

MEDYA İZLEME RAPORU

2021

M4D PROJESİ

DEMOKRASI İÇİN MEDYA, MEDYA İÇİN DEMOKRASI PROJESİ

This project is funded by the European Union.
Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi Yayınıdır

This publication was produced with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of Association of Journalists and do not necessarily reflect the views of the European Union.
Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Gazeteciler Cemiyeti'nin Avrupa Birliği finansal desteği ile yürüttüğu **Demokrasi için Medya/Medya için Demokrasi Projesi** ekibi tarafından, açık kaynaklardan, medya taramalarından, proje ofisine çeşitli şekilde yapılan başvuru ve ihbarlardan, M4D Projesi kapsamında yapılan medya sermayesi ve gazetecilerin mesleki memnuniyeti araştırmalarından ve Gazeteciler Cemiyeti Özgürlük için Basın raporlarından faydalanarak hazırlanan bu rapordaki her türlü içerik kaynak gösterilerek kısmen veya tamamen çoğaltılabilir. İçerik tamamıyla Gazeteciler Cemiyeti sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliğinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

Editörler:

Yusuf Kanlı, Kenan Şener

Teşekkür:

Bu raporun hazırlanmasında özveriyle ve adanmışlıkla büyük katkılarda bulunan ekip arkadaşlarımıza teşekkür ederiz. Katkıları için **Ozan Acar, Dr. Çağrı Kaderoğlu Bulut** ve Özgürlük için Basın Çalışma Grubu üyelerine, grafik tasarım, veri analiz ve görselleştirme çalışmaları için **Cemgazi Yoldaş'a**, raporun İngilizce tercümesi için **Deniz Savaş'a**, çalışmalarımızda değerli rehberliklerinden dolayı **M4D Projesi Ulusal Komite Üyeleri'ne** ve bu çalışmayı mümkün kılan desteğinden dolayı Gazeteciler Cemiyeti Başkanı **Nazmi Bilgin'e** teşekkürlerimizi sunarız. Değerli katkıları olmadan bu rapor tamamlanamazdı.

Gazeteciler Cemiyeti Basın Evi

Telefon

Mobil: +90 533 045 08 67

Telefon/Faks: +90 312 468 12 09

E-Posta

info@gc-tr.org

info@media4democracy.org

Web Adresi

www.gc-tr.org

www.media4democracy.org

Adres

Üsküp Caddesi (Çevre Sk.)

No:35, Çankaya, Ankara

İÇİNDEKİLER

1- 2021 YILI İKİNCİ ÇEYREĞİNDE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ATMOSFERİ	4
2- YÖNTEM	8
3- BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNDE YASAL DÜZENLEMELER, DEVLET ve HÜKÜMET POLİTİKASI.....	11
a. Yasal Düzenlemeler, Davalar, Cezaevindeki Gazeteciler.....	12
Yasal düzenlemeler	13
Basın davaları	17
b. Basın Kartı Düzenlemeleri	21
c. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Basın İlan Kurumu (BİK)	24
d. Hak İhlalleri: Sansür, Şiddet, Hedef Gösterme, Tehdit, Ayrımcılık	29
4- MEDYA EKONOMİ-POLİTİĞİ.....	35
a. Şeffaf Mali Politika, Yayın İlkeleri, Hesap Verebilirlik	35
b. Medya Sahipliği	38
Tirajlar	41
Reyting Payları	47
İnternet sitesi tıklamaları	49
c. Basın Çalışanlarının Durumu	50
5- HABER ÜRETİMİ VE DEĞERİ	64
a. Haber Üretimi ve Araştırmacı Gazetecilik.....	64
b. Dezenformasyon ve Bilgi Tekeli	70
6- SAVUNUCULUK FAALİYETLERİ ve GAZETECİLERİN KURDUĞU YENİ GİRİŞİMLER.....	74
a. Sendikal Çalışmalar	74
b. Cemiyet, Parti ve Diğer STÖ'lerin Çalışmaları.....	75
c. Uluslararası Sivil Toplum ve Avrupa Birliği Çalışmaları.....	78
7- DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER	81

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: M4D Projesi Medya İzleme Raporu Yöntem Çizelgesi	8
Tablo-2: “Yaş gruplarına göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma durumu”	21
Tablo-3: Basın kartı sahipliği	24
Tablo-4: Çalışılan kurumun kapsamına göre tehdit alma durumu	31
Tablo-5: Yaşa göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü tehdit alma durumu	33
Tablo-6: Kamu bankalarının 2020 yılında ulusal gazetelerdeki reklamlarının dağılımı.....	36
Tablo-7: Kamu bankalarından en az reklam alan televizyonlar ve özel bankalardan aldıkları reklam süresi.....	38
Tablo-8: 2020 yılında gazetelerin BİK aracılığıyla elde ettiği resmi ilan ve resmi reklam gelirleri	42
Tablo-9: 01.01.2021’den 01.01.2022’ye kadar 26 gazetenin ortalama tirajı	44
Tablo-10: Demirören Grubu matbaalarının kapasite kullanım oranları ve üretim miktarı.....	46
Tablo-11: 2022 yılı başı itibariyle bazı internet sitelerinin tıklanma verileri	49
Tablo 12: Çalışma biçimlerine göre cinsiyet dağılımı	54
Tablo 13: Çalışılan kuruluşun kapsamına göre çalışma biçimi.....	54
Tablo-14: Çalışma biçimine göre çalışılan kuruluşun mecrası.....	55
Tablo-15: Gazetecilerin çalışma biçimlerine göre ücretler	57
Tablo-16: Gazetecilerin çalıştıkları kurumun kapsamına göre ücretler	58
Tablo-17: Yaş gruplarına göre mesleğe olan inancın yıpranması	70

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik-1: 2012-2021 cezaevlerindeki gazeteci sayısı.....	18
Grafik-2: "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"	20
Grafik-3: Aktif basın kartı sayısındaki değişim.....	23
Grafik-4: Gazetecilerin basın kartı sahipliği.....	23
Grafik-5: "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu"	31
Grafik-6: "Haber faaliyetlerimin sansüre uğradığı oldu/oluyor"	33
Grafik-7: Yıllara göre Türkiye'de basılan gazete ve dergi sayısı	43
Grafik-8: Yıllara göre Türkiye'de gazete ve dergi tirajları Kaynak: TÜİK.....	43
Grafik-9: 26 gazetenin iktidar karşısındaki siyasal pozisyonları	44
Grafik-10: Ortalama günlük gazete tirajları	45
Grafik-11: 2021 yılı 19.00-24.00 Saatleri Arası Tüm Kişiler Reytng Payları	48
Grafik-12: Basın, yayın ve gazetecilik işkolundaki sendika üye sayıları	50
Grafik-13: 1984-2021 Yılları arasında Türk Medyasında sendikalaşma	51
Grafik-14: Gazetecilerin çalışma biçimleri.....	53
Grafik-15: Çalışma süreleri	55
Grafik-16: Gazetecilerin ücretleri.....	56
Grafik-17: Gazetecilere göre aldıkları ücret emeklerinin karşılığı mıdır?	57
Grafik-18: "Aldığım ücretle geçimimi rahatlıkla sağlayabiliyorum"	58
Grafik-19: Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısı	59
Grafik-20: İşe dönük en çok kaygı duyulan konular	60
Grafik-21: İş güvencesi mi yüksek ücret mi?.....	60
Grafik-22: "Mesleğimin toplumda saygınlığımı arttırdığını düşünüyorum"	61
Grafik-23: "Mesleğimi eskiden daha çok severdim"	61
Grafik-24: "Gazeteci olmak beni mutlu ediyor"	62
Grafik-25: "Meslek seçecek olanlara bu mesleği yapmalarını tavsiye ederim"	62
Grafik-26: "Gazeteci olmak giderek değersizleşiyor"	63
Grafik-27: "Mesleğimi özgürce yapabiliyorum"	66
Grafik-28: "Güvencesiz çalışma ifade özgürlüğünü olumsuz etkilemektedir"	67
Grafik-29: "Haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberden vazgeçtiğim oldu."	67
Grafik-30: "Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz?"	68
Grafik-31: Cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama sıklığı.....	68
Grafik-32: "Mesleğime olan inancımın zamanla yıprandığını hissediyorum"	69

1- 2021 YILI İKİNCİ ÇEYREĞİNDE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ATMOSFERİ

Türkiye’de basın ve ifade özgürlüğü önündeki engelleri ortadan kaldıracak hiçbir adım atılmadı. 2021 yılı içinde temel hak ve özgürlüklerdeki gerileme sürdü. İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılması, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının uygulanmaması, Anayasa Mahkemesi’ne yönelik iktidar cephesinden yöneltilen eleştiriler, gazetecilere, aktivistlere, eleştirel düşüncelerini ifade eden sosyal medya kullanıcılarına yönelik ceza davaları, terör ve örgütlü suçlar çerçevesinde gözaltı süresi ve kamu görevinden çıkarılma gibi Olağanüstü Hal Dönemi uygulamalarının sürmesi, İnsan Hakları Eylem Planı’nın beklentilerin gerisinde kalması, Koronavirüs salgını nedeniyle alınan kısıtlayıcı tedbirlerin çifte standartlı uygulanması gibi konular Türkiye’nin uluslararası demokratik standartlar açısından olumsuz tablosunun ana başlıklarını oluşturdu.

Basın ve ifade özgürlüğü önüne daha büyük bir engel getireceğine kesin gözüyle bakılan yeni “internet, dezenformasyon ve yalan haber” yasası hazırlığı ise tamamlanamadı. İktidar Ekim ayı başında TBMM’ye sunulacağı açıklanan yasayı bu raporun yayına hazırlandığı 2022 Şubat ayında da Meclis’e getirmede. Yıl içinde teklifle ilgili açıklamalar derlendiğinde içeriğinin geniş tutulacağı görülüyor. “İnternet medyasına düzenleme”, “sosyal medyaya yeni kurallar”, “yabancı kaynaklardan fon alan basın kuruluşlarına düzenleme”, “dezenformasyon ve yalan haberle mücadele için bir birim kurulması ve ceza uygulaması getirilmesi”, “basın meslek örgütlerine düzenleme” gibi birbiriyle yakından ilişkili pek çok başlığın yasa teklifinde yer alacağı belirtildi. İçerik netleşmese de yeni yasanın basın ve ifade özgürlüğünü kısıtlayan, yeni sansür uygulamalarını devreye sokan, tek sesli yayıncılığı besleyen bir kurguda olmasına kesin gözüyle bakılıyor. İktidar sözcüleri ise bunun bir sansür yasası olmayacağını, dezenformasyonun ve yalan haberin önlenmesini hedeflediklerini belirtti. Buna karşın hem muhalefetin söylemine hem de diğer eleştirel çıkışlara karşılık olarak “yalan terörü ve dezenformasyon” nitelemesi sürdü. Bu nedenle yasa teklifinde hakaret, yalan haber, dezenformasyon gibi kavramların nasıl tanımlanacağı merak ediliyor.

Gazetecilere ve muhalif görüşlerini dile getirenlere yönelik kısıtlamaların sürdüğü 2021 yılı boyunca eleştirel tüm kesimlere karşı iktidar yanlısı basında ve sosyal medyada karalama kampanyaları yürütüldü. İktidar partisine, müttefiklerine ve hükümet uygulamalarına yönelik pek çok eleştiriye çok sert dille karşılık verildiği örnekler sıkça görüldü. Eleştirel düşünceler, çoğulculuğa olanak tanımayan “terörist, darbeci, beşinci kol, gayri milli, hain” gibi suçlamalarla karşılanmaya devam etti. Bir bakan, bürokrat ya da siyasetçiden gelen suçlayıcı açıklamaların sosyal medyada tehditlere yol açtığı görüldü. Bunların gazetecilere yönelik sokak saldırılarına dönüştüğü örnekler kaygıları arttırdı. Tüm bu hak ihlalleri tehditlere, saldırılara yol açtığı kadar bir korku iklimi de yarattı, sansür ve otosansüre de neden oldu.

Türkiye’de basın özgürlüğü atmosferini belirleyen temel göstergeler arasında cezaevindeki gazeteci sayısı yer alıyor. Gazetecilik örgütleri ve hak savunucularının cezaevindeki gazeteci sayılarına ilişkin farklı tespitleri, temel olarak haber üretim sürecinin doğrudan içinde olmayan basın çalışanlarının da listelere alınmasından kaynaklanıyor. Gazeteciler Cemiyeti’nin Özgürlük için Basın raporlarında, 2021 yılı Aralık ayı sonunda 23’ü hükümlü, 21’i tutuklu olmak üzere toplam **44** gazetecinin cezaevinde olduğu kayıtlara geçti. 2016’daki darbe girişiminin ardından 158’e çıkan cezaevindeki gazeteci sayısı 2020’nin sonunda 72 olarak kaydedilmişti. 2021’deki belirgin düşüşe karşın Türkiye, 50 gazetecinin parmaklıklar ardında olduğu Çin’in ardından dünyada en çok gazeteci hapseden ülkeler arasında ikinci sırada yer aldı.¹ Bu durum, tüm olumsuzluğuna karşın gazetecilerin tutuklu yargılanmasına yönelik kararlardaki azalma da dikkate alınarak görece iyileşme olarak not edildi. Ancak hâlâ kalıcı bir özgürlük sevinci yaşatmaktan uzak. Çünkü cezaevindeki gazeteci sayısındaki azalma temel olarak 2016’daki darbe girişiminin ardından hüküm giyen gazetecilerin ceza infaz sürelerini doldurarak tahliye olmasından kaynaklanıyor. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü’nün her yıl yayınladığı basın özgürlüğü endeksinde de geçen yıl 154’üncü sırada olan Türkiye, 2021’de 153’üncü sıraya yerleşti. Türkiye’nin bir sıra yukarı çıkmasında, endeksteki diğer ülkelerde yaşanan gelişmelerin de etkili olduğu ifade edildi.²

2021 yılında **241** gazeteci yargılandı, **28** gazeteci ceza aldı. Türkiye’de gazeteciler sıklıkla toplumsal olayları, sokak eylemlerini takip ettikleri sırada gözaltına alındı. M4D raporlarında 2021 yılı içindeki gözaltı uygulamaları tek tek tarandı ve not edildi. Yıl boyunca açık kaynaklardan derlenen verilere ve gazetecilerin bildirimlerine göre Türkiye’de gözaltına alınan gazeteci, basın çalışanı ve yayıncı sayısı en az **73** oldu. Gözaltına alınan 20’si kadın 73 gazetecinin çoğu iktidar politikalarına karşı protesto haklarını kullananların eylemlerini takip ettikleri sırada gözaltına alındı.

Eylemlerin şiddetle bastırılması sırasında polisin yetkisini aşan biçimde güç kullanması yıl içinde basın meslek örgütleri tarafından en çok eleştirilen uygulama oldu. Bu uygulamaların zirveye çıktığı dönem Emniyet Genel Müdürlüğü’nün eylemlerde görüntü ve ses kaydını yasaklayan genelgesinin yürürlüğe girdiği dönemle paralellik taşıyor. Genelgenin yayımlanmasından bir süre sonra bardağı taşıran, İstanbul’daki Onur Yürüyüşü sırasında polisin yere yatırdığı foto muhabiri Bülent Kılıç’ı, boğazına diziyle bastırarak gözaltına alması oldu. Basın meslek örgütleri bu olayın ardından gazetecilere yönelik artan şiddeti protesto etmek için eylemler düzenledi. Kılıç’ın o andaki sözlerinden hareketle “Nefes Alamıyoruz” sloganıyla İstanbul, Ankara ve İzmir’de düzenlenen eylemlere yüzlerce gazeteci katıldı.

2021 yılında yurdun tüm bölgelerinde gazetecilere yönelik fiziksel saldırı vakaları raporlandı. Bu şiddet olayları genellikle, büyükşehirlerde eylemleri izleyen gazetecilere ve yaptıkları haberler nedeniyle yerel siyasi aktörlerin de aralarında olduğu grupların saldırılarına uğrayan yerel basın çalışanlarına yönelikti. Türkiye’de 2021’de fiziksel şiddete uğrayan gazeteci sayısı tespit

¹ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59594412>

² https://rsf.org/en/ranking_table

edilebildiği kadarıyla en az **115** oldu. Bursa'da radyo programcısı Hazım Özsu dini yorumlarını beğenmeyen bir dinleyici tarafından öldürüldü.

Şiddete karşı bir araya gelen basın meslek örgütleri 2021'de hukuki mücadelelerinde de ortaklaştı ve kazanım elde etti. Medya Dayanışma Grubu üyesi meslek örgütlerinin açtığı davalar sonucunda Basın Kartı Yönetmeliği'nin yürütmesi durduruldu.

Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) 2021'de verdiği **103 cezadan 80'i** yine iktidara eleştirel yayınlarıyla öne çıkan televizyon kanallarına kesildi. Halk TV, Tele 1, KRT, Fox TV ve Habertürk'e toplam **23 milyon 743 bin** lirayı bulan ceza verildi. Basın İlan Kurumu'nun (BİK) raporlarına göre 2021'de gazetelere resmî ilan kesme cezası verilen gün sayısı toplam **639** oldu.

M4D Projesi kapsamında medya takip şirketlerinin verilerinin derlenmesiyle yapılan kamu reklamı kullanımı araştırması sonuçları 2021 yılında medya ekonomi politiği başlığında en çok konuşulan çalışma oldu. Bu çalışmanın sonuçlarıyla RTÜK ve BİK'in yıllık ceza karneleri karşılaştırıldığında, ceza alan basın kuruluşlarıyla kamudan reklam alamayan basın kuruluşlarının aynı olduğu ortaya çıktı. Medyada düzenleyici, denetleyici kuruluşların yaptırımlarıyla basının önemli gelir kaynağı olan kamu ve kamu ortaklı kuruluşların reklam politikasının paralelliği Türkiye'de medyaya yönelik çok yönlü iktidar kontrolünün bir kanıtı olarak ortaya konuldu.

Büyük yatırımlarla yayın hayatına başlayan Olay TV'nin baskılar sonucu kapatılması gibi 2021'de Türkiye'de medyanın ticari bir sektör olmaktan uzaklaştığı, siyasetin bu alandaki belirleyiciliğinin arttığı, medya sermayesinin büyük bölümünün iktidarla siyasi ve ekonomik bağımlılık ilişkisi içinde olduğu yönündeki tespitleri doğrulayan pek çok veri bu raporun Medya Ekonomi-Politiği başlığı altında yer aldı.

Yıl içinde yazılı basındaki daralmaya ilişkin veriler de raporun önemli bir bölümünü oluşturuyor. Altı matbaası ile bir dönemin en önemli üretim üssü Demirören Printing Center tesislerindeki kâğıt kullanım miktarlarındaki dramatik düşüş raporumuzda not edildi. 2017'de 17,4 milyar olan yıllık sayfa basım sayısı istikrarlı biçimde azaldı ve 2021'de 6,3 milyara düştü. Bu matbaalar dışında basılan yayınlar nezdinde aynı istikrarlı düşüş Türkiye İstatistik Kurumu'nun yıllık Yazılı Basın İstatistiklerine de yansdı. Kamuoyuna açıklanmayan BİK faaliyet raporlarına göre de resmi ilan yayınlama hakkı kazanmış gazete sayısı 2016'da bin 156 iken 2021'de bu sayı 982'ye düştü. Bu veriler yazılı basındaki kan kaybının doğrudan Koronavirüs salgını ile ilgili olmadığını da ortaya koydu. Yılın büyük krizi salgın nedeniyle ağır yara alan daha sonra da ekonomideki sorunlar karşısında ölüme terk edilen yerel basının yaşadığı krizdi. Başta kâğıt olmak üzere tüm matbaa girdileri ithal olan yerel basın kuruluşları, tüm yayıncılık sektörü gibi, TL'nin döviz karşısındaki değer kaybı ve kurdaki istikrarsızlığın da etkisiyle kapanmakla karşı karşıya kaldı. Yeni resmi ilan fiyat tarifesi belirlenememiş olması da bu süreci etkiledi. Üstelik kamu kurumlarında tasarruf gerekçesiyle gazete alımı ve ilan verilmesi gibi yasaklar getirilmesi yerel basını darboğaza soktu. Bu süre içinde İletişim Başkanlığı'nın bütçesinde yüzde 60 artış yapılması devlette basından çok iletişimin önemsendiğini göstermesi açısından çarpıcı bir örnek oluşturdu.

M4D Projesi'nin 2021 yılı Mesleki Memnuniyet Araştırması, Türkiye'de gazeteciliğin görünümünü yansıtması açısından yılın en önemli çalışmaları arasında sayılabilir. Çoğu geleneksel medya kurumlarından 317 gazetecinin katılımıyla yapılan araştırma, gazetecilerin mesleğini özgürce yapamadığını, mesleki memnuniyetlerinin giderek azaldığını ortaya koydu.

Araştırmada, yerel medyadaki gazetecilerin yüzde 66'sı, ulusal medyadaki gazetecilerin de yüzde 60'ı tehdit aldığını belirtti. Gazetecilerin üçte birinden fazlası mesleği nedeniyle gözaltına alındığını ya da yargılandığını not etti. Araştırma, her 10 gazeteciden birinin 24 yaşına gelmeden gözaltına alındığı sonucuna ulaştı. Kadın gazetecilerin neredeyse tamamı cinsiyet ayrımcılığına uğradığını ifade etti, yüzde 34,5'i ayrımcılıkla sık sık karşılaştığını belirtti. Gazetecilerin yüzde 60'ı haberlerinin sansüre uğradığını, yüzde 78,6'sı güvencesiz çalışmanın ifade özgürlüğünü olumsuz etkilediğini vurguladı. Gazetecilerin üçte birinin basın sigortası kapsamında çalıştırıldığı, beşte birinin serbest gazetecilik yaptığı görüldü. Araştırmaya göre gazetecilerin yarısı basın kartı olmadan çalışıyor. Beşte üçü yasal çalışma süresinin üzerinde 9-12 saat çalışıyor ve her 10 gazeteciden biri 13 ila 17 saat mesaiyle görev yapıyor. 2021 yılında, bu yoğun ve sorunlu çalışma atmosferinde gazetecilerin yüzde 38,2'sinin 3 bin TL ve altı maaşlarla çalıştığı, 5 bin TL ila 3 bin TL ücret aldığını söyleyenlerin oranının yüzde 35 olduğu görüldü. Türkiye'de gazeteciler 2021 yılını bu koşullar altında geride bıraktı.

Tüm tabloya karşın 2021 yılı gazeteciler için bazı kazanımlara ve görece iyileşmelere de işaret edebileceğimiz bir yıl oldu. Yüksek yargının basın özgürlüğü vurgulu kararları, tutukluluk tedbirindeki görece azalma, cezaevinden tahliye olan gazeteciler, basın kartı ya da sendika üyeliği gibi konularda hukuki kazanımlar görece iyileşme işaretleri arasında sayılabilir. Ayrıca 2021 yılında basın meslek örgütlerinin pek çok gündem maddesinde bir araya geldiği, ortak mücadele zemininde buluştukları ve kazanım elde ettikleri de görüldü. Ancak basın özgürlüğünün, demokrasi ve çoğulculuğun gelişeceği yönünde umutlu olmak için nedenler hala çok az. İnsan Hakları Eylem Planı ve adalet reformu müjdeleriyle başlayan 2021 yılının sonunda, bu gerçekleşmeyen iyileştirmelerin mimarı olarak görülen Adalet Bakanı'nın bile görevinden ayrıldığını unutmamak gerekir.

M4D 2021 Medya İzleme Raporu'nda uluslararası kurumların Türkiye'de basın özgürlüğü görünümüne ilişkin raporlarının derlenmesi ve onların göstergeleri çerçevesinde tablonun ortaya konulmasından ziyade bu raporlara veri oluşturacak şekilde örnek bazı vakalara ve analizlerine de yer verildi.

Gazeteciler Cemiyeti'nin Avrupa Birliği finansmanı ile yürüttüğü Demokrasi için Medya/ Medya için Demokrasi (M4D) Projesi 2019 yılından bu yana üç aylık ve yıllık raporlarıyla medyanın durumunu izliyor. 2021 yıllık raporunda M4D Projesi'nin yıl içinde üç aylık dönemler halinde yayınladığı raporlarında öne çıkan gelişmeler bir araya getirildi. Ayrıca yılın son çeyreğindeki gelişmeler de bu raporda işlendi. Raporda projenin basın özgürlüğüne katkı sunmayı amaçlayan değerlendirme ve önerileri de yer aldı. Gazeteciler Cemiyeti'nin Özgürlük İçin Basın (ÖİB) Projesi ile gün gün tüm gelişmeleri not ettiği ayrıntılı basın ve ifade özgürlüğü raporlarına ve M4D Projesi üç aylık raporlarına [buradan](#) ulaşabilirsiniz.

2- YÖNTEM

M4D Projesi medya izleme çalışmasını 2021'de de üç aylık ve yıllık hazırlanan raporlarla sürdürdü. Her iki tür rapor için de takip edilen yöntem çizelgesi şöyle oldu.

Tablo-1: M4D Projesi Medya İzleme Raporu Yöntem Çizelgesi

Konu	Alt alanlar	Göstergeler	Veri kaynağı
1-Basın özgürlüğünde yasal düzenlemeler, devlet & hükümet politikası	<ul style="list-style-type: none">Yasal düzenlemelerBasın davalarıBasın kartı düzenlemeleriRTÜK ve BİK kararlarıSansür, oto-sansür, şiddet, hedef gösterme, tehdit, ayrımcılık	<ul style="list-style-type: none">Kanundaki değişikliklerAYM başvuru sayısı ve sonuçlarıAİHM başvuru sayısı ve sonuçlarıCezaevindeki gazeteci sayısıBasın kartı sayısı, başvuru cevaplanma süresi, iptalleriRTÜK ve BİK cezalarıBİK resmi ilan dağıtımıGazetecilere dönük şiddet, sansür, hedef gösterme, tehdit ve ayrımcılık pratikleriEngellenen site ve sosyal medya hesabı sayısı	<ul style="list-style-type: none">Yerel mevzuatAYM veri tabanıAİHM veri tabanıÖzgürlük için Basın Projesi veri tabanıAçık kaynak taramaMesleki anketlerTBMM soru önermeleriRTÜK ve BİK veri tabanıCİMER bilgi edinme başvurularıM4D Projesi Durum Değerlendirme Toplantıları
2- Medya ekonomi-politiği	<ul style="list-style-type: none">Medya kuruluşları mali politikası ve yayın ilkeleriMedya sahipliğiBasın çalışanlarının durumu	<ul style="list-style-type: none">Yayın ilkeleri niteliksel incelemesiMali politika bildirimleri niteliksel incelemesiMedya sahipliği & siyasi iktidar organik ve dolaylı ilişkisiSermaye yoğunlaşması ve medya tüketim ilişkisiReklam & ilan politikalarıSendika üyeliği & toplu iş sözleşmeleriGazeteci maaşları & sosyal haklarıKapanan basın kuruluşlarıİşten çıkarmalar	<ul style="list-style-type: none">Açık kaynak taramaMedya kuruluşları faaliyet raporlarıYayın ilkeleriTiraj ve reklam kullanım verileriTelevizyon İzleme Araştırmaları A.Ş. rating verileriAlexa ve Similar tıklama istatistikleriMedia Cat köşe yazarı paylaşım endeksiSendikal istatistiklerMeslek örgütleri ve çalışma grupları raporlarıMesleki anketler
3- Haber üretimi ve değeri	<ul style="list-style-type: none">Haber üretimi ve araştırmacı gazetecilikDezenformasyon ve bilgi tekeli	<ul style="list-style-type: none">Haber üretim sürecinde bağımsızlık ve üretim araçlarına erişimHaber kaynağına erişimAkreditasyon yoğunluğuKopyala-yapıştır haber yoğunluğuSosyal ve konvansiyonel medyada ortaklaşan, yanlış bilgilerle yürütülen siyasi hedefli kampanyalar	<ul style="list-style-type: none">Açık kaynak taramaM4D Projesi Durum Değerlendirme ToplantılarıMesleki anketlerSosyal medya raporlarıMeslek örgütleri raporları

Tablo-1: M4D Projesi Medya İzleme Raporu Yöntem Çizelgesi

Konu	Alt alanlar	Göstergeler	Veri kaynağı
4- Savunuculuk faaliyetleri ve gazetecilerin kurduğu yeni girişimler	<ul style="list-style-type: none">Sendikal çalışmalarCemiyet, siyasi parti ve diğer STÖ'lerin çalışmalarıUluslararası sivil toplum ve AB çalışmalarıGazetecilerin kurduğu yeni girişimler ve bireysel savunuculuk çalışmaları	<ul style="list-style-type: none">Basın özgürlüğü kampanyaları sayısı, niteliği ve erişimiSavunuculuk çalışmalarının mevzuattaki değişimlere etkisiGazetecilerin kurduğu girişimlerin sayısı ve sürdürülebilirliğiUluslararası mekanizmaların raporları ve Türkiye Cumhuriyeti'nin öneri veya yaptırımları uygulama yoğunluğu	<ul style="list-style-type: none">Açık kaynak taramasıM4D Projesi Durum Değerlendirme ToplantılarıMesleki değerlendirme anketleriUlusal, bölgesel ve uluslararası medya izleme raporları

Bu gösterge ve veri toplama yöntemi tablosu hazırlanırken "Avrupa Birliği'nin Genişleme Ülkelerinde Basın Özgürlüğü ve Medya Entegrasyonu Alanlarında Sağladığı Destekler için Rehber" belgesinde bulunan sonuç ve gösterge tablosundan yararlanıldı. 2014-2020 Genişleme Politikası kapsamında hazırlanan rehberde belirtilen göstergeler, Türkiye'deki özgün koşullara uyarlanarak ve erişilebilir veri setleri gözden geçirilerek düzenlendi. Tabloda belirtilen veri kaynaklarının bir bölümüne açık şekilde erişilebiliyor.

Basın kartı, engellenen site ve sosyal medya hesabı, BİK ceza ve resmi ilan dağıtım istatistikleri, kamu kuruluşları reklamları kullanım istatistikleri, medya kuruluşlarına ait faaliyet raporları, reklam bütçesi gerçekleştirmeleri gibi verilere ulaşamıyor. Buna karşın M4D Projesi 2021 yılında gazetecilerin çabalarıyla ulaşılan BİK ceza ve resmi ilan dağıtım ve medyada kamu reklamları kullanımları gibi erişimi güç bazı verileri, medya takip ve raporlama şirketleriyle iş birliği sonucunda doğruladı ve bu veriler ilk kez ikinci çeyrek dönemi M4D Raporu'nda yayınlandı.

Verilere ulaşmak için Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi'ne doğrudan yöneltilen sorulara yanıt verilmediğini, pek çok sorunun milletvekilleri tarafından yöneltilmesi ile yanıtlanabildiğini not etmek gerekir.

Veri toplamada karşılaşılan zorluklar Gazeteciler Cemiyeti ve M4D Projesi öz kaynakları kullanılarak aşılmaya çalışılıyor. Gazeteciler Cemiyeti ÖİB Projesi'nin aylık olarak hazırladığı raporların hazırlanması sırasında toplanan veriler M4D Projesi raporlarına zemin hazırlıyor. 2021 sonunda düzenlenen mesleki değerlendirme anketi ile gazetecilerin raporun tüm başlıkları altında katkı sunacak görüşleri toplandı. 2021 yılı 10 Ekim-15 Aralık arasında yanıtta açık kalan anket kapsamında 317 gazeteciye ulaşıldı. Gazeteciler Cemiyeti ve M4D Projesi hesaplarından açık çağrıyla paylaşılan anketlerde gazetecilerin çalışma koşulları, basın kartları, sansür ve otosansür, medyada toplumsal cinsiyet, mesleki memnuniyet, haber kaynakları, özlük hakları ve çalışma hayatı başlıklarında veri toplandı. Ayrıca 2021 yılı boyunca dört Durum Değerlendirme Toplantısı gerçekleştirildi. Sırasıyla, özgün haber üretimi ve değerinin ele alındığı "Karadeniz

Bölgesi Değerlendirme Toplantısı”, mültecilerin ve göç haberciliğinin ele alındığı “Güney ve Doğu İlleri Değerlendirme Toplantısı”, iklim krizi ve orman yangınlarında gazeteciliğe odaklanan “Akdeniz ve Ege İlleri Değerlendirme Toplantısı”, yerel basında girdi maliyetleri krizi ve yeni finansman olanaklarının ele alındığı “İç Anadolu İlleri Değerlendirme Toplantısı” düzenlendi. Bu toplantılarda bölge illerinden katılan gazeteciler, cemiyet ve dernek başkanlarının aktardığı bilgiler de M4D Projesi raporlarında işlendi.

3- BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNDE YASAL DÜZENLEMELER, DEVLET VE HÜKÜMET POLİTİKASI

2021'de neler oldu?

- **Dezenformasyonla mücadele gerekçesiyle hazırlanan yasa teklifi Meclis'e sunulamadı, bekleyiş sürüyor.**
- **Genelge, yönetmelik, kararnamelerle basın özgürlüğü daraltıldı.**
İstanbul Sözleşmesi'nden çıkıldı, Emniyet Genel Müdürlüğü eylemlerde görüntü alınmasını yasaklayan genelge yayımladı, İletişim Başkanlığı yeni Basın Kartı Yönetmeliği yayımladı, Tasarruf Tedbirleri Genelgesi ile yerel basın ekonomik olarak zora sokuldu, yeni yılın başında milli manevi değerler gerekçesiyle yeni bir "sansür" genelgesi yayımlandı.
- **Basın meslek örgütleri bir araya gelerek hukuki mücadelelerini büyüttü.**
Basın Kartı Yönetmeliğinin yürütmesini durdurdu. Emniyet'in görüntü alınmasını yasaklayan genelgesinin yürütmesi durduruldu. Milli manevi değerler gerekçesiyle yayımlanan genelge Danıştay'a taşındı. İstanbul, Ankara, İzmir'de basın meslek örgütleri sokağa çıktı, gazetecilere artan şiddet protesto edildi.

YILLIK BASIN KARNESİ:

- En az **44** gazeteci yeni yıla demir parmaklıklar ardında başladı.
- **241** gazeteci yargılandı, **28** gazeteci ceza aldı.
- Yıl boyunca gözaltına alınan gazeteci sayısı **73** oldu.
Araştırma bulgusu: Gazetecilerin üçte birinden fazlası meslek yaşamında en az bir kez gözaltına alındı ya da yargılandı.
- **2021'de en az 115** gazeteci fiziksel saldırıya uğradı, darp edilerek engellendi.
Araştırma bulgusu: Beş gazeteciden üçü meslek yaşamında en az bir kez tehdit aldı.
- **AİHM'e 2021'de** Türkiye'den başvurular Rusya'dan gelenlerin ardından yine ikinci sırada yer aldı. Türkiye en çok hak ihlal kararı verilen dördüncü ülke oldu.
- **RTÜK** 103 ceza verdi, **80 ceza** eleştirel yayın yapan **beş televizyona** kesildi: Yaklaşık **23,7 milyon TL**.
- **BİK 2021 Faaliyet Raporu'na** göre, **221** günü Basın Ahlak Esasları gerekçesiyle olmak üzere gazetelere **toplam 639** gün resmi ilan kesme cezası verildi.
Araştırma bulgusu: Gazetecilerin beşte üçü haberlerinin sansüre uğradığı görüşünü paylaştı.
- Basın Kartı sayısı **16 bin 429'a** çıktı.
Araştırma bulgusu: Gazetecilerin yarısının basın kartı yok, yüzde 6'sı başvuru sonucunu bekliyor.

Türkiye’de 2021 yılı yargıda reform ve İnsan Hakları Eylem Planı ile bu alanda ilerleme vaatleriyle başladı. Yıl boyu İnsan Hakları Eylem Planı’nın uygulama aşamaları izlenmeye çalışıldı ancak zaman, verilen sözlerin samimi olmadığı yönündeki eleştirileri haklı çıkardı.

Eylem Planı hakkında Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Basın, yayın ve internet yoluyla işlenen suçlarda, muhakeme şartı olan süreleri, ifade özgürlüğünü güçlendirmek amacıyla yeniden ele alıyoruz. İfade ve basın özgürlüğüne ilişkin standartları yükseltmek için gazetecilerin mesleki faaliyetlerinin kolaylaştırılmasına yönelik tedbirler geliştiriyoruz” demişti.³ Bu beyanlara yönelik tek gelişme plana ilişkin İzleme ve Eylem Kurulu oluşturulması oldu. Basın, yayın ve internet yoluyla işlenen suçlarda muhakeme şartı süreleri ve ifade hürriyetine ilişkin mevzuatın bir yıl içinde gözden geçirileceği belirtildi.⁴

Bir hükümet adımı olmasına karşın İnsan Hakları Eylem Planı’nın AK Parti, MHP ve İçişleri Bakanlığı tarafından sahiplenilmediği eleştirileri yöneltildi.⁵

Eleştirileri doğrular biçimde bu çalışmaların mimarı olan Adalet Bakanı Abdulhamit Gül 2022 başında görevinden ayrıldı.⁶ Tüm bu durum, insan hakları, ifade özgürlüğü ve yargı reformu gibi konularda vaatlerle başlayan 2021 yılının özeti olarak değerlendirilebilir.

a. Yasal düzenlemeler, davalar, cezaevindeki gazeteciler

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 2021 yılında basın özgürlüğünü doğrudan olumlu ya da olumsuz etkileyecek bir yasa değişikliği yapılmadı.

2020 sonunda uygulamaya konulan sosyal medya şirketlerine temsilcilik açma zorunluluğu getiren yasanın ardından 2021’de iktidar sözcülerinin en önemli gündemi yeni bir “internet basını/ sosyal medya/dezenformasyon/yalan haber” yasası hazırlıkları oldu. Sadece iktidar sözcülerinin değil, gazetecilerin ve basın meslek örgütlerinin, muhalefetin ve basın özgürlüğü savunucularının da yıl boyunca önemli gündemi bu yasa hazırlığı oldu. Ancak yasa teklifi 2021 yılı içinde TBMM’ye sunulmadı. Gazetecilerin edindiği kulis bilgileri ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın son açıklamaları Şubat ayı içinde yasa teklifinin önce Cumhurbaşkanlığında son kez ele alınacağı ardından 2022 Şubat’ında Meclis’e sunulacağı yönündeydi. Ancak bu gerçekleşmedi. Erdoğan yasa hazırlığı hakkında şunları söyledi: “Her şeyden önce yalan haberin, dezenformasyonun yayılmasını, sistematik bir şekilde yaygınlaşmasını engelleyecek bir düzenlemeden söz ediyoruz. İkincisi, yoğunlukla sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen dezenformasyon faaliyetlerine karşı sosyal ağ sağlayıcılarına, sosyal medya şirketlerine ve kullanıcılarına yönelik yeni düzenlemeler ve sorumluluklar gelmiş olacak. Üçüncüsü de internet haber sitelerine yine dezenformasyonu önleme adına bazı sorumluluklar getirilecek.”⁷

3 <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-insan-haklari-eylem-planini-acikladi-560923.html>

4 https://basin.adalet.gov.tr/insan-haklari-eylem-planini-takvimi-adalet-bakanligi-sitesinde-yayinlandi_44808

5 <https://www.dw.com/tr/insan-haklar%C4%B1-eylem-plan%C4%B1nda-hangi-s%C3%B6zler-tutulmad%C4%B1/a-59168955>

6 <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/abdulhamit-gulun-adalet-bakanligini-degerlendirirken-41994378> ve <https://t24.com.tr/haber/abdulhamit-gul-ayrildi-adalet-bakanligi-na-bozdog-geldi-gul-soyly-istanbul-grubu-denkleme-bozuldu,1011306>

7 <https://www.dw.com/tr/sosyal-medya-yasas%C4%B1-neler-getirecek/a-60815430>

Ankara’da gazetecilerin edindiği bilgiler yasa teklifiyle internet medyasına düzenleme getirileceği, basın meslek örgütlerinin Danıştay’a taşıyarak iptalini sağladığı hukuk dışı basın kartı yönetmeliği maddelerinin yasa teklifine ekleneceği, sosyal medyada dezenformasyon yaptığı gerekçesiyle soruşturulacak kişilere hakaret suçlamasıyla işlem yapılacağı yönündeydi. Bu tür anti demokratik hükümler içermesine kesin gözüyle bakılsa da yasa teklifinin içeriğine ilişkin somut bilgiler barındıran hiçbir resmî açıklama yapılmadı.

Yasal düzenlemeler

2021 yılında basın ve ifade özgürlüğü ile ilgili yeni yasa yapılmasa da iktidar, kimi yasa niteliğinde sonuçlar da doğuran kararname, genelge ve yönetmelik gibi yöntemlerle basın ve ifade özgürlüğünü olumsuz etkileyen mevzuat düzenlemeleri yaptı. Yıl içindeki M4D raporlarında ayrıntılarına yer verilen, en önemli düzenlemeler şöyle:

İstanbul Sözleşmesi’nden çıkma kararı

Yılın ilk çeyreğindeki en önemli düzenlemelerden biri İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılmasıydı. Bu gelişmenin uluslararası demokratik standartlar ve ifade özgürlüğü açısından da önem taşıdığı belirtildi. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kararıyla İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedildi. TBMM’de oy birliğiyle yasalaşarak yürürlüğe giren uluslararası anlaşma niteliğindeki sözleşmeden Cumhurbaşkanı kararıyla çıkılmayacağı gerekçesiyle başta kadın örgütleri olmak üzere, barolar, CHP ve İYİ Parti Danıştay’a başvurdu. Ancak başvurular olumsuz sonuçlandı.

Emniyetin engelleme genelgesi

Emniyet Genel Müdürü Mehmet Aktaş’ın imzasıyla 27 Nisan 2021’de yayımlanan genelge, toplumsal eylemlerde ve sokak gösterilerinde polis memurlarının görüntüsünün ya da sesinin kaydedilmesinin “özel hayat” ve “kişilik hakları ihlali” gerekçesiyle engellenmesini düzenliyordu. Emniyet izinsiz görüntü kaydının “özel hayatın gizliliğini ihlal” olarak değerlendirirken basın meslek örgütleri genelgeyle halkın haber alma hakkının ve basın özgürlüğünün engelleneceğini duyurdu. Muhalefet partilerinin, baroların ve basın meslek örgütlerinin genelgeye yönelik tepkileri yargıya da taşındı. Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Gazeteciler Sendikası, İzmir Gazeteciler Cemiyeti, Çağdaş Gazeteciler Derneği, DİSK Basın-İş Sendikası yaptıkları açıklamalarla Anayasa’ya aykırı düzenleme içeren genelgenin iptalini istedi. Gazeteciler Cemiyeti ve Türkiye Gazeteciler Sendikası genelgenin iptali ve yürütmesinin durdurulması için Danıştay’da dava açtı. Danıştay genelgenin yürütmesini durdurdu.

Tasarruf Tedbirleri Genelgesi

Cumhurbaşkanlığının 30 Haziran 2021 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan “tasarruf tedbirleri” konulu genelgesi basını da yakından ilgilendiren maddeler içerdi. Buna göre kamu kurum ve kuruluşları izleme ve kütüphane birimleri dışında günlük gazete alamayacak, görev alanıyla ilgili olmayan abonelikler yapamayacak. Ayrıca basına kurum faaliyetleriyle doğrudan ilgili olmayan reklam-ilan veremeyecek.

Genelge kamunun tasarruf önlemlerini arttırmak için çıkarılmış olsa da özellikle yerel basını olumsuz etkileyecek bu maddeleri nedeniyle meslek örgütlerinin tepkisine neden oldu. Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Nazmi Bilgin, salgın sonrası yeniden ayağa kalkmada çok ciddi sıkıntılarla boğuşan yerel basının, bu genelgeyle tamamen yok olmayla karşı karşıya kalacağını söyledi. Başta TGS olmak üzere basın meslek örgütleri genelgeye karşı Temmuz ayının ilk haftasında Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin, Adana ve Eskişehir’de protestolar düzenledi.

Devlet Denetleme Kurulu için kararname

Cumhurbaşkanlığına bağlı Devlet Denetleme Kurulu (DDK) tüm sivil toplum kuruluşlarını olduğu gibi basın meslek örgütlerini de yakından ilgilendiren bazı geniş yetkilerle donatıldı. 82 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi DDK’ya kamu yararına çalışan dernekler, vakıflar, kooperatif ve birliklere ve bunların her türlü ortaklıklarına denetim görevi verdi. Kurul, denetim yetkisi aldığı bu kurumlar ve iştiraklerinde her türlü araştırma, denetleme, idari soruşturma ve inceleme yetkisi aldı. DDK yetkilerinin bu düzeyde artırılması, eleştirileri nedeniyle uzun süredir iktidarın hedefinde olan sendikaların, odaların ve diğer sivil toplum kuruluşlarının tepkisine neden oldu. Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu, Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği ve Türk Tabipleri Birliği başkanları 12 Eylül Darbesi günlerine geri döndüğü, emek ve sivil toplum hareketleri üzerinde yeni bir baskı döneminin başladığı yönünde eleştirilerde bulundu.

Milli manevi değerler gerekçesiyle genelge

Bu rapor yayına hazırlandığı sırada, Cumhurbaşkanlığı tarafından 29 Ocak 2022’de Resmî Gazete’de bir genelge yayımlandı. “Sansür” genelgesi olarak eleştirilen genelgede, televizyon programlarının toplum üzerinde “yıkıcı etkileri” olduğu ifade edildi, “toplumun temel değerleri”, “yabancı içeriklerin uyarlanması”, “milli kültürün yabancılaşması”, “semboller kullanarak yıkıcı faaliyetlerde bulunmak”, “medya aracılığıyla milli manevi değerleri yıkma”, “açık ve örtülü faaliyetler” gibi içeriği ve kapsamı belirsiz kriterlerle ilgili kurumlar harekete geçmeye çağrıldı. Medya Dayanışma Grubu’ndan basın meslek örgütleri genelgeyi basına ceza kesilmesi talimatı olarak değerlendirdi ve Danıştay’da dava açtı. Basın Konseyi, Çağdaş Gazeteciler Derneği, Gazeteciler Cemiyeti, Haber-Sen, İzmir Gazeteciler Cemiyeti ve Türkiye Gazeteciler Sendikası ortak açıklamalarında “Anayasa tarafından yasayla düzenlenmesi emredilen temel kişisel ve toplumsal hakların Cumhurbaşkanlığı genelgesi ile düzenlenmeye çalışılması açık Anayasa ve hukuk devleti ilkesi ihlalidir” dedi.⁸

Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesi’nin (AYM) erişim engellemelerine ilişkin yılın son çeyreğinde verdiği hak ihlali kararı, bu başlıkta yılın en önemli gelişmeleri arasındaydı. Yüksek Mahkeme, Diken, Gazete Duvar, Sol internet siteleri, Artı Medya, Birgün gazetesi, gazeteci Çiğdem Toker ve gazeteci Şevket Uzun’un erişim engellemelerine karşı ayrı ayrı yaptıkları bireysel başvuruları birleştirerek inceledi. Kararda,

⁸ <https://www.evrensel.net/haber/456044/cumhurbaskanligi-genelgesine-dava-sansur-genelgesi-hukuka-aykiri>

sulh ceza hakimliklerinin verdiği erişim engeli kararları Anayasa'ya aykırı bulundu. AYM başvurularında basın özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verdi ve bu ihlalin “yapısal sorundan kaynaklandığı” tespitini yaptı. Yeni ihlallerin ortaya çıkmaması amacıyla erişim engeli kararlarının dayanağı olan yasada değişiklik yapılması gerektiği vurgulandı. Yüksek mahkeme bu nedenle verdiği pilot kararını yeni yasal düzenleme yapılması için TBMM'ye gönderdi. Meclis'te bir yıl içinde yeni düzenleme yapılmazsa bu yönde yapılan tüm başvurulara ihlal kararı verilecek.⁹

AYM, örgüt üyesi olmak suçlamasıyla tutuklanan gazeteci Cemil Uğur'un başvurusunda bu suçlamaya maruz kalan gazeteciler için emsal niteliği taşıyan bir karara oy birliğiyle imza attı. Yüksek Mahkeme, gazetecinin, çalıştığı basın kuruluşunun haberleri nedeniyle suçlanamayacağını vurguladı. Tutuklanmasına neden olan dosyada Uğur'un PKK terör örgütünün propagandasını yaptığı, çalışmakta olduğu Mezopotamya Ajansı'nda örgütsel yayınlar yapıldığı öne sürülmüştü. Anayasa Mahkemesi ise gazetecinin tutuklanmasına neden olabilecek yeterli delilin dosyada yer almadığını belirtti. AYM kararında, Uğur'un haberleri dikkate alınmadan yapılan suçlamanın tutuklamaya yeterli olmayacağı belirtildi ve “Başvurucunun görev yaptığı haber ajansının Van'daki bir çalışanı olduğu, ajansta yapılan tüm haberlerden sorumlu tutulamayacağı açıktır” denildi.¹⁰

Yüksek Mahkeme, Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kapatılan basın kuruluşları için Nisan ayında çok önemli bir karara imza attı. 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ardından yayımlanan KHK ile Başbakanlığa bağlı komisyonun kararı ile aralarında İMC TV ve Hayatın Sesi'nin de bulunduğu 16 televizyon kanalı, iki radyo kanalı, 45 gazete ve 15 dergi ve terör örgütleri ile ilişkilendirilen 29 yayınevi kapatılmıştı. AYM bu KHK'yi kısmen iptal ederek, “idari bir kararla basın yayın kuruluşlarının kapatılmasının basın ve fikir özgürlüklerini ihlal ettiği” vurgusu yaptı.¹¹ Bu kararla, idari bir işlem sonucunda kapatılan medya kuruluşlarına haklarını aramak için hukuki başvuru yapma olanağı doğdu. Basın özgürlüğünün korunması adına yılın en önemli gelişmelerinden biri olsa da AYM'nin bu kararı “geç gelen adalet” olarak yorumlandı. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü Türkiye Temsilcisi Erol Önderoğlu, “Keşke AYM'nin bu kararı, söz konusu medya kuruluşlarının lisanslarının iptali ve mallarının satışı süreçlerine girilmeden önce alınsaydı. Hızlı bir norm denetimi keşke daha önce gelseydi” dedi.¹²

AYM'nin yılın ilk çeyreğinde verdiği bazı kararlar da basın özgürlüğü için önem taşıyan nitelikteydi. Başta Beyza Kural kararı geliyor. Çünkü bu kararla devletin verdiği basın kartı olan “sarı-turkuaz basın kartı” konusunda gazetecilere çıkarılan pek çok engelin hukuki dayanağı olmadığı netleşmiş oldu. İstanbul'da 2015 yılındaki YÖK protestoları sırasında polis tarafından ters kelepçe ile gözaltına alınmaya çalışılan gazeteci Beyza Kural'ın bireysel başvurusu 12 Ocak 2021'de karara bağlandı.¹³ Yüksek Mahkeme basın ve ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine, polisin insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağına uymadığına hükmetti. Olay sırasında Kural, gazeteci olduğunu

9 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/14884>

10 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/35635>

11 <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2020/77>

12 <https://t24.com.tr/haber/aym-medya-kuruluslarini-kapatan-khk-yi-iptal-etti,944542>

13 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/78497>

söylemesine karşın polisin sert müdahalesiyle karşı karşıya kalmış, taşıdığı kurum kartının gazeteci olduğunu ispatlamaya yeterli olmadığı öne sürülmüştü. AYM ise gazeteci olarak görev yapmak için sarı basın kartı taşımayı şart görmedi. Kural'a 15 bin TL manevi tazminat ödenmesine ve sorumlu polislerin yeniden yargılanmasına karar veren Yüksek Mahkeme, "başvurucunun gözüne alınarak ve kelepçelenerek görevini yapmasına engel olunmasının makul sebepleri kamu makamları tarafından ortaya konulabilmiş değildir" ifadelerini kullandı.

Anayasa Mahkemesi, gazeteci Halit Basık'ın bireysel başvurusuna verdiği kararda "Gazetecilerin cezalandırılma korkusu, çoğulcu toplumun sürdürülebilmesine engel olabilir" tespitini yaptı. Hatay'da yayımlanan Onuncu Köy gazetesi köşe yazarı Halit Basık, haberleri nedeniyle hakaret suçundan çarptırıldığı hapis cezası Yargıtay'ca onanınca AYM'ye bireysel başvuruda bulunmuştu. Yüksek mahkemenin kararında "Gazetecilerin kamuoyunu bilgilendirmeye, hatta yönlendirmeye çalışmaları, demokratik bir toplumda kaçınılmazdır. Rahatsız edici de olsa yapılan bilgilendirme ve eleştirilerin cezalandırılması caydırıcı etki doğurarak, toplumdaki ve kamuoyundaki farklı seslerin susturulmasına yol açabilir" denildi.¹⁴

AYM gazeteci Gökhan Biçici'nin hak ihlaline uğradığı kararını verdi. İnternet portalı Dokuz8Haber Genel Yayın Yönetmeni Biçici, Gezi protestolarını takip ettiği dönemde polis şiddetine maruz kalmıştı. Biçici'nin şikayetiyle başlatılan soruşturma, yeterli delil olmadığı ve failerin tespit edilemediği gerekçeleriyle davaya dönüşmemişti. Biçici'nin bireysel başvurusunda Yüksek Mahkeme, Anayasa'nın 17. maddesinde yer alan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı ile Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerinde güvence altına alınan ifade ve basın özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verdi.¹⁵

AYM'nin bir başka hak ihlali kararı 2015 yılına dayanan Şaban Sevinç davasıyla ilgiliydi. AYM, gazeteci Sevinç'in "Cumhurbaşkanına hakaret" suçundan 11 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılmasını ifade özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirdi.¹⁶

Anayasa Mahkemesi'nin bir diğer kararı İletişim Başkanlığı'nın Anadolu Ajansı (AA) üzerindeki denetim yetkilerine ilişkindi. CHP'nin başvurusunu ele alan Yüksek Mahkeme, İletişim Başkanlığı'nın ajansın "faaliyet" ve "örgütlenme ve insan kaynakları yönetimi" üzerindeki denetim yetkisini Anayasa'ya aykırı bularak iptal etti. Anayasa'ya göre AA'nın özerk ve tarafsız olduğuna dikkat çekilen kararda "Ajansın faaliyetlerinin yürütmenin içinde yer alan ve Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olan başkanlıkça denetlenmesi, ajansın özerkliğiyle bağdaşmadığı gibi yayınlarının tarafsızlığını da etkileme ihtimalini barındırmaktadır" denildi.¹⁷

AYM üyeleri idarenin basın üzerindeki yetkilerini arttıran bir düzenleme konusunda görüş birliğine varamadı. İletişim Başkanlığı'nın kişilere ilişkin "gerekli gördüğü tüm bilgileri" kamu kurum-kuruluşlarından

¹⁴ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/12037>

¹⁵ <https://www.dokuz8haber.net/anayasa-mahkemesi-gazeteci-gokhan-biciciye-siddeti-ihlal-saydi>

¹⁶ <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/36777>

¹⁷ <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2020/82>

ve tüzel kişilerden isteme yetkisi Anayasa'ya uygun bulundu. AYM Başkanı Zühtü Arslan'ın da aralarında bulunduğu beş üye bu karara muhalif kaldı. Kişisel verilerin İletişim Başkanlığı'nın eline geçmesiyle korumasız kalacağı uyarısında bulundular. Arslan, bu düzenlemenin Anayasa'ya göre kanunla yapılması gerektiği vurgusuyla, İletişim Başkanlığı'na neredeyse sınırsız bir yetki tanıdığını belirtti.¹⁸

AYM, İletişim Başkanlığı çalışanlarının sözleşme ve ödemeleriyle ilgili düzenlemelerinin Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'yle düzenlenmesinin konu bakımından yetki yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline karar verdi.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Türkiye'deki gazetecileri ve ifade özgürlüğü savunucularını çok yakından ilgilendiren bir konuda, Cumhurbaşkanına hakaret suçlamaları hakkında çok önemli bir karara imza attı. Facebook'taki karikatür ve fotoğraf paylaşımları nedeniyle 2017 yılında 11 ay 20 gün hapis cezası verilen Vedat Şörlü'nün başvurusunu görüşen AİHM, ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verdi. AİHM yılın son çeyreğinde verdiği kararda "Devlet, Cumhurbaşkanı'nın itibarını savunmayı amaçladığında ona özel bir koruma ayrıcalığı geliştiremez" dedi.¹⁹ Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü temsilcisi Erol Önderoğlu "Vedat Şörlü kararının 2014'ten beri sanık olmuş 200'ü aşkın gazetecinin, mahkûm olmuş 66'sının dosyasında dikkate alınmasını istiyoruz" sözleriyle çağrıda bulundu.²⁰

AİHM 2021 raporuna göre 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla değerlendirilmeyi bekleyen toplam 70 bin 150 başvuru bulunuyor ve bunların yaklaşık yüzde 22'si Türkiye ile ilgili.²¹ Bu başvuruların sayısı ise 15 bin 251 olarak açıklandı. 2020'de bu sayı 11 bin 750, 2019 sonunda 9 bin 257 olmuştu. Türkiye 2020 yılında olduğu gibi 2021 yılında da Rusya'nın ardından en fazla başvuru yapılan ikinci ülke oldu. Rusya 17 bin 13 başvuru ile ilk sırada yer alırken, üçüncü ülke 11 bin 372 başvuru ile Ukrayna oldu.

2021'de verilen kararlar sıralamasında da Türkiye en çok ihlal kararı verilen dört ülke arasında yer aldı. 232 karar Rusya 197 karar Ukrayna, 95 karar Romanya ve 78 karar Türkiye aleyhine verildi. Önceki yıllardan farksız biçimde Türkiye, ifade özgürlüğü alanında en fazla mahkûmiyet alan ülke oldu. 2021'de Türkiye ile ilgili 78 karar açıklayan AİHM, bunlar içinde 76 davada en az bir maddeden Türkiye aleyhine insan hakları ihlali kararı verdi.

AİHM yıl içinde gazeteciler Tunca Öğreten, Mahir Kanaat, Murat Aksoy, Ahmet Altan, Ali Bulaç, Banu Güven ve Nazlı Ilıcak'ın dosyalarında hak ihlali kararları verdi.

Basın davaları

Gazeteciler Cemiyeti'nin medya izleme ve raporlamaya başladığı 2012 yılından bu yana yıl sonu itibarıyla cezaevinde bulunan gazetecilerin sayısını gösteren grafiğe bakıldığında 2016 yılındaki darbe girişimi dönemi dikkat çekiyor. Darbe girişimi sonrası özellikle Fetullahçı Terör Örgütü

18 <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2021/70>

19 [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:\[%22002-13439%22\]%7D](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:[%22002-13439%22]%7D)

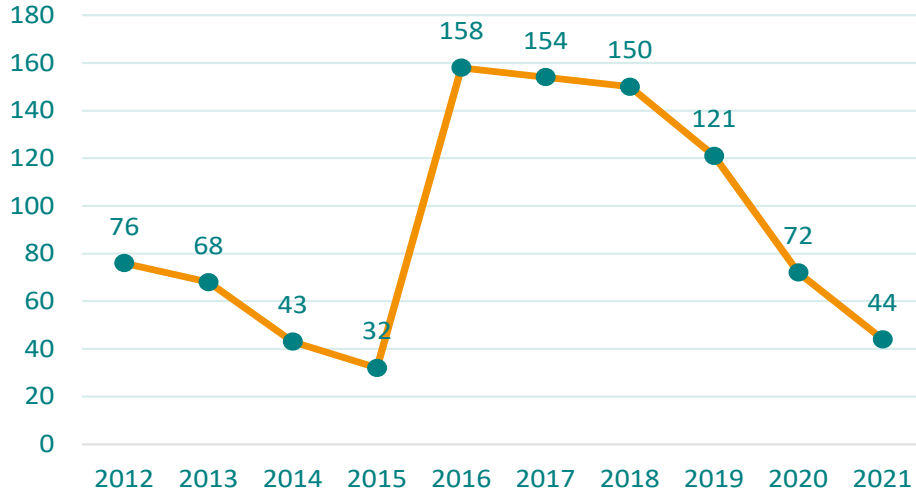
20 https://twitter.com/RSF_tr/status/1450393409584308224

21 https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2021_ENG.pdf

(FETÖ) bağlantılı olduğu belirtilen gazetecilerin hapis cezasına çarptırılmasıyla 158'e çıkan sayının son üç yılda kayda değer biçimde düştüğü görülüyor.

Grafik-1: 2012-2021 cezaevlerindeki gazeteci sayısı

Gazeteciler Cemiyeti Özgürlük için Basın (ÖİB) Projesi raporlarına göre, 2021 yılı Aralık ayı sonunda 23'ü hükümlü, 21'i tutuklu olmak üzere toplam **44** gazetecinin cezaevinde olduğu kayıtlara geçti.

Türkiye cezaevlerinde bulunan gazetecilerin sayısına ilişkin farklı tespitler var. Bu ayırım temel olarak doğrudan haber üretiminde yer alanlar dışındaki basın çalışanlarının da gazeteci olarak listeye alınıp alınmamasından kaynaklanıyor. Gazetecilerin yargılanmasıyla ilgili izleme çalışmaları yürüten meslek örgütleri ve kuruluşlar cezaevinde bulunan gazetecilerle ilgili şu verileri paylaştı:

- Expression Interrupted'a göre yıl biterken cezaevinde en az **58** gazeteci vardı²².
- Jailed Journos'a göre **65** gazeteci cezaevindeydi²³.
- Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği'ne göre (5 Şubat 2022 itibarıyla) **49** gazeteci cezaevindeydi²⁴.
- Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) verilerine göre **37** gazeteci cezaevindeydi²⁵.
- Uluslararası Basın Enstitüsü'nün (IPI) yürüttüğü "Free Turkey Journalists" kampanyası verilerine göre **37** gazeteci cezaevindeydi²⁶.

Gazeteci Hayri Demir'in gazeteci yargılamalarına ilişkin M4D Projesi tarafından desteklenen Haberin Bedeli izleme raporuna göre yılın dördüncü çeyreğindeki yargılamaların özeti şöyle:

22 <https://expressioninterrupted.com/tr/turkiye-de-basin-ve-ifade-ozgurlugu-343/>

23 <https://jailedjournos.com/en/list-of-arrested-journalists-and-media-workers/>

24 <https://www.mlsaturkey.com/tr/cezaevindeki-gazeteciler-ve-medya-calisanlari/>

25 <https://tgs.org.tr/cezaevindeki-gazeteciler/>

26 <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/tr/cases-2/>

- Ekim ayında en az 58 gazeteci ve medya çalışanı yargılandı. Bu dönemde yargılanan yedi gazeteci, birden fazla kez hâkim karşısına çıktı. Yargılanan gazetecilerden 10'u hakkında beraat kararı verildi. Karara bağlanan üç davada gazetecilere iki yılın altında değişen sürelerde hapis cezası ve 16 bin 660 TL para cezası verildi.
- Kasım ayında en az 111 gazeteci ve medya çalışanı hâkim karşısındaydı. Dört gazeteciyle ilgili 40 bin TL para cezası ve 2 milyon 100 bin TL manevi tazminat talebinde bulunuldu. Beş gazeteci değişen sürelerde hapis cezalarına çarptırıldı. Sekiz gazeteci hakkında beraat kararı verildi. Dört gazeteciye hapis istemiyle dava açıldı.
- Aralık ayında 36 davada en az 67 gazeteci hâkim karşısına çıktı. Sekiz gazeteci birden fazla duruşmada yargılandı. Yedi gazeteci hakkında yeni davalar açılırken, üç gazeteci hakkında da yeni soruşturmalar başlatıldı. Bir gazeteci tutuklandı. Gazetecilerin yargılandığı altı ayrı dava karara bağlandı. Sekiz gazeteciye değişen sürelerde hapis cezaları, bir gazeteciye 4 bin 500 TL para cezası, en az 25 gazeteci hakkında ise beraat kararı verildi.²⁷

Son üç aylık veriler 2021 yılının da özeti niteliğindedir. Gazetecilere açılan davalarda suçlamalara bakıldığında öne çıkanlarının Terörle Mücadele Kanunu kapsamında olduğu görülüyor. Gazeteciler en çok "örgüt üyesi olmak", "örgüt propagandası yapmak", "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanuna Muhalefet Etmek", "Cumhurbaşkanına hakaret", "kamu görevlisine görevinden dolayı hakaret" suçlarını işledikleri iddiasıyla yargılanıyor.

Türkiye'de dava takibiyle gazeteci yargılamalarını izleyen kuruluşların çalışmalarından ve kendi dava izleme raporlarından yararlanan Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), Free Turkey Journalists kampanyası çerçevesinde 2021 yılı gazeteci yargılamalarının bilançosunu şöyle açıkladı: "2021'de en az 241 gazetecinin yer aldığı 135 farklı dava dosyasının görüldüğü toplam 294 duruşma kaydetti. Sanıklar suçlu bulunarak ceza aldığı toplam 16 davada 28 gazeteciye toplam 83 yıl hapis cezası verildi. Hüküm verilen 16 davanın yarısından fazlasında (dokuz dava), gazeteciler terör suçlamalarından hüküm giydi, iki davada ise cumhurbaşkanına hakaret suçlamasından ceza verildi. Bu iki suçlama ceza verilen davalar arasında en çok yer alan ilk iki suçlama oldu."²⁸

IPI verilerine göre duruşmaların 38'i sanıkların bir kısmının veya tamamının beraatı ile sonuçlandı. 16 duruşmada ise ceza, dört duruşmada hem beraat hem caza kararları çıktı. 2021 görülen duruşmaların ezici çoğunluğu, yüzde 83'üne karşılık gelen 244 duruşma ileri tarihe ertelendi.²⁹

Burada ceza davalarına bir parantez koyarak yılın en önemli iş davasıyla ilgili gelişmeleri de aktarmak gerekir. Doğan Grubu'nun Demirören Ailesi'ne satılmasının ardından Hürriyet gazetesinde

²⁷ Yılın önceki çeyreklerindeki yargılama verileri için M4D Projesi üç aylık raporları için: <http://media4democracy.org/reports/>

²⁸ <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/tr/ipi-2021de-turkiyede-en-az-241-gazeteci-yargilandi-neredeyse-yarisi-teror-suclamalarına-maruz-kaldi/>

²⁹ https://freeturkeyjournalists.ipi.media/wp-content/uploads/2022/01/TURKEY-Trials_Annual-Statistics-Dec-2021.pdf

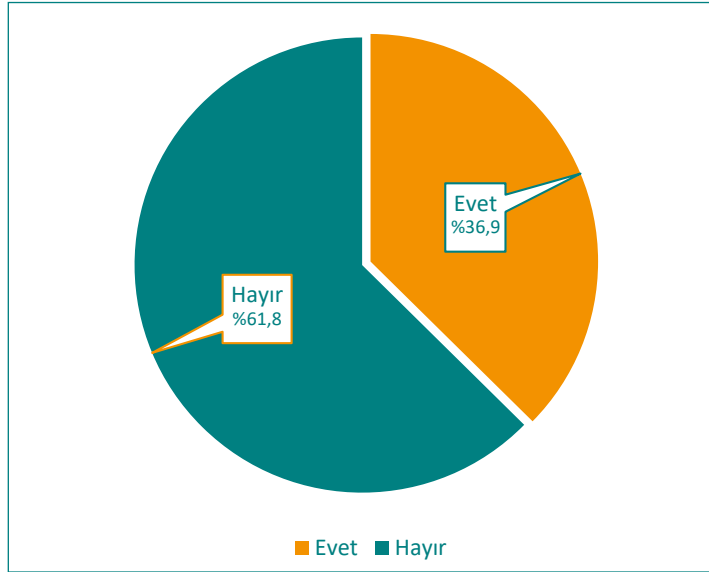

sendikal faaliyete başlayan 45 gazeteci 2019'da hiçbir hakları ödenmeden işten çıkarılmıştı. Türkiye Gazeteciler Sendikası öncülüğünde hukuki mücadeleye başlayan gazetecilerden işe geri dönüş davası açanların iki yıllık bekleyişi kazanımla sonuçlandı. Bakırköy 6. İş Mahkemesi, gazetecilerin "sendikalı oldukları için işten çıkarıldıklarına" hükmetti. 23 gazetecinin işe iadesine karar veren mahkeme, işten çıkartılanlara bir yıllık brüt ücretleri kadar sendikal tazminat ve boşta geçen süre için dört maaş tazminat ödemesine karar verdi.³⁰

Gözetilene alınan gazeteciler

2021 yılında Türkiye'de gazeteciler sıklıkla toplumsal olayları, sokak eylemlerini takip ettikleri sırada gözetilene alındı. Yıl boyunca açık kaynaklardan derlenen verilere ve gazetecilerin bildirimlerine göre gözetilene alınan gazeteci, basın çalışanı ve yayıncı sayısı en az **73** oldu. Yılın ilk üç ayında gözetilene alınan gazeteci ve basın çalışanı sayısı en az 26 olarak tespit edildi.³¹ Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında ise gözetilene alınan gazeteci sayısı 16 oldu.³² Yılın üçüncü çeyreğinde de 15 gazeteci gözetilene alındı.³³ Yılın son üç ayında ise gözetilene alınan gazeteci ve yayıncı sayısı 16 oldu.³⁴

Grafik-2: "Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü gözetilene alınma ya da yargılanma gibi süreçler yaşadım"

30 <https://bianet.org/bianet/medya/255277-hurriyet-te-isten-atilan-gazeteciler-ise-iade-davasini-kazandi>

31 Ayşen Şahin, Ahmet Takan, Ozan Acıdere, Özge Elvan, İnan Kızılkaya, Yağmur Kaya, Ruhi Karadağ, Habip Yalçın, Mehmet Aslan, Şener Yılmaz Aslan, Enver Aysever, Adil Başaran, Can Çiğit, Faruk Bostan, Güngör Arslan, Ümit Rende, Ses Kocaeli gazetesi reklam sorumlusu Seda Kadı, Ozan Kaplanoğlu, Burhan Gökay Küpeli, Hatice Nur Derya, Habibe Eren, Öznur Değer, Eylül Deniz Yaşa, Mustafa Özdemir. 4 Şubat 2021'de İstanbul Kadıköy'de gazeteciler Taylan Öztaş ve Rojin Altay'ın da gözetilene alındığı bildirilmiştir.

32 Beritan Canözer, Zihni Çakır, Taylan Öztaş, Serpil Ünal, Kardelen Yoğungan (20 ve 27 Nisan), Bilal Meyveci, Enes Sezgin (26 ve 27 Nisan), Ersin Özgül, Lezgin Tekay, Ceylan Şahin, Sena Dolar, Ökkeş Taşkın, Can Selman, Lokman Gezgin, Bülent Kılıç, Murat Bay.

33 Güvenç Dağüstün, İrfan Aydın, Nazım Fayık, Uğur Şahin, Ozan Acıdere, Tunahan Turhan, Süleyman Gençel, RTL muhabiri Olaf Koens, RTL kameramanı Pepijn Nagtzaam, Enes Sezgin, Taylan Öztaş, Beritan Canözer, Ömer Ödemiş, Kadir Bayram, Habip Yalçın.

34 Sokak röportajları yapan Hasan Köksoy, Mehmet Koyuncu, Arif Kocabıyık, Turan Kural ile gazeteciler Gözde Meydan, Öznur Değer, Murat Şefkat, Mimar Kaya, Emrullah Acar, Enes Sezgin, Mahmut Altıntaş, Hazar Dost, Suriyeli Majed Shamaa, Nebiye Arı, Yağmur Kaya ve Hilal Işık.

M4D Projesinin 2021 yılı anketi sonuçları da haber peşindeki gazetecilerin kolluk güçleriyle sık sık karşı karşıya kaldığını gösterdi. Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte birinden fazlası (yüzde 36,9) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alındığını ya da yargıldığını belirtti.

M4D Projesi araştırmasında gazetecilerin gözaltı ve yargılanma deneyimi yaşlarına göre incelendiğinde çarpıcı bir bulgu daha ortaya çıktı. Henüz mesleğinin başındaki 18-24 yaş aralığındaki her 10 gazeteciden birinin gözaltına alınma ya da yargılanma gibi deneyimler yaşadığı tespit edildi. Bu sonuç, gazetecilerin ifade özgürlüğüne dönük zorlukları ve baskının çeşitli biçimlerini genç yaşlarından ve mesleğin ilk yıllarından itibaren yaşamaya başladıklarını gösteren bir veri olarak kayıtlara geçti.

Tablo-2: “Yaş gruplarına göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü gözaltına alınma ya da yargılanma durumu”

	Evet	Hayır
Yaş 18-24	%11,1	%83,3
25-34	%28,0	%70,1
35-44	%43,4	%56,6
45-54	%46,5	%53,5
55-64	%42,0	%56,0
65 ve üzeri	%52,6	%47,4

b. Basın kartı düzenlemeleri

Türkiye’de özgür gazeteciliğin önündeki engellerden birini gazetecinin resmi kimlik kartı olarak kabul edilen basın kartının dağıtımındaki kısıtlamalar oluşturuyor. Kartı dağıtmakla görevli İletişim Başkanlığı, kurulduğu 2018 yılında değiştirdiği Basın Kartı Yönetmeliği nedeniyle eleştirilerin odağında.

Basın kartları konusunda 2021 yılındaki gelişmeler “gazetecilerin hukuk zaferi” olarak özetlenebilir. Gazeteciler Cemiyeti ev sahipliğinde meslek örgütlerinin katılımıyla oluşturulan Medya Dayanışma Grubu’ndaki örgütler basın kartlarındaki adaletsizlik ve hukuk dışı uygulamalara karşı zaman zaman yetkililerle temaslarda bulundu, zaman zaman bireysel hukuki başvurulara destek oldu, zaman zaman da idari yargıda davalar açtı. Bu girişimlerin çoğu olumlu sonuç verdi.³⁵

Danıştay’ın ilk kararıyla özetle, gazetecilerin basın kartlarının hangi hallerde iptal edilebileceğini düzenleyen maddelerdeki “basın meslek onurunu zedeleyecek işler yapması”, “milli güvenlik ya da kamu düzenine aykırı davranışlarda bulunması veya bu tür davranışları alışkanlık edinmesi” gibi hükümlerle, bürokratlara ve memurlara basın kartı verilmesi gibi idareye keyfilik sağlayan ve hukuki belirsizlik içeren hükümlerin yürütmesi durduruldu.

35 Konu başlığındaki gelişmelerle ilgili ayrıntılar için: <http://media4democracy.org/reports/>

Kısa süre sonra İletişim Başkanlığı'nın hazırladığı yeni Basın Kartı Yönetmeliği Resmî Gazete'de yayımlandı. Danıştay'ın yürütmeyi durdurma kararı verdiği maddeler farklı ifade biçimleriyle ve yer yer daha ağır şartlar içerecek şekilde güncellendi. Basın kartı iptaline gerekçe olarak "suç işlemek amacıyla örgüt kurmak, üyesi olmak veya yardım etmek" ve gazetecinin "taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlar sergilemek suretiyle basın meslek onurunu zedeleyecek şekilde faaliyette bulunması" ifadeleri eklendi. Şiddet ve terörü özendiren ya da bunlarla "mücadeleyi etkisiz kılabacak içerik oluşturan" kişilerin de basın kartlarının iptal edilebileceği belirtildi. İletişim Başkanı Fahrettin Altun, yönetmelikteki değişikliğe ilişkin "Terör ve şiddet propagandası yapanların basın kartının arkasına sığınmalarının önüne geçen maddeler güçlendirildi. Söz verdiğimiz gibi, basın kartının saygınlığını artırmayı sürdüreceğiz" açıklaması yaptı.³⁶

Son olarak Gazeteciler Cemiyeti, Türkiye Gazeteciler Sendikası, Çağdaş Gazeteciler Derneği, DİSK Basın-İş Sendikası ve Türkiye Foto Muhabirleri Derneği'nin Danıştay'da açtığı son davada şikâyet konusu Basın Kartı Yönetmeliği'nin Anayasa ve yasalara uygun olmadığı hükme bağlandı ve yeni yönetmeliğin de yürütmesi durduruldu. M4D Raporu için gazetecilerle yapılan görüşmelerde İletişim Başkanlığı'nın yürütmesi durdurulan yönetmelikteki hükümleri yasal çerçeve içine almak için hazırlık yaptığı, meslek örgütlerinin iptalini sağladığı hukuki olmayan düzenlemeleri yeni yasa teklifi içinde TBMM onayına sunarak yasal güvenceye kavuşturmayı hedeflediği yönünde bilgilere ulaşıldı. Aralarında Cumhurbaşkanlığı muhabirlerinin de olduğu gazeteciler, yetkililerle yapılan kayıt dışı sohbetlerde bu yönde bilgiler aldıklarını ifade etse de bu bilgileri doğrulayacak bir gelişme yaşanmadı. Basın kartı dağıtımındaki kriterler yasayla düzenlenirse meslek örgütlerinin ya da gazetecilerin tartışmalı hükümleri idari yargıya taşınmasının önüne geçilecek. Yasaların Anayasa'ya uygun olmadığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne milletvekillerinin beşte birinin imzasıyla başvuru yapılabilir.

Yeni hükümet sisteminde basın kartlarıyla ilgili yetki ve sorumluluğun İletişim Başkanlığı'na verilmesinin ardından 14 Aralık 2018'de yayımlanan Basın Kartı Yönetmeliği'ne dayanarak pek çok gazetecinin basın kartı ya iptal edildi ya yenilenmedi ya da başvuru aşamasında beklemeye bırakıldı. Bu süreçte İletişim Başkanlığı basın kartlarıyla ilgili sayısal verileri, başvuruları ve iptalleri kamuoyuna açıklamadı. Bu nedenle basın kartlarıyla ilgili mevcut durumu, muhalefet milletvekillerinin soru önergelerine ve CİMER başvurularına verilen yanıtlarla ve basın meslek örgütlerindeki kısıtlı verilerle izlemek mümkün.

2015 yılında 863, 2016 yılında 927, 2017 yılında 590, 2018 yılında 709, 2019 yılında 892 basın kartı iptal edildi. 2015'ten 2020'ye kadar geçen 5 yılda toplam 3 bin 981 basın kartı iptal edildi.³⁷

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, bir soru önergesine verdiği 5 Ağustos tarihli yanıtında İletişim Başkanlığı'nın göreve başladığı 2018 yılından bu yana göreve bağlı olarak bin 818 basın kartı verdiğini açıkladı. Bu süre içinde 654 gazetecinin de sürekli basın kartı aldığını belirten Oktay, 2020 yılındaki kart iptali sayısının ise 322 olduğunu açıkladı.³⁸

36 <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/basin-karti-yonetmeliği-yenilendi>

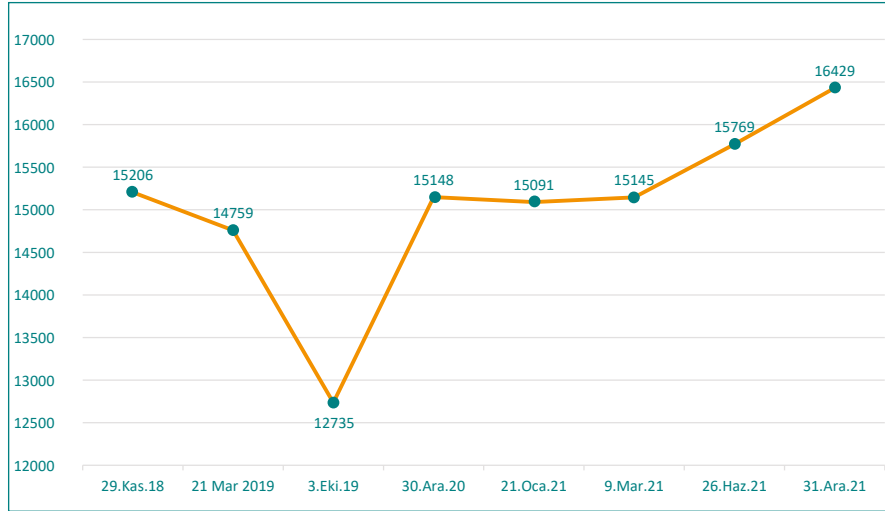
37 http://media4democracy.org/public/uploads/reports_1246863.pdf

38 <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-44923sgc.pdf>

Muhalefet milletvekilleri soru önergelerinde kartların neden iptal edildiğini sordu. Ancak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay sorulara “iptaller Basın Kartı Yönetmeliği'nin 29'uncu maddesi uyarınca yapılmaktadır” yanıtını vermekle yetindi, ayrıntıları açıklamadı. Resmî kurumlardan verilen tüm bilgilerin yıllara göre derlenmesiyle basın kartlarına ilişkin son sayısal tablo şu şekilde gerçekleşti:

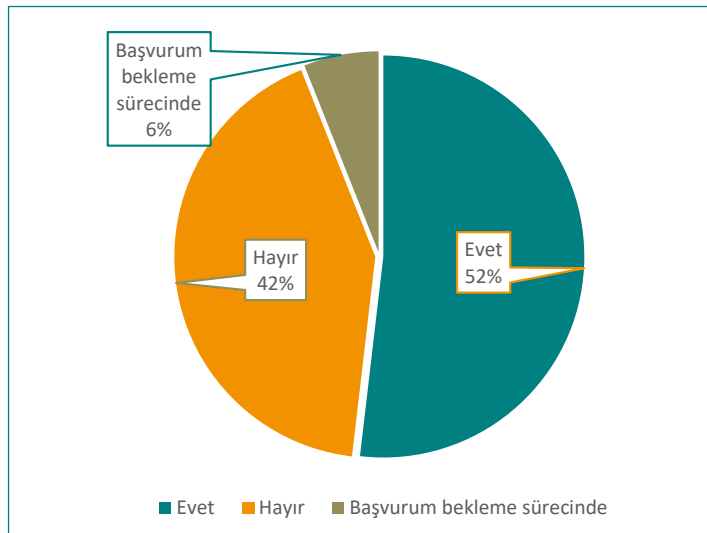
Grafik-3: Aktif basın kartı sayısındaki değişim

Cumhurbaşkanı Yardımcısı Oktay, yılın son sayısını CHP Eskişehir Milletvekili Utku Çakırözer'in soru önergesine yanıtında verdi. Buna göre 2021 yılı sonunda göreve bağlı aktif basın kartı sayısı 10 bin 227, sürekli basın kartı sayısı ise 6 bin 202 olarak açıklandı.³⁹

M4D Projesi 2021 yılı Mesleki Memnuniyet Anketi sonuçları da basın kartlarıyla ilgili durumu ortaya koyan güncel veri sundu. Çoğu geleneksel medya kurumlarında çalışan 317 gazetecinin yanıtladığı ankette katılımcıların yüzde 51,7'si basın kartı sahibi olduğunu, yüzde 42'si basın kartının olmadığını belirtti.

Grafik-4: Gazetecilerin basın kartı sahipliği

39 <https://www2.tbmm.gov.tr/d27/7/7-56237sgc.pdf>

Anket sonuçlarına göre gazetecilerin yüzde 6'lık bir kesimi ise basın kartı başvurusu bekleme sürecinde olanlar. Buna göre, 18-24 yaş grubundaki gazetecilerin basın kartı yok. Başvurusunun bekleme sürecinde olduğunu belirten gazeteciler içinde 18-24 yaş grubundakilerin oranı yüzde 21,1. Başvuru sonucunu beklediğini söyleyen gazetecilerin çoğu (yüzde 57,9) 25-34 yaş grubunda. Başvuru sonucunu hala alamayan gazetecilerden yüzde 21,4'ü ise 35-44 yaş aralığında. Mesleğin henüz başında olan gazetecilerin zorunlu bekleme süresi nedeniyle basın kartını alamamış olması normal kabul edilse bile, yaş grupları itibarıyla mesleki deneyimleri yüksek gazetecilerin basın kartı başvurusuna yanıt alamamış olması dikkat çekici. Azımsanmayacak düzeydeki bu oranların İletişim Başkanlığı'nın basın kartı başvurularını değerlendirme konusunda takındığı keyfi tutumu yansıttığı belirtilebilir.

Basın kartı sahipliği, çalışılan kuruluşun kapsamı çerçevesinde incelendiğinde, basın kartı sahibi her beş gazeteciden üçünün (yüzde 59,1) ulusal medyada, ikisinin (yüzde 39) ise yerel medyada çalıştığı görüldü.

Tablo-3: Basın kartı sahipliği

		Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	
		Yerel medya	Ulusal medya
Basın kartınız var mı?	Evet	%39,0	%59,1
	Hayır	%33,1	%62,4
	Başvurum bekleme sürecinde	%15,8	%84,2

c. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Basın İlan Kurumu (BİK)

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve Basın İlan Kurumu (BİK), Türkiye'de televizyon ve gazete yayınlarının düzenlenmesi, denetlenmesi ve desteklenmesi gibi hedeflerle kurulmuş olsalar da 2021'de de yayıncılar için en ağır sansür ve ceza uygulayıcıları oldular.

RTÜK'ün karnesi

Televizyonlara cezaların ezici çoğunluğunun RTÜK kanunundaki 8. maddenin birinci fıkrasına dayanarak verilmesi, AK Parti ve MHP kontenjanından seçilen üyelerinin oyuyla keyfi ve taraflı ceza politikası izlendiği eleştirisini güçlendirdi. Madde tarafsızlık, hukukun üstünlüğü, millî ve manevî değerler, bölücülük, ayrımcılık, kin ve düşmanlığa tahrik, eleştiri sınırları ötesinde hakaret ve iftira, haksız çıkar, insan onuru ve özel hayatın gizliliği gibi bentlerle yayıncılara sorumluluk yüklüyor.

8. madde uyarınca verilen cezaların sadece hükümet politikalarını eleştiren kanallara yönelmesi ve bu cezalara RTÜK'ün CHP kontenjanından seçilen üyeleri İlhan Taşçı ve Okan Konuralp'in karşı oy kullanması kararların siyasi ve taraflı olduğunu ortaya koyuyor. M4D Projesi'nin RTÜK kararları, basın bilgilendirmeleri, üst kurul üyelerinin açıklama ve raporlarından derlediği verilere göre RTÜK'ün 2021'deki cezalarının bilançosu şöyle gerçekleşti⁴⁰:

40 RTÜK'ün üyelerinin 9 ve 24 Aralık 2021 tarihli açıklamaları ile RTÜK'ün 15, 22, 29 Aralık 2021 tarihli toplantılarında alınan kararlar bir araya getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.rtuk.gov.tr/ust-kurul-kararlari>
<https://m.bianet.org/bianet/medya/255485-rtuk-2021-de-cezolari-hep-ayni-kanallara-kesti>

- RTÜK 2021 yılında **51** üst kurul toplantısı yaptı.
- Toplantılarda toplam **18** televizyon kanalına **103** kez ceza verdi.
- Bu cezaların **80'i** eleştirel yayınlara yer veren televizyonlara kesildi⁴¹.
- **Halk TV, Tele 1, KRT, Fox TV** ve **Habertürk'e** toplam **23 milyon 743 bin** lirayı bulan ceza verdi.
- En yüksek para cezası **Fox TV'ye** verildi. Kanal iletişim geliriyle orantılı olarak yıl boyunca **17,8 milyon TL** cezayla karşılaştı.
- En çok ceza verilen kanal **Halk TV** oldu, toplam **25** ceza kesildi.
- En çok ceza verilen ikinci kanal **Tele 1** oldu, toplam **22** ceza kesildi.
- En çok ceza verilen üçüncü kanal **Fox TV** oldu, toplam **15** ceza kesildi.
- En çok ceza verilen dördüncü kanal **KRT** oldu, toplam **8** ceza kesildi.

RTÜK bu kanalların yanı sıra Habertürk ile aynı grup altında bulunan Show TV'ye beş ayrı kararla 3,2 milyon TL ceza, Habertürk'e dört ceza verdi. TV8'e dört karar ile 6,9 milyon TL ceza veren üst kurul, Kanal D'ye toplamı 3,5 milyon TL'yi bulan dört ceza, TV100'e dört, TR35 ve FM TV'ye ikişer ceza, Star TV, Kanal Z, Kudüs TV, Haber Global, TGRT Haber, Bloomberg HT'ye birer ceza verdi. 2013'teki bir ihlal nedeniyle de A Haber'e yargı süreci sonunda 29 bin TL ceza verildi.

RTÜK radyolara verdiği cezalarda da televizyonlarda olduğu gibi siyasi ve tarafsız tutum takınmakla eleştirildi. Radyolara verilen dört ayrı ceza arasında Kafa Radyo programcısı Nihat Sırdar'ın salgın döneminde toplanan yardımların akıbetini sorması ve "IBAN'larla toplanan yardımların nereye gittiği belli değil" sözlerini kullanması nedeniyle verilen ceza da vardı.

RTÜK üyesi Okan Konuralp, hakkında en çok şikâyet olan kanallardan A Haber ve ATV'ye hiç ceza verilmezken eleştirel yayınlar yapan tüm kanalların yine en ağır cezaları aldığını ifade etti. Gündüz kuşağı yayınlarındaki açık ihlallere karşın bazı kanallara hiç yaptırım uygulanmadığını bununla birlikte o kanalların rakibi olan yayıncıların cezalandırıldığını söyleyen Konuralp, yıllık tabloyu şöyle yorumladı: "İzlenmiyorsan, okunmuyorsan, kamuoyu oluşturamıyorsan, izlenen, okunan, kamuoyu oluşturabilen kuruluşları bir yolla sustur. İletişim Başkanlığı ve Basın İlan Kurumu'yla birlikte RTÜK de 'oynatmama' taktiğinin aracına dönüşmüş durumda. Siyasi iradeye yakın medyanın başarısızlığının üstünü örtme çabası. 2021 yılı cezalarının kurumlar ve yayıncılık çizgisi açısından dağılımına baktığımızda önümüzde duran gerçek bu. Belli haber kanalları cezalandırılıyor. Amaç ses kesmek; oysa kesebilmeleri de mümkün değil."⁴²

Yıl içinde yayıncılar RTÜK cezalarına karşı haklarını mahkemelerde aradı. Üst Kurul'un pek çok cezası üzerindeki eleştiriler mahkeme kararlarıyla güçlendi. Aralarında Halk TV'de yayınlanan programda Cemo isimli şarkının söylenmesinin terör propagandası sayılarak kanalın cezalandırılmasıyla ilgili karar da vardı. Ankara Bölge İdare Mahkemesi, Halk TV'nin başvurusunda kanalı haklı buldu ve kararında "şarkının sözlerinin terörü açıkça övücü nitelikte olmadığı, şarkının terör propagandası

<https://t24.com.tr/haber/rtuk-cezalarinin-adresi-yine-ayni-prime-time-da-3-cezadan-1-i-fox-tv-ye-atv-ye-hic-ceza-yok,999665>

41 Halk TV (25), Tele 1 (22), KRT (8), Fox TV (15), Habertürk (4), Show TV (5), Bloomberg HT (1).

42 <https://t24.com.tr/haber/rtuk-cezalarinin-adresi-yine-ayni-prime-time-da-3-cezadan-1-i-fox-tv-ye-atv-ye-hic-ceza-yok,999665>

amacıyla kullanıldığına dair dosyaya herhangi bir veri konulmadığı anlaşıldığından Halk TV'nin itirazının kabulüne oybirliğiyle karar verilmiştir” denildi.⁴³

RTÜK kararlarıyla televizyon kanallarında eleştirel görüşlerini dile getiren program konuklarının sözleri de sık sık ceza konusu yapıldı. Halk TV'ye bir konuğun sözleriyle ilgili verilen cezanın iptali istemiyle açılan davada RTÜK savunmasında şunlar ifade edildi: “Medya iktidarın yıkılmasına sebep olabilecek, daha açık ifadeyle istediğini başa getirebilecek, istediğini alaşağı edebilecek derecede önem arz ettiği bir durumda, her program konuğunun medya kanalı ile istediğini söyleme özgürlüğünden bahsetmek asla mümkün olmayacaktır.”⁴⁴ Ankara Bölge İdare Mahkemesi, Tele 1 TV programında konuk olan Dr. Başar Yaltı'nın sözleri nedeniyle RTÜK'ün verdiği yayın durdurma cezasına karşı “ifade özgürlüğünün ihlali” itirazını haklı buldu. Bu karar alanında bir ilk oldu ve konukların sözleri için verilen cezalara karşı açılan yargı yolu olarak yorumlandı.⁴⁵

Ankara 1. İdare Mahkemesi, RTÜK'ün, Fox Life kanalına eşcinsel ilişki sahnesi nedeniyle verdiği beş günlük yayın durdurma cezasına karşı yapılan başvuruda “Cinsel bir yönelim ‘ahlaksızlık’ olarak değerlendirilmemelidir” diyerek kararın iptaline hükmetti. Karar iktidar yanlısı basında “skandal karar, mahkeme rezalete kalkan oldu” ifadeleriyle haberleştirildi.⁴⁶

RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin Sabah gazetesine verdiği röportajda eleştirel kanalların sıkça cezalandırılmasıyla ilgili eleştirilere şu yanıtı verdi: “Bu eleştirilere katılmıyorum. Ceza verirken muhalif-muhalif olmayan diye ayrıma tabi tutmuyoruz. Bu ne yazık ki bir kesimin algı oluşturma çabası. Cezayı ben tek başıma vermiyorum ki, kuruldan geçerek kararlar alınıyor.”⁴⁷ Şahin'in sözünü ettiği kurulda kararların oybirliği değil oy çokluğuyla alınması da eleştiri nedenleri arasında yer alıyor. 2021 yılında kurulda boşalan üyelikler için TBMM'de seçim yapıldı. AKP kontenjanından Mehmet Daniş ve Orhan Karataş ile MHP kontenjanından Deniz Güçer yeni RTÜK üyeleri olarak seçildi.

Yıl içinde iktidar yanlısı kanallara yönelik şikayetler için işlem yapılmaması da eleştirileri doğrulayan durumlar arasında gösteriliyor. HDP tarafından Habertürk, CNN Türk, ATV ve A Haber hakkında yapılan şikayetler örnek gösterilebilir. Parti, bu kanallardaki programlarda “kaos peşinde olmakla”, “Meclis'i tehdit etmekle”, “ayaklanma çağrısı yapmakla”, “suça bulaşmış olmakla” itham edilmesi üzerine 16 ayrı şikâyette bulundu. Ancak RTÜK işlem başlatmadı. Aynı şekilde, RTÜK Üyesi İlhan Taşçı'nın açıklamasına göre son beş yılda Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet ilkelerine yönelik küfür, aşağılama ve hakaret nedeniyle kurula 2 bin 672 şikâyet iletildi. Ancak RTÜK bu şikayetlerden yalnızca dördünü görüşerek karara bağladı. Taşçı, “RTÜK Başkanı Ebubekir Şahin kendisini yalnızca ve yalnızca AKP'nin ve Sarayın koruyucusu gibi görüyor. Erdoğan ve AKP dışında televizyon kanallarında kim kime ne derse desin, duymazdan görmezden geliyor. Tüm

43 <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/rtukun-halk-tvye-verdigi-cemo-cezasi-hakkinda-yargidan-karar-1875292>

44 <https://www.birgun.net/haber/rtuk-ten-halk-tv-ye-ceza-savunmasi-medya-iktidari-devirebilir-331600>

45 <https://tele1.com.tr/mahkemededen-flas-karar-yayini-durdurulan-tvler-icin-konuklar-rtuke-iptal-davasi-acabilir-318407/>

46 <https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/05/07/mahkemededen-skandal-karar-escinsel-rezalete-kalkan-oldular>

47 <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/gunaydin/tuba-kalcik/2021/09/27/muhalifler-magdur-edebyati-yapip-reyting-pesinde-kosuyorlar>

yayıncılara eşit mesafede durmak, yayınlarla ilgili de hakkaniyetli olmak zorunda. Ancak rakamlar da ortaya koyuyor ki, RTÜK Başkanı ve yönetimi, Atatürk ve Cumhuriyet değerleri konusunda duyarsızlar” dedi.⁴⁸

Basın İlan Kurumu 2021 karnesi

Basın İlan Kurumu (BİK) son yıllarda verdiği ağır ilan kesme cezalarıyla gazetelerin ekonomilerine zarar vererek gazetecileri otosansüre sürüklemekle eleştiriliyor. BİK'in resmi ilan yayını engelleyen ceza sayısı 2019'da 324 gün olurken 2020'de 808 güne çıktı. 2020 ceza bilançosuna göre, Cumhuriyet'e 128 gün, Evrensel'e 68 gün, Birgün'e 61 gün, Sözcü'ye 34 gün ve Korkusuz'a 25 gün ceza verildi.⁴⁹

RTÜK kararlarında olduğu gibi BİK kararlarına karşı yayıncılar yargıya başvurdu. Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) Mart ayında Korkusuz gazetesinin başvurusuna verdiği karar tüm gazeteciler için önem taşıyordu. AYM, Korkusuz'un resmi ilan ve reklam kesme cezasına çarptırılmasını “ifade ve basın özgürlüğü ihlali” olarak değerlendirdi. Kararda, basın özgürlüğü için ekonomik imkanların önemine vurgu yapıldı, gazetelerin bu imkanlara büyük ölçüde resmi ilan ve reklam yayınıyla ulaştığı belirtildi. Kararda, BİK'in resmi ilan ve reklamların kesilmesi şeklindeki müdahale yetkisinin bir yaptırım aracı değil basının etik yönden niteliklerini artırmaya yönelik bir düzenleme olduğunun da altı çizildi. Kararda, “BİK'in anılan müdahale biçimini başvurulabilecek son çare olarak görmesi basın özgürlüğü açısından hayati önem taşımaktadır” denildi.⁵⁰ Yüksek Mahkeme'nin bu kararına karşın BİK'in resmi ilanları keserek yaptığı cezalandırma 2021 yılında da sürdü.

Basın İlan Kurumu'nun verileri kamuya açık değil. Ne internet sitesinde yayınlanıyor ne de bilgilendirmelerinde yer alıyor. Ayrıca kurumun denetimi İletişim Başkanlığı'nda olduğundan ve İletişim Başkanlığı da denetim raporlarını yayınlamadığından kurumun faaliyetleriyle ilgili ayrıntılı bilgi edinilemiyor.

BİK resmi ilan ve reklam kesme kararlarını Basın Ahlak Esasları Hakkında 129 Sayılı Genel Kurul Kararı ile gerçekleştiriyor. BİK Yönetim Kurulu kararları kurumun internet sitesinde yayınlanıyor ancak ceza verilen gazetenin ismi bu duyurularda belirtilmiyor, sadece hangi ile/ilçeye kayıtlı olarak yayın yaptığı bilgisi veriliyor. Hangi gazeteye ceza verildiği gazetelere cezaların tebliği ile yapılan haberlerden öğreniliyor.

BİK 2021 yılı Faaliyet Raporu'na göre 2021'de resmi ilan yayınlayan gazete sayısı 29'u yaygın, 9'u bölgesel ve 944'ü yerel olmak üzere toplam 982 oldu. Kurumun 2021 ceza bilançosu ise şöyle:

- Basın Ahlak Esasları ile ilgili olarak **30** gazeteye ilişkin toplam 74 şikâyet dosyası BİK Yönetim Kurulu tarafından karara bağlandı. Bu dosyalardan, 36'sı internet olmak üzere 47'si için ceza

48 <https://www.birgun.net/haber/cumhuriyete-hakarette-ceza-yuzde-1-bile-degil-rtuk-ten-2-bin-672-sikayete-sadece-dort-ceza-340857>

49 http://media4democracy.org/public/uploads/reports_9772553.pdf

50 <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/30591>

kararı çıktı. BİK Yönetim Kurulu, Basın Ahlak Esasları çerçevesinde 2021 yılı içinde gazetelere **221** gün resmi ilan kesme cezası verdi.

- BİK Yönetim Kurulu, yedi gazete hakkında toplam 13 dosya için resen savunma istenmesine, üç gazeteden de bilgi ve belge istenmesine karar verdi.
- BİK Yönetim Kurulu 11 dosyada gazetelerin basılı halinin incelenmesi sonucunda 50 günlük resmi ilan ve reklam kesilmesi cezası verdi. 28 dosyada ise gazetelerin basılı hali ile birlikte internet sitelerini de inceledi ve resmi ilan ve reklamların kesilmesinin yanı sıra bu gazetelerin **ek göstergeden 108 gün** süreyle yararlandırılmamasına karar verdi.
- BİK Yönetim Kurulu, resmi ilan yayınlamaya ilgili yükümlülüklerini ihlal eden 141 gazete hakkında da **418** günlük resmi ilan ve reklam kesme cezası verdi.

BİK'in 2021'de gazetelere ilan kesme cezası verdiği gün sayısı toplam **639** oldu.⁵¹ Bu kararların yanı sıra Yeni Asya ve Evrensel gazetelerine yıl içinde hiç resmi ilan verilmedi. Yeni Asya gazetesinin resmi ilan yayınlama hakkının sona erdiği belirtilen faaliyet raporunda bu durum "durdurulan yayınlama hakkının altı ay içinde devam edememesi" olarak gerekçelendirildi. Faaliyet raporuna göre BİK Yönetim Kurulu toplantılarında görüşülen dosyaların yüzde 44'ü resmi ilan yayınlama ödevlerini yerine getirmeyen gazetelerin ilanlarını kesme cezalarıyla ilgili, yüzde 39'u da Basın Ahlak Esaslarıyla ilgili dosyalardı. Dosyalar bazında kurulun iş yükünün yüzde 83'ünün ceza kesmekle ilgili olması dikkat çekti. Faaliyet raporunda kurum hakkında yazılı basında çıkan haberlerin 390'ının olumlu, 879'unun ise olumsuz haberlerden oluştuğu not edildi.

2021'de gazetelere yansıyan haberlere göre resmi ilan kesme cezaları en çok Cumhuriyet, Birgün, Evrensel ve Sözcü gazetelerine verildi, Cumhuriyet'e verilen cezanın 129 güne ulaştığı belirtildi.⁵² Bu nedenlerle BİK'in tarafsız değil aynı RTÜK gibi siyasi kararlar veren iktidardan yana tutum alan bir kurum olduğu, eleştirel yayıncıları cezalandırma yoluna giderek basın ve ifade özgürlüğü önünde engel oluşturduğu belirtildi. Eleştirilerde başı muhalefet milletvekilleri, gazeteci örgütleri, basın ve ifade özgürlüğü savunucuları çekti. Çifte standartlı tutuma örnek olarak Akit gazetesi hakkında Atatürk'ün ölüm yıl dönümü olan 10 Kasım'da yayınladığı ilanla ilgili şikâyet gösterildi. BİK, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk aleyhindeki "Olmasaydı olurduk" yazan ilan için "ceza verilmesine mahal olmadığı" kararı verdi ve gazetenin 10 Kasım'daki ilanı basın özgürlüğü kapsamında değerlendirdi.⁵³

Basın İlan Kurumu'nun yasa gereği üç ayda bir toplanması gereken Genel Kurulu'nun bir yıl boyunca toplanmamış olması, artan enflasyon ve TL'deki değer kaybı nedeniyle kapanmanın eşğine gelen gazetelerin beklediği yeni resmi ilan fiyat tarifesinin belirlenememesine neden oldu. Genel Kurul'un

51 <https://bik.gov.tr/kurumsal-haberler/basin-ilan-kurumu-gazete-ve-dergileri-basin-ahlak-esaslari-kapsaminda-inceleler/>

52 <https://www.evrensel.net/haber/443751/bikten-cumhuriyet-sozcu-ve-birgune-ceza-rtuktan-halk-tv-tele1-fox-ve-krtye-ceza>

53 <https://odatv4.com/guncel/her-seye-ceza-kesen-kurum-akit-i-pas-gecti-221290>

toplanamamasına neden olan yeni üyelerin ataması Cumhurbaşkanı tarafından, bu rapor yayına hazırlandığı günlerde, 18 Şubat 2022'de yapıldı.⁵⁴ Buna göre Basın İlan Kurumu Genel Kurulu temsilciliklerine Fecir Alptekin, Saadet Oruç, Mehmet Akarca, Muhammet Mücahit Küçükyılmaz, Osman Köse, Ahmet Arslan, Ebubekir Şahin, Edibe Sözen, Mehmet Emin Babacan, İsmail Çağlar, Kübra Güran Yiğitbaşı, Zakir Avşar atandı. Resmi ilan fiyat tarifesiyle ilgili ayrıntılar bu raporun Medya Ekonomi-Politiği başlığı altında ele alındı.

d. Hak ihlalleri: Sansür, şiddet, hedef gösterme, tehdit, ayrımcılık

Siyasetteki keskin kutuplaşma ve gergin atmosfer basın özgürlüğü önündeki engellerden biri olmakla kalmıyor gazetecilerin güvenliğini de tehdit ediyor. 2021 yılında fiziksel saldırıya uğrayan gazeteci sayısı tespit edilebildiği kadarıyla en az **115** oldu.⁵⁵

Yılın ilk üç ayında gazetecilerin politikacılar tarafından hedef gösterilip hemen ardından sokak saldırılarına uğraması bu dönemin gelişmeleri arasındaydı. Türkiye'de gazetecilerin bu tür sokak saldırılarına maruz kalması sıradanlaştırılıyor. Saldırganlar cezasız kalıyor, cesaretlendiriliyor. Bursa'da radyo programcısı Hazım Özsu, anlattıklarını beğenmeyen dinleyicisi tarafından öldürüldü. Yılın ilk çeyreğinde gazeteciler Afşin Hatipoğlu, Orhan Uğuroğlu, Levent Gültekin, Osman Gülü, Ferruh Varanoğlu, Kıymet Sarıyıldız, Murat Uçkaç, İzzet Tınmaz ve Ali Osman Ertaş saldırıya uğradı. Boğaziçi Üniversitesi eylemleri sırasında 20 gazeteci polisin plastik mermilerinin hedefi oldu. Cumhuriyet Halk Partisi Eskişehir Milletvekili Utku Çakırözer, üç ay içinde fiziksel saldırıya uğrayan gazeteci sayısının 40'a ulaştığını açıkladı.

Yılın birinci çeyreğinde olduğu gibi Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında da gazeteciler başta yine politik isimlerce tehditlere, hakaretlere ve hedef göstermelere maruz kaldı. Basın meslek örgütlerinin defalarca uyardığı gibi söylem düzeyindeki şiddet sokak saldırılarına dönüştü. Yılın ikinci çeyreğinde bir spor yorumcusu ve 14 gazeteci ya saldırıya uğradı ya tehdit edildi ya da şiddet kullanılarak engellendi. Yılın ikinci çeyreğinde dikkat çektiğimiz saldırılardaki artış Temmuz, Ağustos, Eylül aylarında zirveye ulaştı. Gazetecilere silahlı, bıçaklı, yumruklu saldırılar yaşandı. İstanbul'da Emre Erciş bacağından vuruldu. Almanya'da yaşayan gazeteci Erk Acarer Berlin'deki evinin girişinde bıçaklı saldırıya uğradı, ülkedeki Türk gazeteciler için yayınlanan ölüm listeleri nedeniyle Alman polisi alarma geçti. Temmuz ayında Türkiye'de 18 gazeteci haber takibinde saldırıya uğradı. Ağustos ayında saldırıya uğrayan gazeteci sayısı 15 oldu. Eylül ayındaki gazetecilerle birlikte, üç ay içinde saldırıya uğrayan, şiddet ve açık tehditle engellenen gazeteci sayısı en az 48 olarak kaydedildi. Canlı yayın sırasında set ekibine, muhabir ve kameramanlara şiddet uygulandığı örnekler bu dönemde yaşandı.

Yılın son çeyreğinde çoğu sokak eylemlerini izlerken ve haber takibi sırasında olmak üzere en az 12 gazeteci şiddete maruz kaldı, darp edildi ya da zor kullanılarak çalışması engellendi.⁵⁶

54 <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/02/20220218-18.pdf>

55 Yılın birinci, ikinci ve üçüncü çeyreklerindeki saldırıların ayrıntıları için: <http://media4democracy.org/reports/>

56 Bilal Meyveci, Umur Taştan, Kübra Demir, Erdiç Yılmaz, Burhan Karaduman, Derya Ren, Eylem Akdağ, Ahmet Demir, İsmail Çanak, Fatoş Erdoğan, Özcan Saraç, Zeynep Durgut.

2021'in son üç ayındaki engellemeler şu şekilde özetlenebilir: Gazeteci Hikmet Tunç'un Van'da evi polislerce basıldı ancak arama sırasında herhangi bir suç unsuruna rastlanmadı. Nizip Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Veysel Karayılan'ın evinin önündeki aracının camı kimliği belirsiz kişi ya da kişilerce parçalandı, araçtan hırsızlık yapılmadı. TGS Adana Şube Başkan Yardımcısı Murat Yıldız yazdığı haberler nedeniyle telefonla aranarak tehdit edildi, Yıldız suç duyurusunda bulundu. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü Türkiye Temsilcisi Erol Önderoğlu, gazeteci Cemal Kaşıkçı davası için adliye önünde basın açıklaması yaparken polis müdahalesine maruz kaldı. Bu anı görüntülemeye çalışan Derya Ren ve Eylem Akdağ polis tarafından engellendi. Beyaz TV muhabiri İsmail Çanak Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Mansur Yavaş'ın korumaları tarafından tartaklandı ve engellendi, Çanak şikayetçi oldu. Gazeteciler Serkan Ocak, Tamer Arda Erşin, Merdan Yanardağ, Onur Sağgöz ve Fırat Topal tehdit edildi. Konya Ereğli'de gazeteci Özcan Saraç MHP yöneticileri tarafından şiddete uğradı, tehdit edildi. Firari suç örgütü lideri Sedat Peker, kendisinin ve açıklamalarını haberleştiren gazetecilerin bir ölüm listesinde yer aldığını iddia etti. Ciner Medya Ankara Temsilcisi Muharrem Sarıkaya, Gaziantep'teki canlı yayın sırasında ses problemi yaşanmasına neden olduğu gerekçesiyle İHA muhabiri Ahmet Demir'e tokat attı. Yeniçağ gazetesi yazarı Kemal Vanlı, sosyal medyada AKP Tokat Milletvekili Özlem Zengin'e evlenme teklif eden bir kişinin mesajına verdiği yanıtlar nedeniyle cinsel taciz suçundan 112 gün adli para cezası aldı. Gazeteciler Melis Alphan ve Özlem Gürses'in, sosyal medya üzerinden aldıkları tecavüz ve ölüm tehditlerine karşılık suç duyurularına takipsizlik kararı verildi. Bu tür hak ihlalleri Gazeteciler Cemiyeti'nin Özgürlük İçin Basın raporlarında gün gün not edildi.⁵⁷

Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS) Ankara Şubesi, Ankara polislerinin gazetecileri sık sık zor kullanarak ve şiddete başvurarak engellediği gerekçesiyle Şubat 2021'de suç duyurusunda bulunmuştu. Gazetecilerin görev yapmasının engellendiği vurgulanan suç duyurusuna verilen takipsizlik kararına itiraz edildi. Ankara 5. Sulh Ceza Hakimliği, savcılığın takipsizlik kararını kaldırdı ve gazetecileri engelleyen polislerin eylemlerinin "zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması mı" yoksa "görevi kötüye kullanma" suçu mu olduğuna karar verip, ona göre işlem yapmasını istedi.⁵⁸

Eylemler sırasında polisin gazetecilere yönelik tavrı, 26 Haziran'da fotomuhabiri Bülent Kılıç'ın Beyoğlu'ndaki Onur Yürüyüşü sırasında maruz kaldığı şiddetle hafızalara kazındı. Bir polis memuru, karga tulumba yere yatırılan Kılıç'ın boğazına diziyi bastı. Bu olay şiddete karşı gazetecileri bir araya getirdi ve yılın en geniş ortak eylemlerine neden oldu. İstanbul, Ankara ve İzmir'de 15 meslek örgütünün ortak çağrısıyla fotomuhabiri Bülent Kılıç'ın uğradığı şiddet ve gözaltına alınması protesto edildi. Ortak açıklamada, "Meslektaşlarımız son günlerde tüm toplum adına bu görevlerini yürütürken ağır şiddetle karşı karşıya kalmaya başladı. Taksim'de yapılmak istenen protesto eylemini izlemeye çalışan çok sayıda gazeteci darp edildi, gözaltına alınmak istendi, görüntü almaları engellendi, makinelerindeki görüntüler silinmek istendi. Haksız ve hukuksuz şekilde Kılıç'ın görev yapmasını engelleyen polis, yere yatırdığı meslektaşımızın boynuna diziyi bastırarak ölümle sonuçlanabilecek bir şiddet sergiledi" denildi. Ankara'daki protestoda Gazeteciler Cemiyeti Başkan Yardımcısı ve Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi Direktörü Yusuf Kanlı "Biz burada gazeteciler barışçıl şekilde hakkımızı

57 <http://media4democracy.org/reports/>

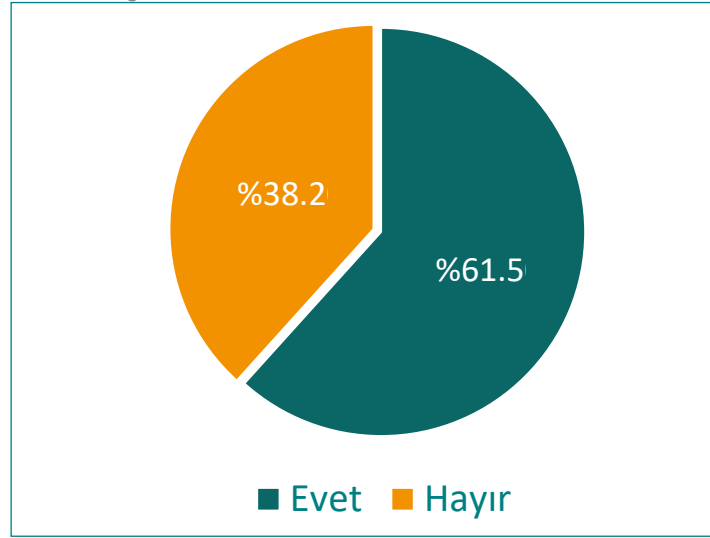
58 <https://tgs.org.tr/savciligin-polisleri-aklama-girisimi-hakimden-dondu/>

talep etmeye geldik. Ama maalesef burada polisin ödün vermeyen anlayışsız tutumuyla karşılaştık ve bunu kınıyoruz. Bu şiddet dalgasının amacı medya çalışanlarını bezdirmek ve görevini yapmaktan uzak tutmak ise, bu amaca ulaşmanın mümkün olmadığını bir kez daha söylüyoruz. Gazetecilik suç değildir ve bizler gazetecilik yapmaya devam edeceğiz. Gazetecilere şiddet uygulanmasını kanıksamayacağız, asla kabul etmeyeceğiz” dedi.⁵⁹

M4D Projesi'nin 2021 yılı Mesleki Memnuniyet Anketine katılan gazetecilerin yanıtları da meslekte tehditle ne kadar sık karşılaşıldığını ortaya koydu.

Grafik-5: “Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu”

Buna göre, her beş gazeteciden üçü (yüzde 61,5) gazetecilik faaliyetlerinden ötürü tehditle karşı karşıya kaldı. Yerel gazetecilerin daha çok tehdit ve şiddet içeren baskıyla karşı karşıya kaldığı yönündeki bulgular, anket sorularına verilen yanıtlarla da teyit edildi. Yerel medyadaki her üç gazeteciden ikisinin (yüzde 66,7), ulusal medyada ise her beş gazeteciden üçünün (yüzde 60,2) tehdit aldığı tespit edildi.

Tablo-4: Çalışılan kurumun kapsamına göre tehdit alma durumu

		Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu	
		Hayır	Evet
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Yerel medya	%66,7	%33,3
	Ulusal medya	%60,2	%39,8

Yaşa göre değerlendirildiğinde ise, yaş arttıkça tehdit aldığını belirten gazetecilerin oranının yükseldiği, dolayısıyla gazetecilerin meslek hayatları boyunca karşı karşıya kaldıkları tehditlerin her geçen gün arttığı görüldü. 35 yaş altı gazetecilerde oran yarıya yaklaşırken (yüzde 47,7), 45 yaş ve üzerine çıkıldıkça her dört gazeteciden en az üçünün (yüzde 74,4) haberleri nedeniyle tehdit aldığı bulgusu dikkat çekti.

59 <https://m.bianet.org/bianet/print/246478-gazeteciler-polis-siddetine-karsi-cylemde-nefes-alamiyoruz>

Tablo-5: Yaşa göre gazetecilik faaliyetlerinden ötürü tehdit alma durumu

		Gazetecilik faaliyetlerimden ötürü tehdit aldığım oldu	
		Hayır	Evet
Yaş	18-24	%33,3	%61,1
	25-34	%47,7	%52,3
	35-44	%60,5	%39,5
	45-54	%74,4	%25,6
	55-64	%78,0	%22,0
	65 ve üzeri	%89,5	%10,5

İnternette sansür

Freedom House “2021 İnternette Özgürlük” raporuna göre Türkiye internette “özgür olmayan ülkeler” arasında yer aldı. Raporda internet kullanımı “Erişim engeli”, “İçerik sınırlaması” ve “Kullanıcı hakları ihlalleri” başlıkları altında incelenerek 100 puan üzerinden değerlendirildi. Değerlendirmede Türkiye, “Erişim engeli” başlığında 15 puan, “İçerik sınırlaması” başlığında 10 puan ve “Kullanıcı hakları ihlallerinde” dokuz puan aldı ve toplam 34 puanla “özgür değil” sınıflandırmasında yer aldı. Raporda, “AKP hükümeti, 2016’daki darbe girişiminden sonra muhaliflere geniş kapsamlı bir baskı uyguladı. 2017’de kabul edilen anayasa değişiklikleri, gücü Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın elinde topladı” değerlendirmesi yapıldı.⁶⁰

Medya Araştırmaları Derneği’nin hazırladığı “Sosyal Medya Yasasının Basın Özgürlüğü Üzerine Etkileri İzleme Araştırması” başlıklı raporda, Ekim 2020- 2021 döneminde takip edilen 36 medya kuruluşuna yönelik yargı kararları yer aldı. Buna göre bir yılda en az bin 197 haber hakkında içerik kaldırma kararı verildi. Bu kararların 675’i “yolsuzluk ve usulsüzlük”, 466’sı “görevin kötüye kullanılması” konusunda verildi. Bin 80 haber kişilik haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle kaldırıldı. Çoğunlukla iş insanları, şirketler ve üst düzey bürokratlar içerik kaldırma talebinde bulundu. İçerik kaldırma kararlarıyla en çok karşılaşan yayınlar Cumhuriyet (144), Birgün (129), Oda TV (98), T24 (85), Sözcü (70), Gerçek Gündem (62), Sol (58), Tele 1 (51) ve Evrensel (51) oldu.⁶¹

Twitter’ın 2021 yılı şeffaflık raporuna göre Türkiye, hesabı onaylanmış haber kaynakları ve gazeteciler hakkında en çok erişim engelleme talebinde bulunan ülkeler arasında Hindistan’ın ardından ikinci sırada yer aldı.⁶²

60 <https://www.dw.com/tr/freedom-house-t%C3%BCrkiye-internette-%C3%B6zg%C3%BCr-de%C4%9Fil/a-59248318>

61 <https://medardor.org/wp-content/uploads/2022/02/Sosyal-Medya-Yasasi-Arastirmasi.pdf>

62 <https://transparency.twitter.com/tr/reports/countries/tr.html>

Türkiye, onaylı bir Twitter hesabına sahip gazeteciler ve haber kaynaklarının hesaplarına ya da paylaşımlarına erişimin engellenmesi için Twitter'a 108 ayrı talep gönderdi. Türkiye bu sayı ile Pakistan'ın iki katı kadar erişim engeli talep etmiş oldu.⁶³ Türkiye toplam 6 bin 825 hesap hakkında 5 bin 454 ayrı içerik kaldırma talebinde bulundu. Bu taleplerin 634'ü mahkeme kararları, 4 bin 820'sini ise diğer hukuki talepler oluşturdu. Mahkeme kararları ve hukuki taleplerle 2021'de 203 tweet ve 27 hesabın erişimi engellendi. Türkiye, en çok içerik kaldırtan ülkeler arasında dördüncü sıradaki konumunu sürdürdü.

Erişim engellerinde yılın son üç ayında Sulh Ceza Hakimliklerinin rüşvet, yolsuzluk, usulsüzlük, kayırmacılık, şiddet, cinsel taciz gibi çok geniş konularda kararlar verdikleri, internet haber sitelerindeki en az 547 habere erişimi "kişilik hakları" gerekçesiyle engelledikleri görüldü. Erişim Sağlayıcıları Birliği'nin de yedi internet haberine engel getirdiği dönemde, tarikat yurdunda bir öğrencinin öldürülmesi ve bir kadın cinayeti dosyasıyla ilgili yayın yasağı kararı alındı.⁶⁴

Türkiye'de internetteki sansürü izleyen ve raporlayan İfade Özgürlüğü Derneği EngelliWeb 2020 raporunu 16 Ağustos'ta yayımladı.⁶⁵ İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yaman Akdeniz ve Uzman Araştırmacı Ozan Güven tarafından hazırlanan rapora göre erişim engelleme uygulamalarının 15'inci yılında, 2020 sonu itibarıyla Türkiye'de 467 bin 11 internet sitesi mahkemeler ve idari kurumlar tarafından verilen 408 bin 808 farklı kararla erişime engellendi. EngelliWeb'in tespit edebildiği kadarıyla 150 bin URL adresine, 7 bin 500 Twitter hesabına, 50 bin tweete, 12 bin YouTube videosuna, 8 bin Facebook içeriğine ve 6 bin 800 Instagram içeriğine erişim engellendi. 2020 yılı içinde ise 58 bin 809 alan adı erişime engellendi. Bunların yüzde 89'u, Bilgi Teknolojileri Kurumu Başkanı tarafından 5651 sayılı kanunun 8. maddesi kapsamında erişime engellendi. 3 bin 25 alan adına ise hakimlik, savcılık ve mahkeme kararlarıyla engel getirildi.

2020 yılı içinde, 5651 sayılı kanunun kişilik hakları gerekçesiyle erişim engellerini düzenleyen 9. maddesi dayanak gösterilerek 236 farklı sulh ceza hakimliği tarafından verilen toplam 819 karar ile 5 bin 645 haber adresi erişime engellendi. Bu haberlerden yüzde 81'inin haber siteleri tarafından, engel kararı sonrası yayından çıkartıldığı veya kaldırıldığı tespit edildi. Raporda, 5651 sayılı kanunda Temmuz 2020'de yapılan değişiklikler sonrasında içeriklerin yayından kaldırma yüzdelerinde artış olduğu belirtildi ve 2019 içerik kaldırma ortalamasının yüzde 76 civarında olduğu hatırlatıldı.

M4D anketine katılan gazetecilere sansür ve otosansürle ilgili sorular da yöneltildi. Araştırmaya katılan her beş gazeteciden üçü (yüzde 59,6) haber faaliyetlerinin sansüre uğradığına kesinlikle katıldığını ve katıldığını belirtti.

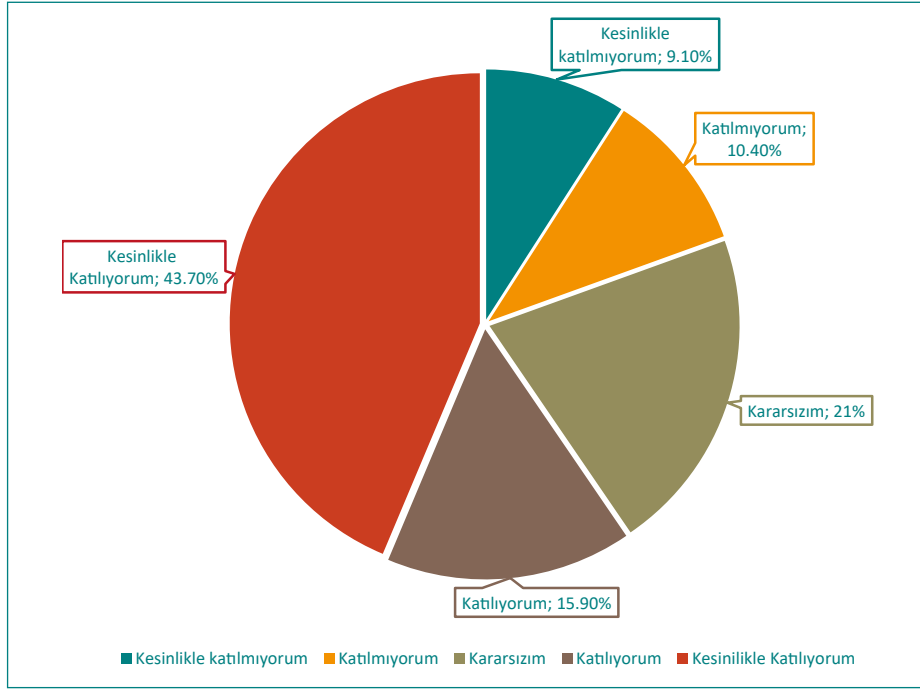
63 <https://www.freewebturkey.com/turkiye-twitterda-gazeteciler-hakkinda-en-cok-engelleme-talebinde-bulunan-ikinci-ulke/>

64 <https://bianet.org/kadin/medya/255827-gazeteci-haklarinda-kazanim-da-var-endise-de>

65 <https://ifade.org.tr/basin-bultenleri-ve-duyurular/engelliweb-2020/>

Grafik-6: “Haber faaliyetlerimin sansüre uğradığı oldu/oluyor”

Bu grafik, sansür konusunda Türkiye’deki medyanın oldukça zorlu bir süreçte bulunduğunu gösteriyor. Sansürün yaygınlığı, medyanın içinde bulunduğu baskı ortamının derinliğini gösterdiği kadar, sansürün doğallaşması tehlikesini de içinde barındırıyor.

4- MEDYA EKONOMİ-POLİTİĞİ

a. Şeffaf mali politika, yayın ilkeleri, hesap verebilirlik

Medya sektöründe finansman kaynaklarıyla ilgili şeffaflık medyada özgürlüğe ilişkin önemli bir gösterge. Türkiye’de medya sektörünün ekonomik verileri üzerinde ise tam bir gizlilik hâkim. Gelir gider tabloları, finansman kaynakları, reklam anlaşmaları, abone sayıları, teşvikler, vergi muafiyetleri, resmi ilan gelirleri hatta tirajları gibi mali politikalarını şeffaflaştırmaya katkı sunacak hiçbir veri kamuoyu ile paylaşılmıyor. Medyadaki holdinglerin farklı sektörlerdeki verilerinin de gölgede kalması medyanın dolaylı olarak kontrolüne ilişkin güçlü işaret olmayı sürdürüyor. Medyada kontrolün siyasi iktidarın elinde olduğunu kanıtlayacak türden tüm ekonomik verilerin gizli kalmasının istendiği çok açık.

Sektör, medya alanı dışında da ekonomik faaliyetleri olan beş büyük holdingin kontrolünde. Turkuvaz, Doğuş, Demirören, Ciner ve İhlas’tan oluşan bu beş büyük holding arasında Doğuş Holding, İhlas Holding ve Demirören’e bağlı Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık’ın bazı verileri kamuoyuna açık. Bunların bağımsız denetçi raporlarına ve yıllık konsolide finansal tablolarına internet sitelerinden ulaşmak mümkün. Ancak bu veriler medya için şeffaf mali politika ve hesap verebilirlik ölçütlerini karıştırmaktan uzak, medyada sahiplik yapısının incelenmesine imkân tanımıyor.

Basın İlan Kurumu’nun medya sektörüyle mali ilişkisi, gelirleri ve desteklerine ilişkin de veri paylaşılmıyor. Gazetelerin genel tiraj verilerinin ayrıntısı yani bayi satışı, toplu satış, toplu alım gibi bilgiler kapalı. Şirketler reklam gelir dağılımlarını, reklam verenlerini, abonelik istatistiklerini de paylaşmıyor.

Kamu kaynaklarının keyfi kullanımı ve iktidar tarafından bu kaynakların dağıtımında izlenen yöntem medyanın ekonomik kontrol altında olduğuna işaret ediyor. Kaynakların akıtılacağı mecraların seçiminde politik hareket edildiği şüphesiz. Elimizdeki sınırlı veriyle bile bunu söylemek mümkün. Örneğin kamu ya da iştirakli şirketlerin televizyonlara verdiği reklam süreleriyle ilgili kısıtlı bilgiler ya da Demirören Grubu’nun Ziraat Bankası’ndan aldığı iki yıl geri ödemesiz 675 milyon dolar kredinin ardından Milli Piyango’yu da alarak yeni bir sektörde büyümeye başlaması gibi.

Reklamla sağlanan gelir ya da kamu reklamvereninin reklam bütçesi dağıtımına ilişkin mali veriler açıklanmıyor, muhalefet milletvekillerinin soru önergelerine yanıtlarda da bu tür bilgilerin “ticari sır” gerekçesiyle verilemeyeceği belirtiliyor.

Buna karşın M4D Projesi gerek medya takip şirketleriyle iş birliğiyle gerekse gazetecilik faaliyetiyle elde edilen verilerin derlenmesi sonucunda kamu reklamverenlerine ilişkin kapsamlı bir çalışma

hazırladı. Türkiye’de ilk kez yapılan bu araştırma medyada şeffaflık talebinin gündeme geldiği ikinci çeyrek döneminde haber olarak da yayınlandı ve kamuoyu gündeminde yer aldı.⁶⁶ TBMM’de araştırma ve soru önergelerine konu oldu, şeffaflık, hesap verebilirlik, basın özgürlüğü çerçevesinde tartışma gündemi oluşmasına katkı sağladı.⁶⁷

Tablo-6: Kamu bankalarının 2020 yılında ulusal gazetelerdeki reklamlarının dağılımı (Sütun - Santim)

	2020 STxCM	HALKBANK	ZİRAAT BANKASI	VAKIFBANK	DİĞER KAMU BANKALARI	TOPLAM
1	TÜRKGÜN	8.981	13.495	20.112	514	43.102
2	SABAH	8.159	20.696	10.836	2.381	42.072
3	AKŞAM	17.065	15.382	5.521	757	38.725
4	ANALİZ	4.059	14.125	5.495	1.225	24.904
5	TAKVİM	9.267	5.090	8.817	280	23.454
6	YENİ BİRLİK	9.184	4.740	5.797	883	20.604
7	YENİ ŞAFAK	9.257	250	4.637	887	15.031
8	YENİ ASIR	2.939	4.805	6.383	280	14.407
9	MİLAT	1.701	1.085	2.220	8.485	13.491
10	HÜRRİYET	4.686	2.945	4.744	628	13.003
11	POSTA	4.994	947	4.432	752	11.125
12	MİLLİYET	3.477	875	4.257	469	9.078
13	TÜRKİYE	7.216	221	1.258	280	8.975
14	YENİ AKİT	1.832	297	3.914	2.458	8.501
15	D. POSTASI	0	552	0	7.935	8.487
16	AYDINLIK	1.941	315	2.266	0	4.522
17	SÖZCÜ	0	0	0	0	0
18	CUMHURİYET	0	0	0	0	0
19	KARAR	0	0	0	0	0
20	YENİÇAĞ	0	0	0	0	0
21	KORKUSUZ	0	0	0	0	0
22	MİLLİ GAZETE	0	0	0	0	0
23	BİRGÜN	0	0	0	0	0
24	EVRENSEL	0	0	0	0	0
25	YENİ ASYA	0	0	0	0	0
26	YENİ MESAJ	0	0	0	0	0

66 <https://www.duvarenglish.com/turkish-state-banks-sponsoring-pro-govt-newspapers-with-advertisements-starving-critical-media-of-revenues-news-57959>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/iktidar-destekcisi-mediyaya-akan-kamu-kaynagi-1-yazili-basinda-kamu-bankalari-reklamlari-dagilimi-haber-1526532>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/iktidar-destekcisi-mediyaya-akan-kamu-kaynagi-2-televizyonlar-arasinda-kamu-bankalari-reklamlari-dagilimi-haber-1527141>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/iktidar-destekcisi-mediyaya-akan-kamu-kaynagi-3-adaletsizlikten-cok-daha-buyuk-bir-sorun-var-haber-1528410>

67 <https://www.gazeteduvar.com.tr/hdpnin-iktidar-yanlisi-mediyaya-aktarilan-kamu-kaynaklari-arastirilsin-onergesi-reddedildi-haber-1527994>

<https://bianet.org/bianet/siyaset/252211-elistirel-kanallara-sifir-kamu-reklami>

<https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/mecliste-kamu-reklami-tartismasi-6734160/>

2020 yılındaki kamu reklamlarına ilişkin yapılan araştırmaya göre, iktidar yanlısı yayıncılık yapmayan gazete ve televizyonlar, izlenme ya da tiraj verilerinden bağımsız olarak kamu reklamlarından hiç pay alamadı. İktidarla siyasi ve ekonomik güçlü bağları olan ve kamu bankaları ile en büyük kamu reklamvereninden en çok pay alan Turkuvaz Medya Grubu'nun kamu kaynaklarına bağımlılığı ortaya çıktı. Dönemin Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak'ın kardeşi Serhat Albayrak'ın ortak ve yönetici olduğu Turkuvaz Medya Grubu'nun gazete, dergi ve televizyon yayıncılığında tekel haline gelmesinde kamunun ve iktidarın rolü üzerine somut bulgular kamuoyuna yansdı.

Tablo-6'da üç büyük kamu bankasının yanı sıra "diğer" kategorisinde Emlak Katılım, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım gibi kamu idaresindeki diğer bankaların verdiği reklamların kapladığı toplam alan görülüyor.

Kamu bankalarının sütun-santim bazında en çok reklam verdiği gazetenin MHP'nin yayın organı olarak bilinen Türkgün gazetesi olması dikkat çekici bir sonuç. Ancak en çok geliri bu gazetenin elde ettiği söylenemez. Listede ikinci sırada Sabah'ın yer alması şaşırtıcı değil. Sabah, doğruluğu tartışmalı da olsa, mevcut tiraj verilerine göre en çok satan üç gazeteden biri. Ancak bu gerekçeyle bile kamu bankalarının rekor düzeyde, 42 bin sütun-santim, reklam vermesi diğer çok satan gazetelerle dikkat çekici hale geliyor.

Sabah, Takvim ve Yeni Asır'da bir yıl içinde yayınlanan kamu bankası reklamı 79 bin 933 sütun-santim. 26 ulusal gazeteye kamu bankalarının verdiği toplam reklamın %26,6'sı Turkuvaz gazetelerine verilmiş. Özel bankaların reklam verme eğilimi incelendiğinde kamu bankalarının Turkuvaz gazetelerine özel bankalardan beş kat daha fazla reklam verdiği ortaya çıkıyor.

2020 yılında Sabah gazetesine reklam veren özel banka sayısı 12 olurken toplam reklam alanları 9 bin 388 santim düzeyinde. Tek başına Ziraat Bankası'nın Sabah'tan satın aldığı alan, özel bankaların toplam reklamının iki katını aşıyor. Faaliyet raporlarına göre üç dev kamu bankası arasında yıllık reklam gideri en yüksek olan Ziraat Bankası. 2020'de harcadığı 279 milyon liralık reklam giderinin ne kadarını Sabah'a aktardığı ise bilinmiyor.

Kamu bankalarından en az reklam alan ya da hiç reklam alamayan televizyon kanallarına bakıldığında ortak yönlerinin iktidara yönelik eleştirel yayıncılığa da yer vermeleri olduğu görülüyor. Doğrudan muhalif olarak nitelenen televizyon kanallarının yanı sıra, zaman zaman iktidarla karşı karşıya gelen yayınları, programları, yorumcuları olan Ciner Medya Grubu'na ait televizyon kanallarının da kamu bankası kaynağından yararlanamaması dikkat çekiyor.

Tablo-7: Kamu bankalarından en az reklam alan televizyonlar ve özel bankalardan aldıkları reklam süresi

2020 - Saniye	ÖZEL BANKALAR	HALKBANK	ZİRAAT BANKASI	VAKIFBANK	KAMU KATILIM B.	TOPLAM
Habertürk	13 Banka 194.826	960	0	0	1300	2260
Show TV	11 Banka 149.133	832	0	0	900	1732
Bloomberg HT	14 Banka 218.867	0	0	0	650	650
FOX TV	12 Banka 164.420	0	0	0	0	0
Halk TV	9 Banka 110.801	0	0	0	0	0
Tele-1	7 Banka 86.798	0	0	0	0	0
KRT	3 Banka 19.294	0	0	0	0	0
TV 5	2 Banka 7.335	0	0	0	0	0
8 KANAL TOPLAM	951.474	1792	0	0	2850	4642

Yukarıdaki tablolarla basına kesilen ceza tablolarını üst üste koyduğumuzda yine aynı televizyon ve gazeteler öne çıkıyor. Radyo Televizyon Üst Kurulu'ndan en çok ceza alan kanallara ve Basın İlan Kurumu'nun basın ahlak ilkelerine uymadığı gerekçesiyle en çok resmi ilan kesme cezası verdiği gazetelere baktığımızda bunların yukarıdaki tablolarda en az kamu reklamı alan basın kuruluşları olduğu görülecektir. Bu sonucun tersi de önceki raporlarımızdaki tablolardan okunabilir.⁶⁸ Bu durum, medyanın siyasi kontrolüne ilişkin M4D raporlarına yansıyan tespitlerin bir sağlaması olarak değerlendirilebilir.

Genel durum ve Basın İlan Kurumu verilerinin kamuoyuna kapalı olması AB ilerleme raporunda da yer aldı ve şu ifadeler kullanıldı: "Devlet sponsorluğundaki reklamların adil bir şekilde dağıtılmaması, bağımsız basın kuruluşları üzerindeki ekonomik baskıyı artırmaktadır. Devletin reklam bütçesinin dağıtımından sorumlu kurum, hesap verebilirlik ve şeffaflığı artırmaya yönelik herhangi bir adım atmamış; özellikle de yıllık raporlarını yayımlamamıştır."⁶⁹

b. Medya sahipliği

Türkiye'de medya sahipliğinin iktidar yanlısı-iktidar karşıtı şeklinde ikiye bölünmüş, kutuplaşmış yapısı sürüyor. Yayın sayısı çok olsa da bu kutuplaşmış yapı içinde medya çoğulculuğundan söz etmek mümkün değil. Bu bölümün başındaki tablolarla ayrıntılarına yer verdiğimiz, kamu kaynaklarına

68 <http://media4democracy.org/reports/>

69 https://www.ab.gov.tr/siteimages/2021_trkiye_raporu_tr.pdf

bağımlılığıyla öne çıkan yayıncıların aynı zamanda iktidar yanlısı çizgide bulunmaları da tek sesliliği besleyen bir durum olarak varlığını sürdürüyor.

Bunun bir diğer nedeni mevcut çapraz tekelleşme. Medyada tekelleşmenin ulaştığı son aşama olarak gazete, radyo, televizyon, dijital mecra, kitap yayını, basım, dağıtım, reklam gibi çeşitli alanların tek elde toplanması, yayın içeriklerini de tek yanlı ve tek sesli hale getiriyor.

Türkiye'nin en büyük yayın holdingi Turkuvaz Medya Grubu. Zirve Holding altındaki Turkuvaz Medya Grubu dağıtımdan kitap basımına, radyodan dijitale, gazeteden reklama, medyanın her alanında yatırımları bulunan ve iktidarla güçlü ilişkileri olan bir yapıya sahip. Başını Sabah gazetesi ve ATV televizyonunun çektiği medya grubu 2013 yılında Çalık Holding'den Kalyon Grubu'nun kurduğu Zirve Holding'e kamu bankalarının kredileriyle geçerken hükümetin yönlendirmesiyle bazı iş insanlarından da para toplanarak bir "havuz" oluşturulduğu haberleri basında yer almış, bunun karşılığında bu şirketlere kamu ihaleleri için sözler verildiği iddia edilmişti.⁷⁰ Yıllar içinde bu gruba ve diğer şirketlere sağlanan vergi avantajları, teşvikler, verilen kamu ihaleleri sık sık haber oldu.⁷¹ 2021 yılında da devletten en çok ihale alan şirketler arasında başı çektiler.⁷² Kolin, Kalyon, Cengiz, Limak ve MNG gruplarının 2021 yılı sonuna kadar kamudan aldıkları kamu ihale bedelleri toplamının yaklaşık 150 milyar dolar olduğu yazıldı.⁷³ Şirketlerle devlet arasındaki bu ilişki muhalefet partilerinin de en çok eleştirdiği konuların başında geldi. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, iktidara gelmeleri halinde "beşli çete" olarak nitelediği bu şirketlerin yatırımlarını kamulaştıracağını söyledi.⁷⁴ Turkuvaz Medya Grubu, Çalık Holding'in eski yöneticisi, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın damadı ve 2015-2018 Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, 2018-2020 Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak'ın kardeşi Serhat Albayrak tarafından yönetiliyor. Grubun ekonomik verilerine ulaşamıyor ama kamu reklamı kullanım verileri bile kamu kaynağına bağımlılığına ilişkin önemli işaret veriyor.⁷⁵ Turkuvaz televizyonlarına YouTube'daki yayınlarında "Türkiye hükümeti tarafından kısmen ya da tamamen fonlanmaktadır" notu düşülmesi de bu dönemde gerçekleşti. YouTube kısa süre sonra bu etiketi kaldırdı ve Wikipedia'dan referans aldıkları bilgilerle bu açıklamayı eklediklerini duyurdu.⁷⁶

Ülkenin ikinci büyük medya grubu Demirören'de de durum benzerlik taşıyor. Doğan Ailesi'nden satın alınması için Demirören Ailesi'ne 2018 yılında verilen kamu bankası kredisiyle ilgili tartışma sürüyor.

Yılın üçüncü çeyreğinde Demirören Grubu'nun kredi geri ödemesine başlamadığı yönündeki iddiaları güçlendiren haber Bloomberg'den geldi. "Demirören 1,5 milyar dolarlık borç yapılandırması için masada" başlıklı haberde "Demirören Grubu, Doğan Medya grubunu satın almak için Ziraat

70 <https://www.diken.com.tr/erdogan-istedi-sabah-atv-icin-milyarlar-toplandi/>

71 <https://www.gazeteduvar.com.tr/baskan-ve-milli-oligarklari-makale-1501497>

72 <https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/en-gozde-5-muteahhit-5-yilda-161-milyar-liralik-is-aldi-6474878/>

73 <https://halktv.com.tr/kultur-sanat/chpli-basaris-besli-ceteyi-yazdi-665322h>

74 <https://m.bianet.org/bianet/siyaset/235623-kilicdaroglu-besli-cetenin-yatirimlarini-kamulasitiracagiz>

75 <https://www.gazeteduvar.com.tr/iktidar-destekcisi-medyaya-akan-kamu-kaynagi-3-adaletsizlikten-cok-daha-buyuk-bir-sorun-var-haber-1528410>

76 <https://www.birgun.net/haber/youtube-a-haber-i-etiketleyip-kaldirdi-hukumet-tarafindan-fonlaniyor-354276>

Bankası'ndan aldığı kredinin de yer aldığı 1,5 milyar dolarlık borcun yapılandırması için görüşmelere başladı" denildi.⁷⁷ Reuters ise bankacılık kaynaklarına dayandırdığı haberinde "yapılandırılacak tutarın 1,4 milyar dolar civarında olduğunu" yazdı. Reuters bir başka bankacılık kaynağının "Grup Ziraat Bankası'ndan kullandığı kredide bugüne kadar, borç takas yöntemi ile çok düşük bir miktarda ödeme yaptı. Grup gelir yaratamadığı için ödemede de zorlanıyor. Ancak bir an önce yapılandırılması gerekiyor" görüşüne haberinde yer verdi.⁷⁸ Reuters ikinci bir haberle Demirören Grubu'nun enerji ve şans oyunları için kullandığı kredilere ilişkin bankalarla yürüttüğü yapılandırma tutarının faiz haricinde 2 milyar dolara çıktığını, görüşmelerin zorlu geçtiğini yazdı.⁷⁹ Demirören Grubu bu haberi sert dille eleştirdi, ajansı manipülasyonla suçladı ve "Basın Etik ilkeleri uyarınca 'konuya aşına kaynaklar' olarak belirttiğiniz kaynaklarınızın açıkça tarafımızla paylaşılmasını talep ediyoruz" diyerek suç duyurusunda bulunacağını açıkladı ve Reuters ile haber sözleşmesini feshetti.⁸⁰ Demirören Grubu'nun kredileri geri ödemediği Sayıştay raporuna da yansdı, şirketin 6,5 milyar TL negatif öz sermaye ile çalıştığı belirtildi. Raporda, "Grup firmaları birlikte değerlendirildiğinde söz konusu zararlar sonucu öz kaynakların tamamı yitirildiği gibi, yabancı kaynaklara sirayet eden zararlar çok daha yüksek boyutlardadır" denildi.⁸¹

Tüm bu gelişmelerin, medyanın ticari şirket niteliğini yitirdiği ve hatta bununla birlikte devletin de bu çerçevede kamusal niteliğini yitirdiği şeklinde yorumlanması mümkündür. Türkiye'de Basın Özgürlüğü 2021 Raporu'nda Burak Bilgehan Özpek de durumu şöyle özetledi: "... medya ticari bir sektör olmaktan çıkmış, siyasi yollarla kar eden ve kendisini siyaset vasıtasıyla finanse eden ucube bir yapıya dönüşmüştür. Kuşkusuz durumun bu noktaya gelmesinde, AKP hükümetinin bağımsız iş adamlarının elindeki medyayı hırslı bir şekilde kendi kontrolüne alma çabası ve bunu yaparken kamu kaynaklarını kullanma hoyratlığı yatmaktadır. Cem Uzan, Dinç Bilgin, Mehmet Emin Karamahmet ve Aydın Doğan gibi pragmatik oyuncular yerlerini siyasi partilerin uzantısı olan iş adamlarına bırakmış, herhangi bir medya kuruluşu mutlaka bir siyasi partiyle birlikte anılmaya başlamıştır."⁸² Özpek, bu tespiti yaparken kutuplaşmanın diğer cephesinde yer alan, eleştirel yayınlarıyla öne çıkan basın kuruluşlarının da muhalefet partileriyle ve muhalefetin yönetimindeki yerel yönetimlerle siyasi ve ekonomik güçlü ilişkiler kurduğunu hatırlattı.

Medyanın ticari bir sektör olmaktan uzaklaştığı yönündeki tespiti doğrulayacak pek çok veriye sahip bir yılı geride bıraktık. Bu sürede öne çıkan diğer gelişmeleri sıralamak gerekirse en başa Olay TV hadisesi konabilir. Yılın ilk üç aylık döneminde Türkiye'de medya sahipliğine ilişkin en önemli gelişme Olay TV'nin kapanmasıydı. 2020 sonunda ses getiren transferler ve objektif ana akım televizyon haberciliği iddiasıyla yola çıkan kanal, 26 günlük yayın süresiyle birlikte yaklaşık altı ay süren faaliyetini 28 Şubat 2021'de Olay TV şirketinin kapanmasıyla sonlandırdı.

77 <https://www.bloomberght.com/demiroren-1-5-milyar-dolarlik-borc-yapilandirmasi-icin-masada-2288050>

78 <https://www.paraanaliz.com/2021/genel/reuters-bloomberg-demiroren-grubu-14-milyar-dolarlik-kredi-yi-yapilandirma->

79 <https://tr.sputniknews.com/20211005/reuters-demiroren-grubunun-yapilandirmasi-2-milyar-dolari-asabilir-1049530119.html>

80 <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/demirorenin-hedefinde-bu-kez-reuters-var-1875378>

81 <https://www.birgun.net/haber/demiroren-kredisi-sayistay-raporunda-ozkaynaklarinin-tamamini-yitirdi-zarar-cok-daha-yukse-370066>

82 <https://oad.org.tr/yayinlar/rapor/turkiyede-basin-ozgurlugu-raporu-agustos-2020-eylul-2021/>

Önce kanalın frekans ve isim hakkı sahibi Cavit Çağlar projeden ayrılmış, nedeninin siyasi baskılar olduğu açıklanmıştı.⁸³ Ardından İletişim Başkanı Fahrettin Altun'un kanalın yönetici kadroları yerine yeni isimlerin işe alınması için baskı yaptığı iddiası sıkça dile getirildi. İki aylık bekleyişin ardından 28 Şubat itibarıyla kanalın 180 çalışanı işten çıkarıldı. Bu olay sektörde girişimciliğin önünün siyasi nedenlerle kesildiğine ilişkin en önemli örnekti. Bir başkası da eleştirel yayınlarıyla öne çıkan Sözcü gazetesinin televizyon kurmak için satın aldığı logoda değişiklik talebinin sürüncemede bırakılması oldu. Sözcü TV, yayına başlayabilmesi için zorunlu olan logo değişikliğine ilişkin talebini ancak mahkeme kararıyla kabul ettirebildi ama bunun için de bir buçuk yıla mal oldu.⁸⁴

Medya Sahipliği başlığı altında ele alınması gereken bir diğer gelişme firari suç örgütü lideri Sedat Peker'in Doğan Medya Grubu'nun satışında etkili olduğu yönündeki itiraflarıydı. Peker 2015 yılında Aydın Doğan'a ait Doğan Medya Grubu'na ait gazete ve televizyonların olduğu binanın kalabalık bir grup tarafından basılmasını organize ettiğini, saldırıyı bir AK Parti milletvekilinin ricasıyla düzenlediğini açıkladı. Bu saldırıyla Doğan Medya Grubu'nun satışı için baskı yapılmış olduğunu da söyleyen Peker, "Savcılar işte ikrar, delil. Ben yaptım. Milletvekili söyledi. Aydın Doğan yaşlı adam. Bir taraftan ölüm korkusu sardı" dedi.⁸⁵

Medya sahipliği konusunda Türkiye'deki kapsamlı çalışmalardan birini Medya Sahipliği İzleme projesi (Media Ownership Monitor - MOM) yürütüyor. MOM ekibi 2021 yılı güncellemelerini Aralık ayında yayınladı. Verilere ulaşmada yaşanan güçlüğe karşın çalışma, medya çoğulculuğuna dair risk oluşturan göstergelere ışık tuttu, medya sahipliğinin belirli bir zümrede toplandığına ilişkin verileri bir araya getirdi.⁸⁶ MOM Türkiye, 40 ulusal medya kuruluşunun yoğunlaşmasını ve bu kuruluşların sahiplik yapısını sergilerken medya şirketlerinin iktidarla ekonomik ve siyasi ilişkisini de analiz etti. Buna göre Türkiye'de en çok okunan 10 gazeteden 8'i; en çok izlenen TV kanallarından 9'u ve en çok okunan 10 haber portalından 7'sinin sahipleri hükümetle (politik ya da ekonomik) ilişki içinde.⁸⁷

Türkiye'deki reklamverenlerin tercihleri bakımından yüzde 28 oranında paya sahip olan televizyon reklamı yatırımları 2020'nin ilk altı ayına göre 2021'in ilk altı ayında yüzde 54 artarak 3 milyar 371 milyon lira oldu. Böylece bu dönem içinde televizyon reklam yatırımlarında son 20 yılın en yüksek oranlı artışı yaşandı.⁸⁸

Tirajlar

Türkiye'de basılı gazetelerin gelir kaynakları reklamlar, tiraj ve Basın İlan Kurumu'ndan alınan resmi ilan ve reklamlardır. Reklamlar da resmi ilanlar da toplam satış üzerinden hesaplanarak verildiği için temel gelir kaynağı için kritik olan gazetenin tirajıdır. Ancak gazete tirajlarını resmi olarak tutan Basın İlan Kurumu (BİK) bu verileri açıklamıyor. BİK tarafından dağıtılan kaynaklardan daha

83 <https://tr.euronews.com/2020/12/25/olay-tv-kapand-bizi-siyaha-dusurmek-icin-bask-yapanlar-utans-n>

84 <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/nihayet-sozcu-tvye-onay-cikti-6526386/>

85 <https://www.birgun.net/haber/sedat-peker-den-6-nci-videoda-itiraf-akp-li-vekil-istedi-hurriyet-i-bastirdim-345313>

86 <https://turkey.mom-rsf.org/tr/>

87 <https://m.bianet.org/bianet/medya/254428-turkiye-de-medya-verilerle-sahipler-bulgularla-seffaflik-ve-yogunlasma>

88 <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/technology-media-and-telecommunications/articles/medya-yatirimlari-2021-raporu.html>

fazla yararlanmak için gazetelerin ezici çoğunluğunun tirajları şişirdiği, açıklanan tirajın gerçek tirajdan fazla olduğu biliniyor ve bu durum zaman zaman karşılıklı suçlamalara da konu oluyor.⁸⁹ Tirajların resmi olarak açıklanmamasının kamu kaynaklarının nasıl harcandığının gizlenmesi sonucunu doğurduğu çok açık. Hangi kamu kurumu hangi gazeteyle ne kadar reklam veriyor, hangi gazete okunmadığı halde kamu kaynaklarıyla beslenerek basın faaliyeti yürütüyor? Bunları soru önergeleriyle hükümete yönelten milletvekillerine de yanıt verilmiyor.

2020 yılı resmi ilan dağıtım verilerinin ortaya çıkması, tirajlarla resmi ilan gelirleri arasında olması gereken doğru orantının kaybolabildiğini gösterdi. Dengenin iktidarla kuvvetli ilişkileri olan basın kuruluşlarına doğru bozulduğu görüldü.⁹⁰

Tablo-8: 2020 yılında gazetelerin BİK aracılığıyla elde ettiği resmi ilan ve resmi reklam gelirleri

Gazetenin adı	Resmi ilan tutarı (TL)	Resmi reklam tutarı	Hususi ilan ve reklam tutarı	Toplam tutar (TL)
Sabah	7.835.909,70	9.243.571,86	482.056,44	17.561.538
Hürriyet	7.625.570,01	5.507.839,41	220.236,10	13.353.645,52
Posta	6.908.944,46	3.001.387,73	-	9.910.332,19
Milliyet	6.981.911,42	2.919.623,74	-	9.901.535,16
Yeni Şafak	7.001.537,11	2.660.756,93	-	9.662.294,04
Sözcü	6.899.677,00	2.640.099,51	-	9.539.776,51
Akşam	7.010.521,99	1.936.538,14	-	8.947.060,13
Takvim	6.935.426,63	1.839.396,7	-	8.774.823,33
Türkiye	6.974.988,07	1.251.434,67	354.989,59	8.581.412,33
Yeni Akit	5.613.724,20	1.210.880,75	-	6.824.604,95
Karar	5.505.330,74	907.668,25	-	6.412.998,99
Milli Gazete	5.559.481,27	490.269,68	-	6.049.750,95
Türkiye'de Yeniçağ	5.238.981,87	783.939,28	-	6.022.921,15
Yeni Birlik	5.288.948,05	709.382,11	-	5.998.330,16
Diriliş Postası	5.553.224,63	358.592	-	5.911.816,63
Milat	5.607.559,19	300.385,03	-	5.907.944,22
Analiz	5.172.826,24	432.080,89	-	5.604.907,13
Dünya	1.754.049,48	3.617.244	-	5.371.293,48
Aydınlık	5.116.736,92	64.587,28	-	5.181.324,2
Cumhuriyet	1.846.617,02	3.183.997,09	-	5.030.614,11
Açık Mert Korkusuz	4.596.811,20	116.531,7	-	4.713.342,9
Halkın Gazetesi Birgün	1.059.406,85	1.322.108,07	-	2.381.514,92
Doğruhaber	1.930.428,29	170.095	-	2.100.523,29
Şok	1.466.175,54	5.164	-	1.471.339,54
Yeni Mesaj	1.240.673,56	134.691,4	-	1.375.364,96
Türkgün	-	1.336.803,82	-	1.336.803,82
Günlük Evrensel	-	292.966,7	-	292.966,7
Yeni Asya	88.422,80	27.650	-	116.072,8
Yeni Asır	6.144.242,68	1.038.883,03	-	7.183.125,71
TOPLAM	132.958.126,92	29.751.769,77	1.057.282,13	181.519.977,8

89 <https://www.sozcu.com.tr/2020/yazarlar/emin-colasan/gazetelerin-duzmece-satis-rakamlari-6050110/>

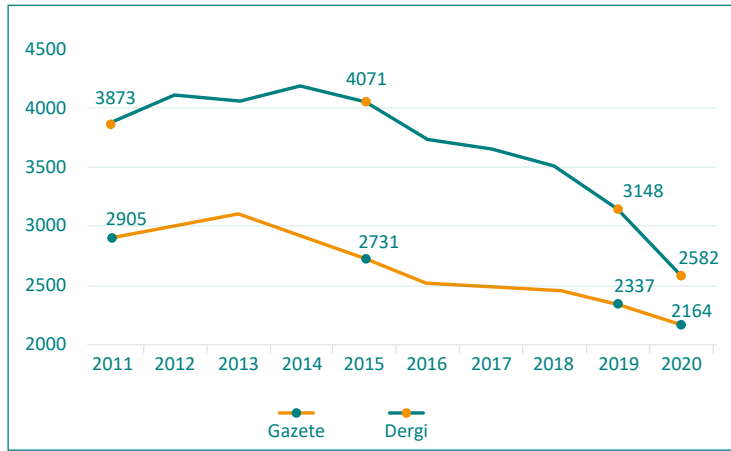
90 <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-h%C3%BCck%C3%BCmete-yak%C4%B1n-medyaya-para-akt%C4%B1/a-57699280>

Turkuvaz grubuna ait Sabah resmi ilanlardan 17 milyon 561 bin 539 lira gelir elde ederek en çok destek alan gazete oldu. İkinci sıradaki Hürriyet'e ise, 13 milyon 353 bin 645 lira destek verildi. Posta ve Milliyet ise 9,9 milyon lira destek alarak üçüncü ve dördüncü sıraya yerleşti. 9 milyon 662 bin 294 lira resmi ilan ve reklam bedeli alan Yeni Şafak, en çok destek alan beşinci gazete oldu. Sözcü, yıl boyunca en çok tiraj alan üç gazeteden biri olmasına rağmen 9 milyon 539 bin 776 lira destek ile altıncı sıraya yerleşti.

Türkiye'de medya ekonomisi ve tirajlara ilişkin önemli veri kaynaklarından biri TÜİK tarafından her yıl Temmuz ayında açıklanan Yazılı Medya İstatistikleri'dir. Bu istatistikler sektördeki daralmayı ve yazılı basının kan kaybını ortaya koyuyor.

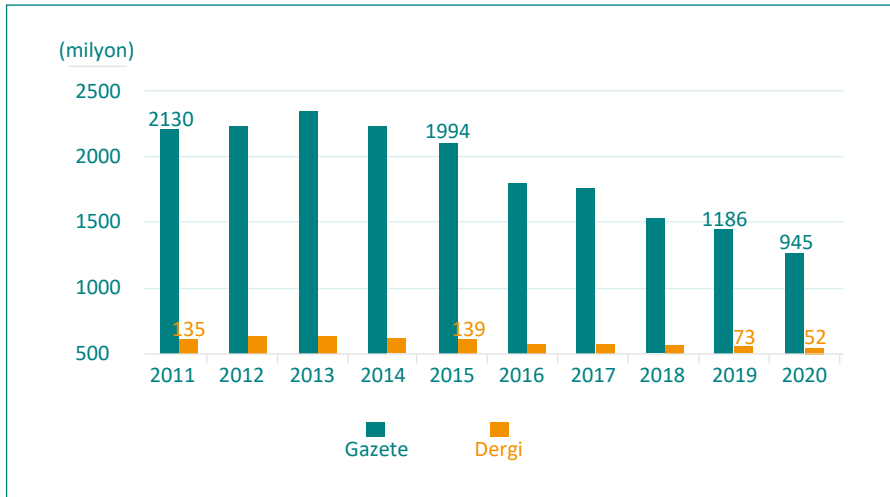
Grafik-7: Yıllara göre Türkiye'de basılan gazete ve dergi sayısı.
Kaynak: TÜİK

2020 Yazılı Medya İstatistiklerine göre Türkiye'de basılan gazete ve dergi sayısında 2020 yılında tespit edilen azalma 2019'a göre yüzde 13,5 oranında gerçekleşerek 4 bin 746 olarak tespit edildi. Bu yayınların yüzde 54,4'ünü dergiler oluşturdu.⁹¹

Gazete ve dergi sayısındaki dikkat çekici düşüş bu yayınların tirajları söz konusu olduğunda dramatik bir seyir izliyor.

Grafik-8: Yıllara göre Türkiye'de gazete ve dergi tirajları Kaynak: TÜİK

91 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yazili-Medya-ve-Uluslararası-Standard-Kitap-Numarası-İstatistikleri-2020-37204>

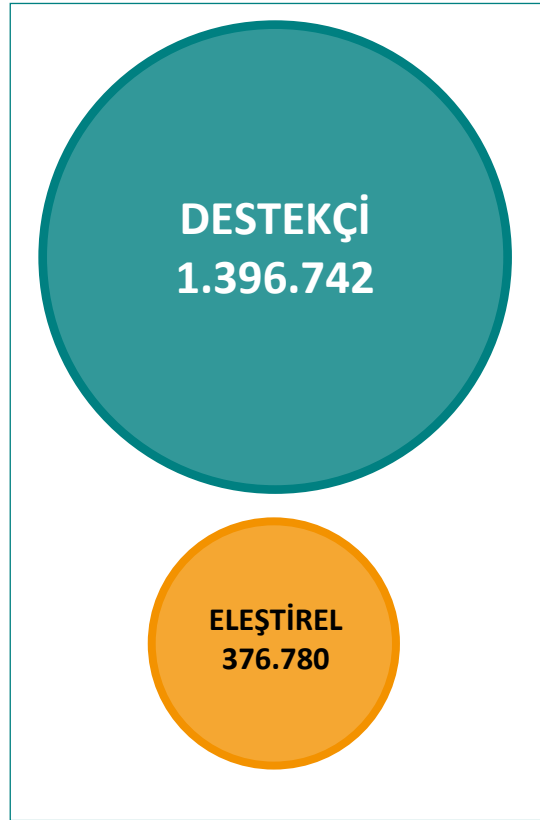
2020 yılında yayınlanan tüm gazete ve dergilerin toplam tirajı ilk kez 1 milyarın altında indi, 2019 yılına göre yüzde 20,9 azaldı. 2020 yılında 996 milyon 516 bin 20 tiraj yapan yayınların yüzde 94,8'ini gazeteler oluşturuyor. Gazetelerin toplam tirajının yüzde 82,4'ü yaygın gazetelere ait. Tirajın yüzde 16,9'u yerel gazetelerin, yüzde 0,7'si bölgesel gazetelerin. TÜİK'in Basın İlan Kurumu idari kayıtlarından aktardığına göre 2020 yılında resmi ilan ve reklam bedelleri tirajdaki bu dramatik azalıştan etkilenmedi. Toplam resmi ilan bedelindeki azalış yüzde 2,6 ile sınırlı kalarak 454 milyon 729 bin 980 TL oldu.

Basın İlan Kurumu'nun 2021 yılı resmi ilan tarifesine göre, tirajı 50 binin üzerinde olan gazetelerde yayınlanacak resmi ilanların birim sütun-santim ücreti 49,35 lira, tirajı 50 binin altındaki gazeteler için ise 20,40 liraydı.⁹² İki katın üzerinde resmi ilan geliri için konulan 50 binlik tiraj barajının aşağıdaki tablodaki görünümü, tirajların gerçek satış adetlerini göstermediği yönündeki bilgilerin teyidi olarak da okunabilir.

Tablo-9: 01.01.2021'den 01.01.2022'ye kadar 26 gazetenin ortalama günlük gazete satış adetleri
Kaynak: Medya Takip Merkezi (MTM)

Gazeteler	2021 yılı günlük ortalama tiraj
Sabah	197.016
Hürriyet	191.464
Sözcü	181.884
Türkiye Gazetesi	126.293
Milliyet	124.854
Posta	116.703
Akşam	100.296
Yeni Şafak	97.094
Takvim	87.090
Yeni Akit	56.093
Korkusuz	53.843
Karar	51.464
Milat	50.386
Yeni Asır	50.280
Yeniçağ	50.381
YeniBirlik	50.240
Analiz	50.177
Türkgün	33.048
Diriliş Postası	31.815
Cumhuriyet	24.707
Milli Gazete	22.722
Doğru Haber	10.844
BirGün	5.429
Yeni Mesaj	4.348
Evrensel	3.387
Aydınlık Gazetesi	1.813

Grafik-9: 01.01.2021'den 01.01.2022'ye kadar 26 gazetenin iktidar karşısındaki siyasal pozisyonları. Kaynak: MTM

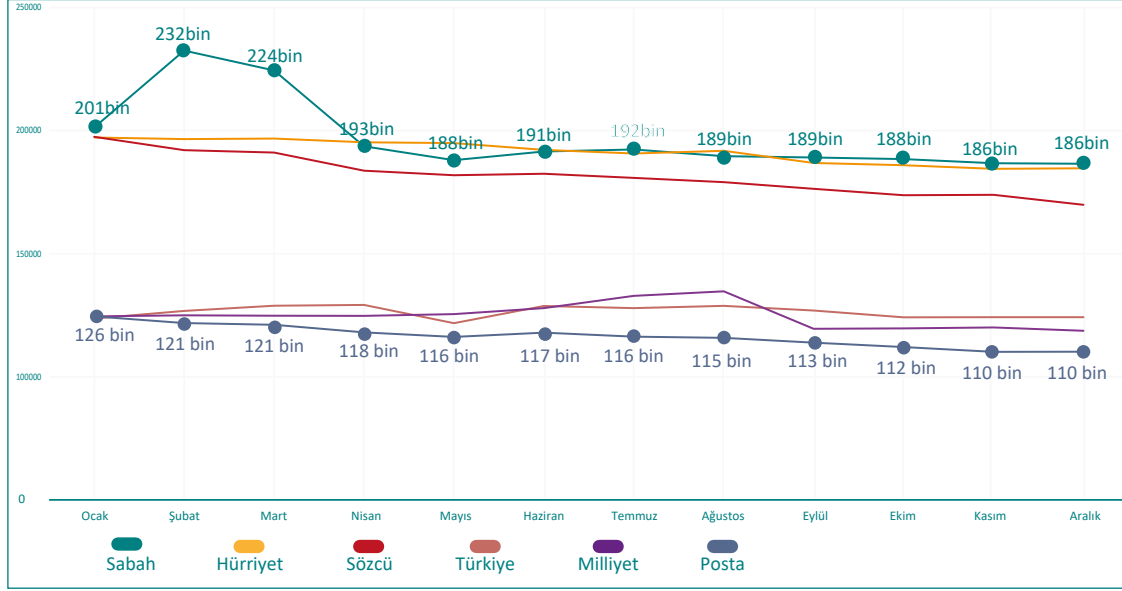

92 M4D 2021 raporu yayına hazırlandığı sırada toplanan Basın İlan Kurumu Genel Kurulu, 1 Mart 2022'den geçerli olmak üzere 2022 yılı için resmi ilan fiyat tarifelerini günlük fiili satış ortalaması 50 bin adedin altındaki gazeteler için 35 TL, günlük fiili satış ortalaması 50 bin adetten fazla olan gazeteler için ise 63 TL olarak belirledi.

Hürriyet Gazetecilik Matbaacılık A.Ş 2021 yılı Faaliyet Raporu'na göre Türkiye genelindeki ortalama günlük gazete satışları 2020 yılında 1 milyon 992 bin adetken 2021 yılında 1 milyon 902 bin adet oldu ve pazardaki yıllık düşüş yüzde 5 olarak belirlendi. Raporda, "Hürriyet Gazetesi'nin 2020 yılında 196 bin olan günlük ortalama net satış adedi 2021 yılında 192 bin adet olarak gerçekleşmiştir" denildi.⁹³

Grafik-10: 01.01.2021'den 01.01.2022'ye kadar ortalama günlük gazete satış tirajları. Grafikte en çok satan altı gazete gösterilmiştir. (Kaynak: MTM'nin M4D için hazırladığı rapor)

Yazılı basının kan kaybettiği sadece pandemi değil

Türkiye'de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları "2021 Yılı İlk 6 Ay Raporu" da yazılı basındaki kan kaybını reklamverenlerin harcamaları üzerinden ortaya koydu. Rapora göre Türkiye'deki medya yatırımları içerisinde toplamda yüzde 1,7'lik paya sahip olan yazılı basın medya yatırımları geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 8,1 artarak 200 milyon TL oldu. Buna karşın 2020 yılı ilk yarısına ilişkin bu artışın, yıllık enflasyon değerinin altında bir büyüme olduğu için reel olarak küçülmeyi gösterdiği belirtildi. Rapor pandemiyle birlikte dijital alana kayışı artan okurun, dijitalde bir alışkanlık edinmeye başladığını ve basılı medyadan uzaklaştığını belirtti. Tiraj ve erişimin ülke nüfusuna oranla artmamasının da reklamveren tercihinin diğer mecralara kaymasına yol açtığı ifade edildi.⁹⁴

Hürriyet gazetesinin son beş yıllık faaliyet raporları incelendiğinde de ortaya çıkan durum dikkat çekici. Raporda Demirören Grubu'nun hem kendi yayınları hem de dışardan müşterilerine basım yaptığı DPC tesisleriyle ilgili veriler de yer aldı. Buna göre 2017 yılında altı matbaasında günlük ortalama 202,5 ton kâğıt kullanan grupta 2018 yılında bu miktar 142,6 ton'a, 2019 yılında ise 89 tona düşmüştür. 2020 yılında 79 tona düşen günlük ortalama kâğıt kullanımı grup matbaalarında 2021 yılında 73,3 tona geriledi.

2017 yılında toplam 17 milyar 429 milyon sayfa basan DPC matbaaları, 2018 yılında 12 milyar 417 milyon sayfa basabildi. 2021'de basılan toplam sayfa sayısı ise beş yıl öncesinin yaklaşık üçte biri. Yıl boyunca basılan toplam gazete kâğıdı miktarı ise 2020'de 13 bin ton iken 2021'de 11,37 bin tona

93 <https://www.hurriyetkurumsal.com/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/>

94 <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/technology-media-and-telecommunications/articles/medya-yatirimlari-2021-raporu.html>

geriledi.⁹⁵ Bu çarpıcı tablo ile pandemi öncesi dönemde başladığı ortada olan bu dramatik düşüşün önümüzdeki yıl da süreceği öngörülebilir.

Tablo-10: Demirören Grubu matbaalarının kapasite kullanım oranları ve üretim miktarı.
(Kaynak: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. faaliyet raporları)

Kapasite Kullanımı	2019	2020	2021
İstanbul DPC	% 55	% 56	% 52
Ankara DPC	% 45	% 39	% 34
İzmir DPC	% 51	% 46	% 47
Antalya DPC	% 41	% 37	% 35
Adana DPC	% 27	% 24	% 23
Trabzon DPC	% 41	% 39	% 28
Toplam sayfa/milyon	7.833	6.946	6.380

Kâğıt ve diğer matbaa girdileri krizi

Burada raporumuza bir ara başlık daha açmamızı zorunlu kılan gelişme 2021'in son ayında belirgin hale gelen Türk Lirası'ndaki değer kaybıyla birlikte tamamı ithal baskı hammaddelerinde yaşanan fiyat artışının neden olduğu krizdir. Yerel gazeteler başta olmak üzere Türkiye'deki tüm yayıncılık, baskı ve matbaa sektörünü derinden sarsan kriz pek çok gazeteyi kapanma aşamasına getirdi.⁹⁶

Hürriyet gazetesi 2021 yılı faaliyet raporuna göre, ABD, Kanada, Kuzey Avrupa ülkeleri ve Rusya'dan ithal edilen kâğıt fiyatları 2020'de ton başına ortalama 473 ABD doları iken 2021 yılında yüzde 7 artarak 508 ABD doları oldu. Bununla birlikte ABD dolarının Türk Lirası karşısında kazandığı değer artışı, petrol fiyatlarının yükselmesi ve Türkiye'deki yüksek enflasyon matbaaların maliyetlerini küçük yayıncılar için altından kalkılamaz bir hale soktu. Yüzde 300'e varan oranlarda maliyet artışları karşısında yerel gazete sahipleri ve basın meslek örgütleri Basın İlan Kurumu'nu bir an önce yeni resmi ilan fiyat tarifelerini belirleyemeye ve yayıncılara destek olmaya çağırdı. Ancak 2021 yılı içinde bu gerçekleşmedi.

Türkiye Gazeteciler Konfederasyonu "Sektörümüzde artık bıçak kemiğe dayandı. Gerekli destekler sağlanmaz ve BİK ilan bedelleri bir an önce arttırılmazsa, 2022 yılında geçerli olacak asgari ücretteki artışın da etkisiyle yüzlerce yerel medya kuruluşu kapanacak, binlerce medya çalışanı işsiz kalacaktır" açıklaması yaptı. Konfederasyon, özetle şu taleplerde bulundu:

- Televizyon kuruluşlarından alınan uydu bedellerinde indirim yapılmalı, dolar değil TL üzerinden alınmalı, taksitlendirilmeli, RTÜK payları düşürülmeli ve bir süre alınmamalı.
- Yerel basın kuruluşları, belediyeler ve kamu kurumları tarafından ilan ve reklamlarla

⁹⁵ <https://www.hurriyetkurumsal.com/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/>

⁹⁶ <https://tr.sputniknews.com/20220110/yerel-gazete-artan-maliyetler-nedeniyle-baskili-yayinina-son-verdi-8-gazeteci-issiz-kaldi-1052579018.html>

desteklenmeli; THY, Vakıfbank, Ziraat Bankası, Halkbank ve kamu ilanları yerel medyaya yönlendirilmeli.

- Cumhurbaşkanlığı Genelgesi'nde yer alan tasarruf tedbirleri kapsamında kamu kurumlarına getirilen yerel basına abone olunmama uygulamasına son verilmeli, reklam ve ilan verme kısıtlaması kaldırılmalıdır.⁹⁷

CHP Eskişehir Milletvekili Utku Çakırözer, yıl içinde kapanan yerel televizyonların yanı sıra Aralık ayında döviz kurundaki artış nedeniyle bir hafta içinde en az beş yerel televizyonun ekran kararttığını söyledi. Son beş yılda 900 gazetenin kapandığını belirten Çakırözer, "Böyle giderse kalanlar da yok olup gidecek. Uydu bedelleri makul fiyatlara indirilerek sabitlenmeli, kâğıt temininde devlet desteği mutlaka sağlanmalıdır" dedi.⁹⁸

Medya Araştırmaları Derneği'nin yürüttüğü Yerel Medya Veri Tabanı Araştırması için bin 222 yerel medya kuruluşuyla yapılan anket sonuçlarına göre yerel medyadaki ekonomik daralma büyük boyutlara ulaştı. Salgının da etkili olduğu dönemde bin 222 yerel kurumdan 72'sinin aktif yayın yapmayı durdurduğu, 55 kurumun ise salgın nedeniyle personel sayısı ve yayın kapasitesi açısından küçülmeye gittiğini gösterdi.⁹⁹

Reyting Payları

Reyting payları sıralaması M4D Projesi'nin önceki raporlarında olduğu gibi izleyici ölçümü yapan Televizyon İzleme Araştırmaları A.Ş. verilerine dayanarak hazırlandı. Hem prime-time saatlerde haber bülteni bulunan hem de dizi, yarışma programları gibi farklı türlerde eğlence yayınları içeren ATV, Fox TV, Show TV, Kanal D, Star TV, TRT 1, Kanal 7 ve Beyaz TV kanallar "Genel"; spor, çizgi film, çocuk programları, belgesel gibi tematik yayın yapan ve haber bülteni bulunmayan kanallar "Diğer" kategorisinde, tematik haber kanalları ise "Haber" kategorisinde yer aldı.

Televizyonların en çok izlendiği saat dilimi olan 19.00-24.00 arasındaki ölçüm tüm kişiler bazında süzüldü ve kanalların bu saat diliminde izlenme oranının günlük bazda ortalaması esas alındı. Buna göre, 2020'de 4.04 reyting alan ATV'nin 2021'de bu oranı 4.47'ye yükselttiği görülüyor. FOX TV ise geçtiğimiz yıl 4.28 oranında reytingi varken 2021'de izleyici kaybederek kategorisinde üçüncü sıraya kadar geriledi. TRT 1'in ikinci sıraya yerleşerek 2020'de 2.14 olan reytingini bir yıl sonra 3.57'ye yükseltip FOX TV'yi geçmesi de dikkat çekici.

Haber kanallarındaki kıyaslamada ise TRT Haber 2020'de 0.81 ile birinci sıradayken 2021'de 0.68 reyting alarak yerini kaybetti. Pek çok ana akım haber kanalının izleyici kaybettiği görüldü. 2020'de A Haber 0.54 reyting alırken 2021'i 0.38 reyting ile kapattı. CNN Türk'ün 0.59 olan reytingi 2021'de 0.50'ye düştü. Habertürk 0.43 reyting alırken 2021'de 0.31 reyting alabildi. NTV 0.37 ile kapattığı 2020'nin aksine 2021'de 0.28 reyting alabildi.

97 <https://t24.com.tr/haber/turkiye-gazeteciler-konfederasyonu-medya-sektorunde-bicak-kemige-dayandi,1001576>

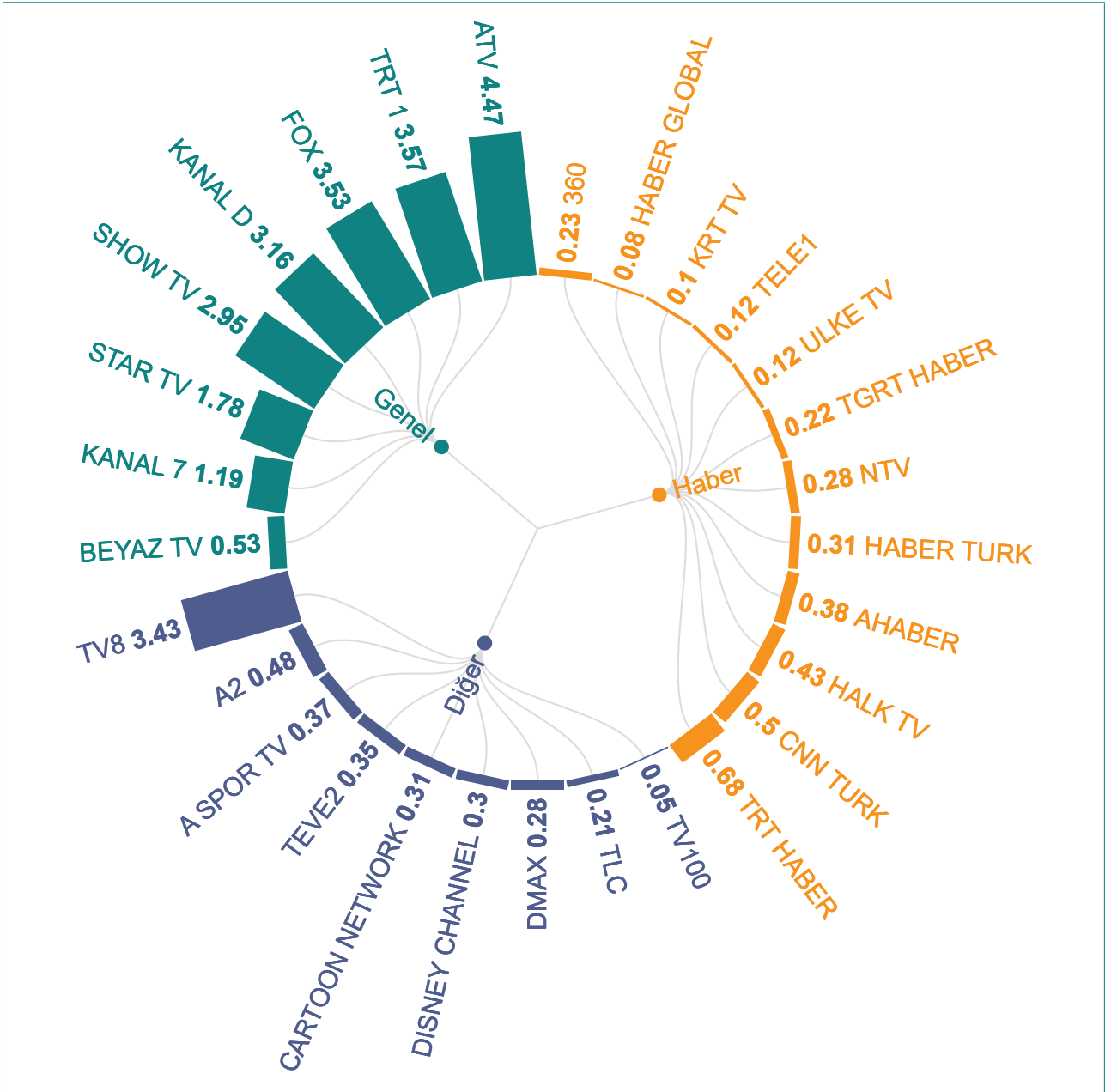
98 <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/basin-ozgurlugune-bir-darbe-de-doviz-kurundan-6809399/>

99 <https://yerelmedyavt.com/>

2021'de reytingini arttıran kanallar arasında eleştirel haber yayıncıları dikkat çekti. Halk TV 2020'de 0.30 olan reytingini 2021'de 0.43'e yükseltti. KRT 0.05 olan reytingini 0.10'a çıkardı. Halk TV'nin geçtiğimiz rapor dönemlerinde de ifade ettiğimiz gibi izleyici sayısını arttırmayı sürdürdüğü görüldü. Geçen yıl özel haber televizyonları arasında beşinci sırada olan Halk TV, 2021 sonunda ikinci sıraya yerleşerek A Haber'i, Habertürk'ü ve NTV'yi gerisinde bıraktı.

Grafik-11: 2021 yılı 19.00-24.00 Saatleri Arası Tüm Kişiler Reyting Payları
(Kaynak: <http://tiak.com.tr/>)

İnternet sitesi tıklamaları

Tablo-11: 2022 yılı başı itibariyle bazı internet sitelerinin tıklanma verileri

İnternet sitesinin adı	Alexa küresel sıralama	Alexa yerel sıralama	Similar Web küresel sıralama	Similar Web yerel sıralama
Hürriyet	689	18	253	10
Sözcü	773	14	256	11
Akşam	12849	259	4989	121
Milliyet	972	25	319	13
Yeni Akit	595	16	3242	78
Yeni Şafak	7882	149	4298	99
Sabah	1695	38	425	16
Karar	11214	202	9962	218
Cumhuriyet	2520	42	1170	30
Fanatik	4833	87	22355	54
Takvim	10127	154	1238	28
T24	5072	76	5975	140
P. Fotomaç	7912	144	2528	657
OdaTV	6089	77	2843	65
BirGün	9991	146	5638	132
Posta	10076	185	4990	109
Gazete Duvar	11991	158	8184	190
Türkiye	36583	529	26158	483
Evrensel	44279	686	54794	1105
Yeni Asır	52181	950	19630	359
Aydınlık	45848	593	28546	515
Artı Gerçek	51720	585	26002	512
Doğru Haber	76756	1347	270882	7400
Bianet	80184	1126	86229	1893
Korkusuz	72654	639	25897	464
Ahval News	162896	145633	60922	86396
Medyascope	13344	1474	131571	3656
Gazete Karınca	673508	19128	879400	34940
Gazete Pencere	666722	8097	612445	17803
Dokuz 8 Haber	379161	8036	1823096	59540
Ensonhaber	310	7	2011	46
Haberler.com	1205	27	982	24

Yılın ikinci çeyreğinin önemli çalışması Oxford-Reuters Gazetecilik Çalışmaları Enstitüsü'nün 2021 Dijital Haber Raporu idi.¹⁰⁰ Raporda Koronavirüs salgını sürecinde basılı gazetelere ilgide dünya çapında ciddi düşüş yaşadığı, yerel haberlere ilgi artışı olduğu ve 25 yaş altındaki gençlerin haberle kurduğu ilişkinin gelecekte geleneksel medyayı zorlayacağı belirtildi. Raporun

100 <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2021>

NOT: Bu bölümde önceki raporlarımızda "Köşe yazarları sosyal medya etkisi" başlığı altında aktardığımız yazarların paylaşım sıklığına ilişkin tablolarda kullandığımız veriler, Twitter API güncellemeleri ve takibi yapılan köşe yazarı/gazetelerin yıl içinde değişmesi nedeniyle, önceki çeyrek dönem raporunda belirttiğimiz gibi, yıllık bazda kıyaslama yapmaya imkân vermedi. Bu nedenle yazarların sosyal medyadaki etkilerine ilişkin sağlıklı veri kaynaklarına ulaşana kadar bu başlıkta bilgi aktarmayı durduruyoruz.

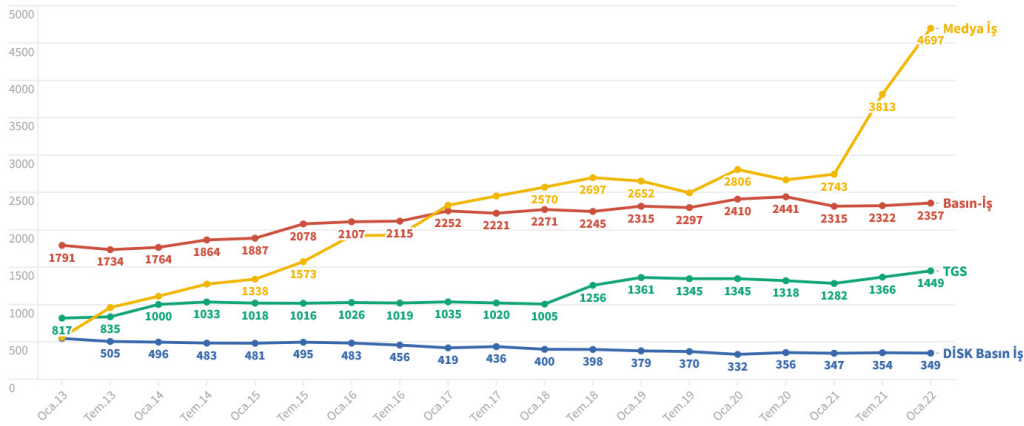
Türkiye bölümünün yüzeysel kaldığına yönelik eleştiriler olsa da bulguları arasında dikkat çeken yönler de var. Rapora göre Türkiye’den katılımcılar, haberleri en çok internet üzerinden aldıklarını söylerken, televizyon ve sosyal medyadan haber alma oranı yaklaşık olarak eşit çıktı. Fox TV, Cumhuriyet ve NTV en güvenilir haber kuruluşları olarak ifade edildi. İnternette ise Sondakika.com ve yine CNN Türk ve Sözcü’yü takip ettiklerini söylediler. Raporda, “CNN Türk ve Hürriyet’in kısa süre önce hükümet yanlısı bir holding tarafından alınması, haberlerinin artık tarafsız olarak görülemeyeceğini gösterdi” denildi. Prof. Dr. Aslı Tunç sosyal medyaya olan yönelimin daha da artacağı görüşünde. DW Türkçe’ye yaptığı değerlendirmede gerçek gazetecilik refleksleriyle yapılan haberlerin internette bulunacağına dair inancın giderek yaygınlaştığını ifade eden Tunç, Türkiye’de dijital medyanın artık yavaş yavaş geleneksel diye tanımlanan medyaya doğru kaydığını ve bütünleştiğini söyledi.¹⁰¹

Türkiye’de Tahmini Medya ve Reklam Yatırımları 2021 yılı ilk altı aylık raporuna göre de tüketim alışkanlıkları, Koronavirüs salgınıyla birlikte dijital kanallara kaydı ve bu alandaki yatırımlar arttı. Türkiye’de medya yatırımlarında yüzde 65,6 oranında paya sahip dijital medya reklam yatırımları, yılın ilk 6 ayında 7 milyar 906 milyon TL seviyesine çıktı. Aynı dönemde tahsil edilen Dijital Hizmet Vergisi miktarı da 1,18 milyar TL oldu. Yüzde 7,5’lik vergi nedeniyle toplam büyüklüğün 15,8 milyar TL olduğu tahmin edildi. Ancak bu hacmin yaklaşık yüzde 45’inin global yayıncıların reklam gelirlerinden oluştuğu ifade edildi. Mobil reklam yatırımları da yılın ilk yarısında dijitalde yüzde 68’lik payla 5 milyar 368 milyon TL seviyesine çıktı.¹⁰²

c. Basın çalışanlarının durumu

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın İşçi Sayıları ve Sendikaların Üyeleri Hakkında Tebliğler kapsamında yayımladığı Ocak 2022 tarihli işgücü-sendika istatistiklerine göre “Basın, yayın ve gazetecilik” işkolunda toplam işçi sayısı 95 bin 484 oldu.¹⁰³ Temmuz döneme göre bin 689 kişilik bir artış söz konusu. Yıllık bazda artış 3 bin 138 kişi oldu. İşkolunun sadece haber üretiminde çalışanları değil, ambalaj, matbaa, baskı, grafik, tasarım işçilerini de kapsadığını hatırlatmak gerekir.

Grafik-12: 2013 Ocak - 2022 Ocak arasında Basın, yayın ve gazetecilik işkolundaki sendika üye sayıları (Veri kaynağı: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)

101 <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-toplum-do%C4%9Fru-bilgiye-eri%C5%9Fmek-i%C3%A7in-direniyor/a-58036955>

102 <https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/technology-media-and-telecommunications/articles/medya-yatirimlari-2021-raporu.html>

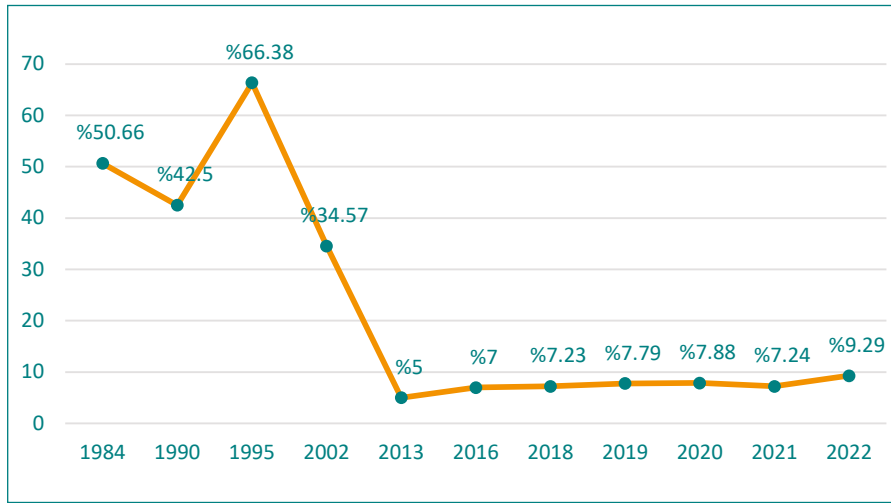
103 https://www.csqb.gov.tr/media/88077/2022_ocak.pdf

Sendikalara göre üye sayısı ise şöyle: Medya-İş 4 bin 697 üye, Türk-İş Basın-İş 2 bin 357 üye, TGS bin 449 üye, DİSK Basın-İş 349 üye, Lider Medya-Sen 1 (bir) üye. Bu veriler arasında dikkat çeken Medya-İş'in üye sayısını altı ay içinde 884 kişi, bir yıl içinde bin 954 kişi arttırmış olması.

TGS'nin de üye sayısını 83 kişi arttırması ve bir yıl içinde 167 yeni üyeye ulaşması önemli gelişme. Böylece 2020'de basın iş kolunda sendikalaşma oranı 7,24'ken 2021'de sendikalı işçi sayısındaki artışla bu oran 9,29'a yükseldi. Ancak bu yükseliş basın özgürlüğüne etki edebilecek bir örgütlenme düzeyi olmaktan çok uzak. İş kolunun lider sendikası Medya-İş'in iktidarla ve kamu işvereniyle ilişkili olması da bunun nedenleri arasında.

Grafik-13: 1984-2021 Yılları arasında Türk Medyasında sendikalaşma

Türkiye'de basının en önemli sorunlarından biri örgütsüzlük. 1995'te iş kolunda yüzde 66'yı aşan örgütlenme oranına karşın o tarihten itibaren sendikalılık oranındaki düşüş dikkat çekicidir. Yukarıdaki tablo, sendikaların basın kuruluşlarından kovulması, sendika üyesi gazetecilerden haber merkezlerine getirilen noterler aracılığıyla sendikadan istifa ettiklerine ilişkin yazı alınması, sendikalı gazetecilerin işten atılmaya başlanması gibi uygulamaların neden basın tarihine kara leke olarak geçtiğinin göstergesidir. 2019 yılı M4D raporunda da belirtildiği gibi, iş güvencesine sahip olamayan, mesleki dayanışmadan yoksun ve ev kirası, çocuğunun okul giderleri ve diğer ödemeler sarmalında her türlü baskıya açık hale gelen gazeteciye sahip çıkmadan, özgür gazeteciliğe de sahip çıkılamayacağı ortadadır. Gazeteciler, özgür, tarafsız ve temel işlevi olan doğru ve zamanında haberlerle kamuoyunu bilgilendirme görevini yerine getirirken, iş güvencesine ve örgütlerine sahip çıkmalı, siyasetin ve siyasetçilerin karalama ve suçlama kampanyalarına muhatap olmamalı, işverenin insafına terk edilmemeli.

Basın İlan Kurumu'nun (BİK) 2020 yılına ait istatistiklerine göre Türkiye'de resmi ilan yayınlama hakkına sahip bin 51 gazete bulunuyordu.¹⁰⁴ 2021'de ise bu sayı 982'ye düştü. Bu gazetelerde toplam çalışan sayısı 7 bin 204'den 6 bin 896'ya düştü. Bu sayının 4 bin 528'i erkek, 2 bin 341'i ise kadın. Bu gazetelerde basın kartı sahibi olarak 3 bin 165 kişinin çalıştığını duyuran BİK, tüm çalışanlar arasında bin 92 kişinin

104 <https://bik.gov.tr/wp-content/uploads/2020/08/Basin-Istatistikleri-2020.pdf>

iletişim fakültelerinden mezun olduğunu, 2 bin 665'inin lise, 923'ünün ilköğretim mezunu olduğunu belirtti. Yüksek lisans yapmış çalışan sayısı 94, doktora yapmış fikir işçisi sayısı ise 14 olarak tespit edildi.¹⁰⁵

CHP'nin hazırladığı Pandemi ve Basın Özgürlüğü Raporu'nda Anadolu basınının mali durumunun son bir yıllık süreçte daha da kötüleştiği, uydu bedellerinin fahiş fiyatı nedeniyle 100 civarında televizyonun ekranını kararttığı bilgisi yer aldı. Yerel basında gazete tirajlarında yüzde 80'lere varan oranda kayıp yaşandığı aktarılan raporda, yerel ve bölgesel yayın yapan televizyon kanallarının azalan reklam ve artan yayın maliyetleri nedeniyle büyük borç yükü altında kaldığı belirtildi.¹⁰⁶

CHP Gençlik Politikalarından Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı Gökçe Gökçen, 3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü nedeniyle genç gazetecilerle bir araya geldi ve onların sorunlarıyla ilgili olarak hazırladıkları raporu sundu. Raporda düşük gelir, güvencesizlik, sendikalaşma önündeki engeller, basın kartıyla ilgili sorunlar, internet gazetecilerinin meslekten sayılmaması gibi sorunlar vurgulandı. Gökçen mesleğe gazetecilik hayaliyle başlayan gençlerin gazeteciliği bırakmanın hayalini kurmaya başladıklarını söyledi.¹⁰⁷

2021 yılı içinde gerek salgının etkisi gerekse ekonomik kriz nedeniyle BİK resmi verilerine de yansıdığı gibi pek çok yerel basın kuruluşu kepenk kapattı. Ulusal basında da toplu işten çıkarmaların yaşandığı kurumlar oldu. Halk TV Ankara bürosunu kapattı, 11 gazeteci ve basın çalışanı işsiz kaldı.¹⁰⁸

Cumhuriyet gazetesinde önce 12 kişi ekonomik gerekçelerle işten çıkarıldı. TGS ile toplu sözleşme aşamasında işten çıkarılan sendikalı gazetecilere çalışma arkadaşları sahip çıktı. Genel Yayın Yönetmeni Aykut Küçükkaya'nın istifasıyla başlayan süreçte 24 gazeteci Cumhuriyet yönetimine istifasını verdi.¹⁰⁹

Hürriyet gazetesinde işten çıkarılan gazetecilerin açtığı davaların büyüklüğü gazetenin faaliyet raporlarına yansıdı ve gazetenin el değiştirmesiyle gazetecilerin işsiz kaldığının somut verileri olarak not edildi. Şirket aleyhine açılan iş davalarının büyüklüğü 2018'de 1 milyon 124 bin TL seviyesinde iken, Demirören Ailesi'nin grubu almasının ardından iş davalarının tazminat büyüklüğü zirveye çıktı. İş davaları büyüklüğü önce 2019'da 4 milyon 162 bin TL'ye yükseldi, 2020'de 10 milyon 112 bin TL seviyesine çıktı ve 2021'de 10 milyon 784 bin TL olarak belirlendi.

M4D Projesi'nin gazetecilerin çalışma şartlarına da odaklanan 2021 Mesleki Memnuniyet Anketi basın çalışanlarının içinde bulunduğu durumu sergileyen sonuçlar ortaya koydu. 317 katılımcının yanıtlarından ortaya çıkan önemli sonuçlardan biri, gazetecilerin çalışma biçimleriyle ilgiliydi.

105 <https://bik.gov.tr/kurumsal-haberler/basin-ilan-kurumu-2021-yili-basin-calisanlari-istatistikleri-aciklandi/>

106 https://cdn.chp.org.tr/iys/eposta/Attachment/12507_pandemibasinozgurlugu_1.pdf

107 <https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/243495-genc-gazeteciler-meslegi-birakmak-istiyor>

108 <https://tr.sputniknews.com/20211028/halk-tvnnin-ankara-burosu-kapatiliyor-1050257102.html>

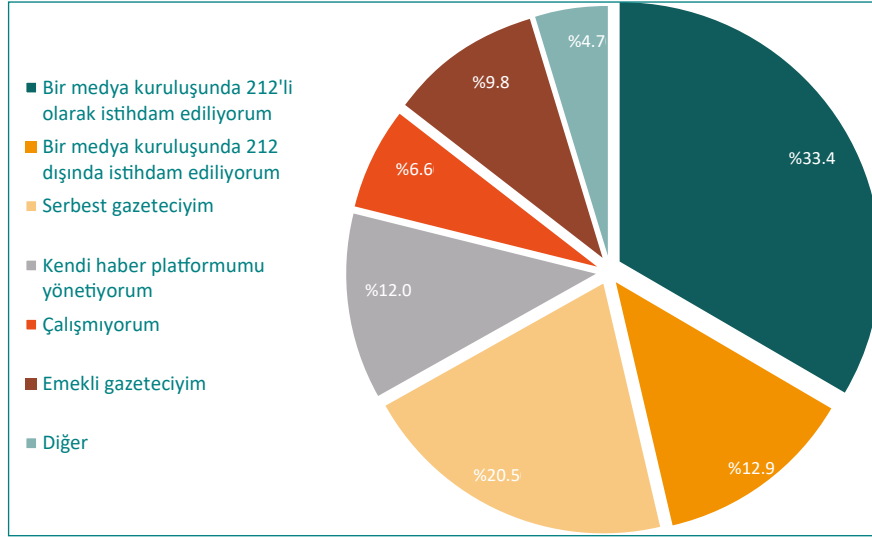
109 <https://m.bianet.org/bianet/medya/255558-cumhuriyet-ten-ayrilanlar-gazetenin-hafizasi-ve-vicdani-silindi>

Gazetecilerin çalışma biçimi

M4D anketine verilen yanıtlarda Türkiye’de gazetecilik alanında ücretli çalışma ve serbest gazetecilik formları en yaygın iki çalışma biçimi olarak öne çıktı. Buna göre, gazetecilerin üçte biri (yüzde 33,4) bir medya kuruluşunda 212’li¹¹⁰ olarak çalışıyor. Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam edilen gazetecilerin oranı ise yüzde 12,9. Bu iki kategori medya alanında ücretli çalışmaya işaret ediyor. Dolayısıyla araştırmaya katılan gazetecilerin yarıya yakınının (yüzde 46,3) ücretli çalıştığı görüldü.

Grafik-14: Gazetecilerin çalışma biçimleri

Gazetecilerin beşte biri (yüzde 20,5) ise serbest (freelance) gazetecilik yapıyor. Bu iki kategoriyi yüzde 12 ile kendi haber platformunu yöneten gazeteciler takip ediyor. Emekli gazetecilerin oranı yüzde 9,8, çalışmadığını belirten gazetecilerin oranı ise yüzde 6,6. Bu veri, gazetecilik alanındaki işsizlik açısından dikkat çekici.

Medya Araştırmaları Derneği'nin yürüttüğü Yerel Medya Veri Tabanı Araştırması için anket yapılan bin 222 yerel medya kurumunda toplam 4 bin 996 personel çalıştığı, her bir kurumda ortalama dört çalışanın istihdam edildiği görülüyor. Çalışanların genellikle birden fazla görevde bulunduğu yerel medyada, personelin büyük çoğunluğu (yüzde 68,7) erkek. Ankete katılan kuruluşların yüzde 37,6'sında hiç kadın çalışan olmadığı not ediliyor. Yerel medyada kuruluş başına ortalama 1-2 kadın personel olduğu görülüyor. Bu rapordaki veriler de yerel medyadaki istihdamda cinsiyet eşitsizliğini ortaya koyuyor.¹¹¹

M4D araştırmasında çalışma biçimleri cinsiyete göre incelendiğinde, kadın ve erkek gazeteciler arasındaki fark işsiz gazetecilerde belirginleşiyor. Erkek gazetecilerin oranı her kategoride kadın gazetecilerden fazla iken, kadın gazetecilerin oranının erkeklerden fazla olduğu tek kategori

110 Basın İş Kanunu, 5953 sayılı kanun olarak 1952’de çıkarılmış, 1961 Anayasası’nda bu kanun 212 sayılı düzenleme ile dönüştürülmüştür. Kısaca “212” olarak anılan bu kanun gazetecilere oldukça ileri haklar, güvenceler ve hem mesleki hem ekonomik açıdan birçok olumlu düzenleme getirmiştir. Gazetecilik alanında “212’li olmak” Basın İş Kanunu kapsamında çalışmak ve gazeteciler nezdinde “kadrolu” olmak anlamına gelmekte ve gazeteci sayılmak için önemli bir eşik olarak addedilmektedir.

Dolayısıyla yalnız ekonomik değil, mesleki, sosyal ve sembolik anlamları da bulunmaktadır.

111 <https://yerelmedyavt.com/>

çalışmadığını belirten gazeteciler kategorisi. Dolayısıyla kadın gazetecilerin oranı yalnızca işsizlikte erkeklerden daha fazla. İşsizliğin, kadın gazetecileri erkeklere göre daha fazla etkilediği görülüyor.

Tablo 12: Çalışma biçimlerine göre cinsiyet dağılımı

		Belirtmek istemiyorum	Erkek	Kadın
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum		32,1%	67,9%
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	2,4%	26,8%	70,7%
	Serbest gazeteciyim		27,7%	72,3%
	Kendi haber platformumu yönetiyorum		10,5%	89,5%
	Çalışmıyorum		52,4%	47,6%
	Emekli gazeteciyim		9,7%	90,3%
	Diğer		26,7%	73,3%

Tabloda dikkat çeken bir diğer nokta kendi haber platformunu yöneten gazeteciler kategorisinde görülüyor. Burada kadın ve erkek gazeteciler arasında ciddi bir uçurumdan bahsetmek mümkün. Kendi haber platformunu yönetenlerin yaklaşık yüzde 90'ı (yüzde 89,5) erkekken, kadınların oranı yalnızca yüzde 10,5.

Tablo 13: Çalışılan kuruluşun kapsamına göre çalışma biçimi

		Yerel medya	Ulusal medya
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum	%40,5	%30,6
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	%9	%15,8
	Serbest gazeteciyim	%12,6	%25,5
	Kendi haber platformumu yönetiyorum	%21,6	%7,1
	Çalışmıyorum	%3,6	%6,6
	Emekli gazeteciyim	%9	%9,7
	Diğer	%3,6	%4,6

Araştırmaya katılan gazetecilerin yarısından çoğunun (yaklaşık yüzde 55) Basın İş Kanunu kapsamında çalıştırılmaları gereken işler yapmalarına karşın gerek ulusal medyada gerekse yerel medyada çalışan gazetecilerin yarısından çok daha azının Basın İş Kanunu kapsamında çalıştırılması dikkat çekiyor. Bu durum, Türkiye'deki medya ortamının kurlsızlığını ve gazetecilere dönük hak gaspını göstermesi bakımından önemli.

Tablo-14: Çalışma biçimine göre çalışılan kuruluşun mecrası

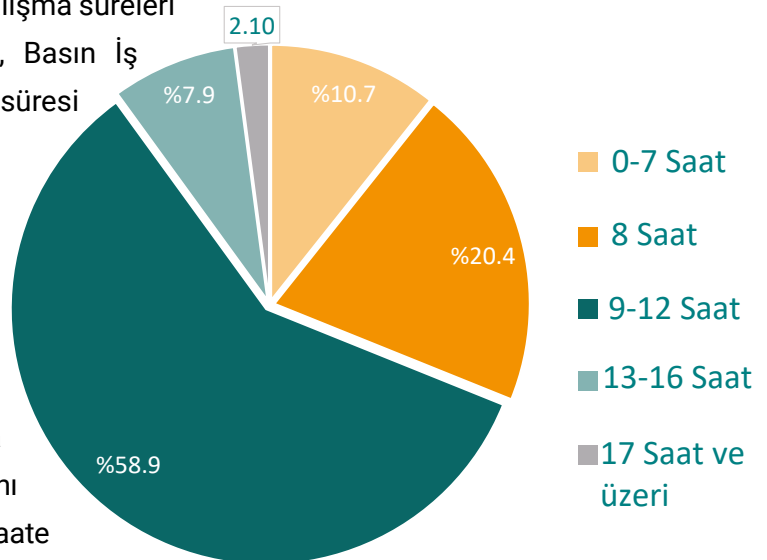
		Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun mecrası nedir?				
		Bağımsız internet portalı	Geleneksel gazete ya da televizyon	Bir gazete ya da televizyonun internet portalı	Haber ajansı	Diğer
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum	1,9%	75,5%	7,5%	14,2%	0,9%
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	34,1%	43,9%	17,1%	2,4%	2,4%
	Serbest gazeteciyim	33,8%	38,5%	10,8%	10,8%	3,1%
	Kendi haber platformumu yönetiyorum	47,4%	31,6%	15,8%	2,6%	2,6%
	Çalışmıyorum	9,5%	52,4%	14,3%		4,8%
	Emekli gazeteciyim	16,1%	58,1%	9,7%	12,9%	
	Diğer	33,3%	20,0%	6,7%	6,7%	26,7%

Burada dikkate değer bir durum, 212 dışında istihdam edilenlerin önemli bir bölümünün geleneksel medyada çalışıyor olması. Bu durum, geleneksel medyada Basın İş Kanunu dışında ya da doğrudan kayıtdışı çalışanları işaret ettiği için önemli. Serbest gazetecilere bakıldığında ise, üçte birinin (yüzde 33,8) bağımsız internet portallarına, yüzde 38,5'inin geleneksel medyaya, yüzde 10,8'inin bir gazete ya da televizyonun internet portalına ve yine yüzde 10,8'inin haber ajanslarına haber ürettikleri görülüyor.

Gazetecinin günlük çalışma süresi

İş Kanunu'na göre haftalık olarak belirlenen çalışma süreleri, Basın İş Kanunu'nda günlük olarak belirlenmiş durumda. İş Kanunu'nda çalışma süreleri haftalık 45 saat olarak belirlenirken, Basın İş Kanunu'nda gazeteciler için çalışma süresi günlük 8 saat olarak düzenleniyor.

Araştırmanın bulgularına göre her beş gazeteciden yalnızca biri (yüzde 20,4) yasal çalışma süresi olan günde 8 saat çalışıyor. Beş gazeteciden üçü (yüzde 58,9) ise günlük 9 ila 12 saat arasında mesai veriyor. 13-16 saat arası çalıştığını belirtenlerin oranı yüzde 7,9; günde 7 saate

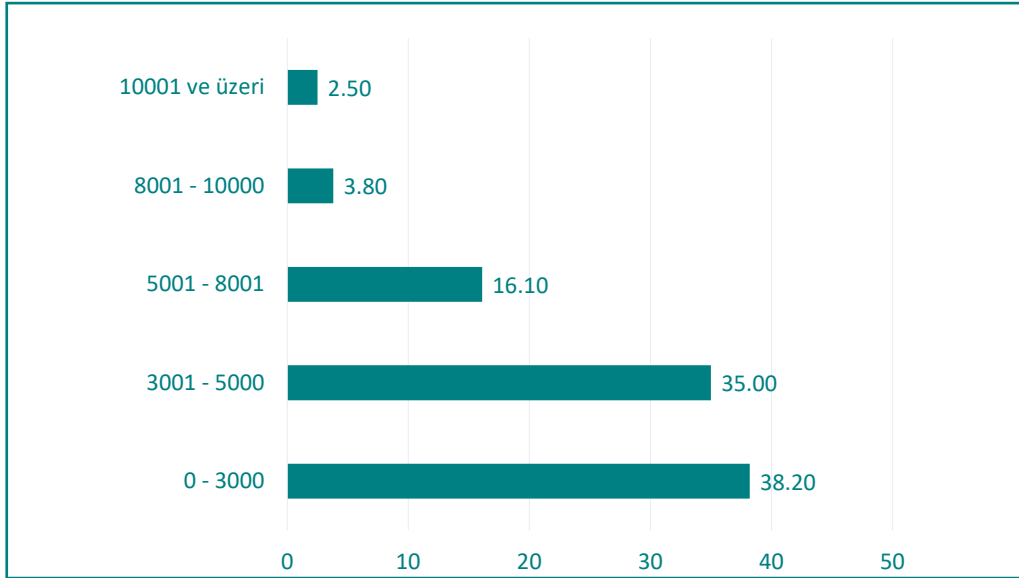
kadar çalıştığını belirtenlerin oranı ise yüzde 10,7. Bu verilerden hareketle günde 9 saat ve üzerinde çalışan gazetecilerin oranı yaklaşık yüzde 70 olarak görünüyor (yüzde 68,9).

Bu vahim tablo, Türkiye’de gazeteciliğin çalışma sürelerinin yasal çalışma sınırlarını bir hayli aştığını ve fiilen 9-12 bandına yerleştiğini göstermektedir. Bu durum, gazetecilerin kendilerini fiziksel, toplumsal, bireysel ve mesleki olarak yeniden üretmek için ayıracakları zamanları kalmadığını ortaya koymaktadır.

Gazetecilikte ücret

Uzun çalışma sürelerinin ardından çalışma koşullarının önemli bir boyutu olarak aylık ücretler/ gelirler de gazetecilerin mesleki ve toplumsal durumlarına ilişkin önemli bulgular sunar. Alandaki ücret skalası incelendiğinde, mesleki-kurumsal hiyerarşinin üst basamaklarına çıktıkça daha az sayıda gazeteci için artan ücretlerin bir yanda; alt kademelere inildikçe ise çoğalan sayıda gazeteci için azalan ücretlerin diğer yanda olduğu tespit ediliyor. Bu bakımdan ücret dağılımının “piramit” benzeri bir model oluşturduğu söylenebilir. Bu çalışma gazetecilerin ezici bir çoğunluğunun sefalet ücretleriyle çalıştığını ortaya koyuyor.

Grafik -16: Gazetecilerin ücretleri

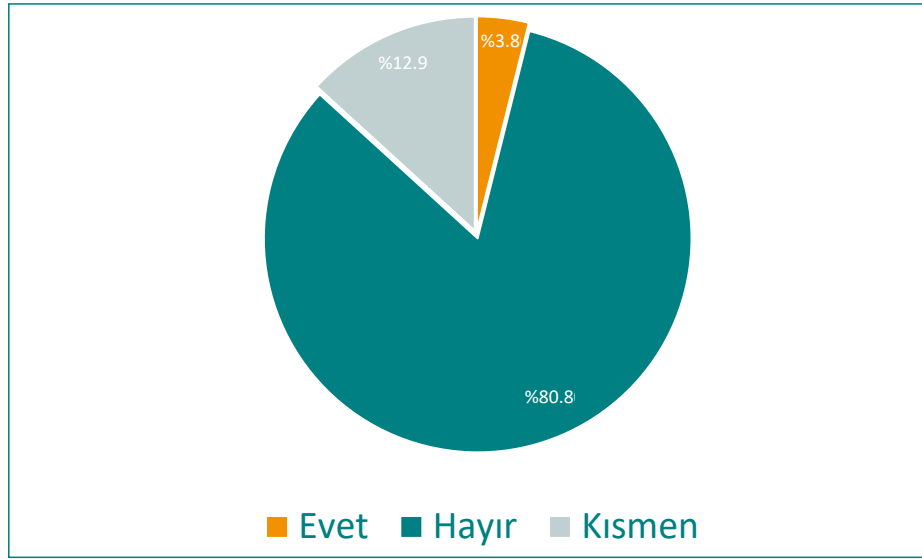
Ekim-Aralık 2021 döneminde yapılan araştırmaya katılan her üç gazeteciden yaklaşık biri (yüzde 38,2) 3000 TL’ye kadar, diğer üçte biri (yüzde 35) 3001-5000 TL arasında ücret aldığını belirtti. 5001-8000 TL ücret alanların oranı yüzde 16,1, 8001-10000 TL ücret alanların oranıysa yüzde 3,8 oldu. 10001 TL ve üzerinde ücret alan gazetecilerin oranının oldukça düşük olduğu görüldü (yüzde 2,5).

2022 yılı için yapılan düzenlemede net asgari ücret 4 bin 253 TL olarak belirlendi. Araştırmada, asgari ücretin içinde yer aldığı bant 3001-5000 TL aralığıdır ve bu aralıkta ücret alan gazetecilerin oranı yukarıda da belirtildiği gibi üçte birdir. Bu kadar düşük ücretler gazetecilerin kendilerini geliştirebilecekleri toplumsal-kültürel etkinliklere katılmaları bir yana geçimlerini sağlamak için bile yeterli değildir.

Peki gazeteciler bu konuda ne düşünüyor?

Grafik- 17: Gazetecilere göre aldıkları ücret emeklerinin karşılığı mıdır?

Gazetecilerin yüzde 80,8'i aldığı ücretin emeğinin karşılığı olmadığını düşünüyor. Yüzde 12,9'u aldığı ücretin emeğinin karşılığını kısmen sağladığını belirtirken, yalnızca yüzde 3,8'lik kesim aldığı ücretin emeğinin karşılığına denk geldiğini belirtiyor. Bu sonuçlara göre, Türkiye'de gazeteciler emeklerinin karşılığını alamadıklarını düşünüyor. Bu durumun, gazetecilerde yıpranmışlığa ve mesleğe dönük yılgınlığa kapı araladığı söylenebilir.

Tablo-15: Gazetecilerin çalışma biçimlerine göre ücretler

		Gazetecilikten ortalama aylık geliriniz hangi aralıktadır?				
		0-3000 TL	3001-5000 TL	5001-8000 TL	8001-10000 TL	10001 TL ve üzeri
Şu andaki çalışma şeklinizi nasıl tanımlarsınız?	Bir medya kuruluşunda 212'li olarak istihdam ediliyorum	23,6%	49,1%	15,1%	7,5%	2,8%
	Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam ediliyorum	34,1%	31,7%	26,8%	2,4%	4,9%
	Serbest gazeteciyim	56,9%	26,2%	12,3%	1,5%	1,5%
	Kendi haber platformumu yönetiyorum	47,4%	34,2%	10,5%	2,6%	2,6%
	Çalışmıyorum	29,0%	29,0%	25,8%	3,2%	
	Emekli gazeteciyim	46,7%	26,7%	20,0%		6,7%
	Diğer	33,3%	20,0%	6,7%	6,7%	26,7%

Ücretler gazetecilerin çalışma biçimlerine göre incelendiğinde ise dikkate değer sonuçlara ulaşıldı. 212'li olarak istihdam edilenlerin dörtte birinin (yüzde 23,6) 0-3000 TL aralığında, yarısının (yüzde 49,1) ise 3001-5000 TL aralığında ücret aldığı görüldü. Bir medya kuruluşunda 212 dışında istihdam edilenlerin üçte birinin (yüzde 34,1) 0-3000 TL, diğer üçte birinin (yüzde 31,7) ise 3001-5000 TL ücret aldığı sonucuna ulaşıldı. Serbest gazetecilerin ise yarısından çoğu (yüzde 56,9) en çok 3000 TL'ye kadar gelire sahip olduğunu belirtti. Kendi haber platformunu yönetenlerin yarıya yakını (yüzde 47,4) 0-3000 TL bandında, üçte biri (yüzde 34,2) ise 3001-5000 TL aralığında gelire sahip.

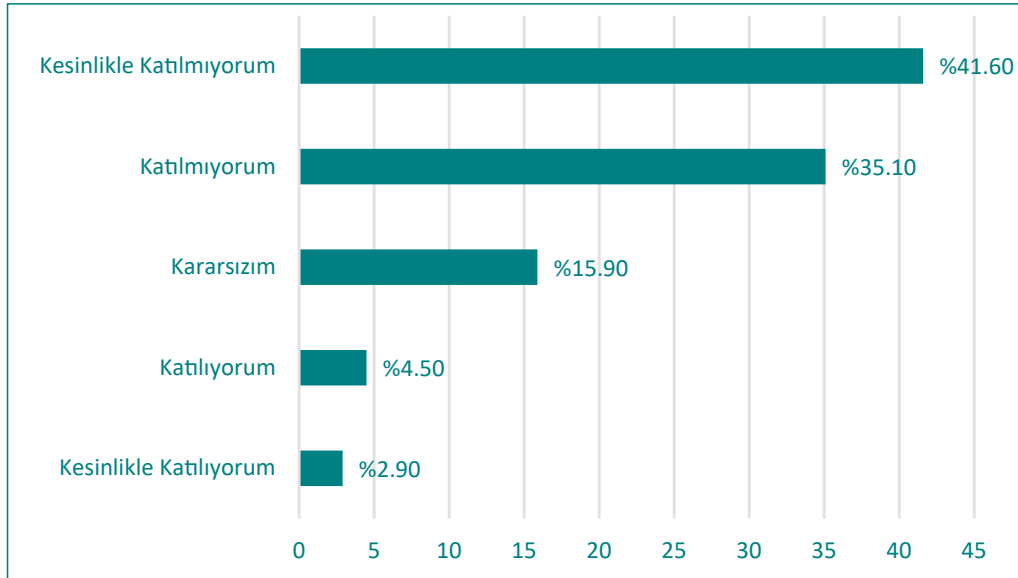
Ücretler, çalışılan kuruluşun kapsamına göre de anlamlı farklılıklar taşıyor. Yerel medyada çalışan gazetecilerin yarısından çoğu (yüzde 52,3) 0-3000 TL aralığında bir gelire sahip. Bu kategoride 5000 TL'nin üzerinde bir gelire sahip olanların oranı oldukça az (yüzde 11,7). Ulusal medyada ise yüzde 30,6'lık bir kesim 0-3000 TL aralığında bir gelire sahipken, 3001-5000 TL aralığında geliri olanların oranı yüzde 37,2. Gelir düzeyi arttıkça ulusal ve yerel medya arasındaki farkın da açıldığı görülüyor. 5001-8000 TL, 8001-10000 TL, 10001 ve üzeri gelir dilimlerine sahip olma oranı, yerel medyada ulusal medyaya göre oldukça düşük.

Tablo-16: Gazetecilerin çalıştıkları kurumun kapsamına göre ücretler

		Gazetecilikten ortalama aylık geliriniz hangi aralıktadır?				
		0-3000 TL	3001-5000 TL	5001-8000 TL	8001-10000 TL	10001 TL ve üzeri
Şu anda ya da en son çalıştığınız medya kuruluşunun kapsamı nedir?	Yerel medya	52,3%	33,3%	9,0%	2,7%	0,9%
	Ulusal Medya	30,6%	37,2%	20,4%	4,6%	3,1%

Bu sonuçlar, Türkiye'de gazeteciliğe ilişkin ağır tablonun önemli bir parçasını oluşturuyor. Bu durum yukarıda vurgulanan uzun çalışma süreleri ile birlikte düşünüldüğünde, ülke genelinde gazetecilerin çok uzun sürelerle çalışmalarına karşın epeyce düşük ücretler aldıklarını ve asgari geçim olanaklarından yoksun olduklarını ortaya koyuyor. Genel olarak, Türkiye'de gazetecilerin çok çalışıp az kazandıkları ve çalışmakla kazanmak arasındaki uçurumun giderek büyüdüğü söylenebilir. Temeldeki bu adaletsiz durumun mesleğin diğer alanlarında olumsuz sonuçlara yol açması kaçınılmaz.

Grafik-18: "Aldığım ücretle geçimimi rahatlıkla sağlayabiliyorum"

2021 yılı sonunda basın meslek örgütleri de maaş artış talepleriyle ilgili açıklamalarıyla gazetecilerin gelir seviyesinin korunmasının önemine dikkat çekti. G9 Gazetecilik Örgütleri Platformu, asgari ücretin 4 bin 253 lira olarak belirlenmesiyle birlikte basın emekçilerinin büyük çoğunluğunun

maaşlarının asgari ücretin altında kaldığını vurguladı. Açıklamada, “Küçük bir azınlık dışında basın iş kolunda çalışan meslektaşlarımız adeta ucuz iş gücü haline gelmiştir” denildi ve “Basın emekçilerinin maaşları, insanca yaşam koşulları esas alınarak düzenlenmelidir. Gazetecilerin enflasyon karşısında ezdirilmemesi için en az yüzde 40 zam yapılmalıdır” çağrısında bulunuldu.¹¹²

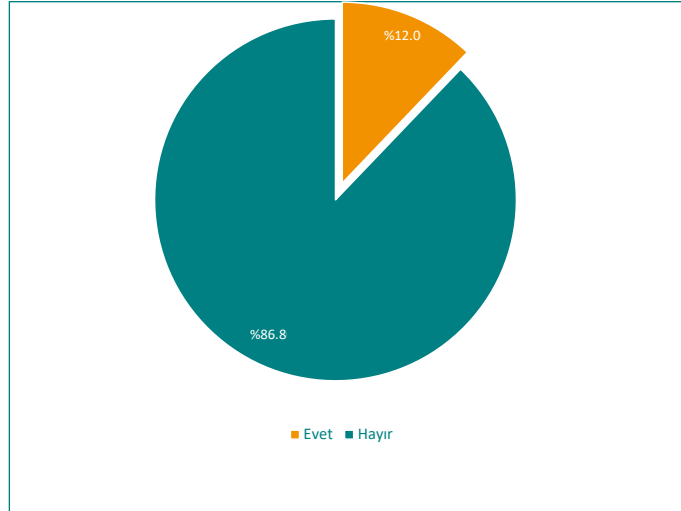
Türkiye Gazeteciler Cemiyeti de (TGC) işsiz gazeteci sayısının 12 bine dayandığını, çalışan gazetecilerin yoksulluk seviyesindeki maaşlarla ayakta kalmaya çalıştığını duyurdu. 2021 yılında yüksek enflasyonla birlikte gazeteci maaşlarının erozyona uğradığını hatırlatan TGC şunları vurguladı: “2020 Kasım’ında 3 bin TL maaş alan bir muhabirin, aynı yaşam düzeyini tutturmak için TÜİK’e göre 2021 yılı Kasım ayında yaklaşık 3 bin 640 TL Enflasyon Araştırma Grubu hesaplamasına göre de yaklaşık 4 bin 760 TL aylık almış olması gerekmektedir. Ancak TÜİK’in tüketici fiyatlarındaki artışları en aza indirerek yansıttığı endekse göre bile yeterli maaş artışı sağlanamamakta, meslektaşlarımız günün koşullarında her gün daha da yoksullaşmaktadırlar.” Raporda, çalışan gazetecilerin ne kadar yoksullaştıklarını anlattıkları görüşlerine de yer verildi.¹¹³

Basın Özgürlüğü ve Medya Araştırmaları Derneği de yaptığı anketin sonuçlarını paylaştı ve buna göre gazetecilerin yüzde 85,5’inin işsiz kalma korkusu yaşadığını, yüzde 73,5’inin de mesleğinden elde ettiği gelire geçinemediğini duyurdu.¹¹⁴

Gazetecide işiyle ilgili gelecek kaygısı

M4D araştırmasına katılan gazetecilerin çok büyük bir bölümü (yüzde 86,8) işleriyle ilgili gelecek kaygısı taşıdıklarını, yüzde 12’si ise böyle bir kaygı duymadıklarını belirtti.

Grafik-19: Gazetecilerin işlerine dönük gelecek kaygısı

Kaygı oranının yüksekliğinden de beklenebileceği gibi bu konuda gazeteciler arasında cinsiyet, yaş, çalışma biçimi, pozisyon, çalışılan mecra ve çalışılan kurumun kapsam gibi kategorilerde anlamlı farklılıklar bulunmadığı görüldü. İşe dönük kaygılar da tıpkı çalışma süreleri gibi tüm gazeteciler açısından ortak bir sorun olarak öne çıktı.

112 <https://www.cumhuriyet.com.tr/calisma-yasami/basin-meslek-orgutleri-meslektaşlarımızın-buyuk-cogunlugu-asgari-ucretin-altında-maas-alir-halde-gelmistir-1897450>

113 <https://bianet.org/bianet/medya/255421-tgc-raporu-gazeteci-maaslari-erozyona-ugradi>

114 <https://www.gazeteduvar.com.tr/bamad-anketi-gazetecilerin-yuzde-735i-gecinemiyor-haber-1548642>

Gazetecilerin işleriyle ilgili kaygılarında başı çekenler

Kaygı oranının yüksekliğine paralel olarak, en çok kaygı duyulan unsurun ne olduğu da önemlidir. İşe dönük en çok kaygı duyulan unsur düzenli ya da tatmin edici ücret alamamaktır. Her üç gazeteciden biri (yüzde 31,5) bu kaygısını belirtmiştir.

Daha önce ücretler konusunda sözü edilen karanlık tablo düşünüldüğünde, bu kaygının gazeteciler nezdindeki önemi oldukça anlaşılırdır.

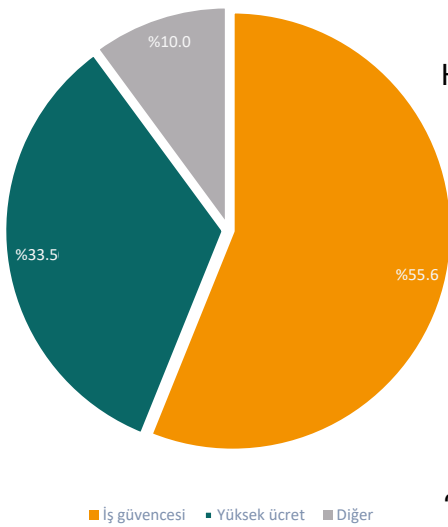
En çok kaygı duyulan ikinci unsur ise mesleği layıkıyla icra edememektir. Yine yaklaşık her üç gazeteciden biri (yüzde 30,9) bu kaygısını vurgulamıştır.

Mesleki kaygıların ikinci sırada yer alması, gazetecilerin mesleklerinin mevcut

durumuna dair farkındalıklarını gösteren ve bu konuda bir mesleki savunu refleksine sahip olduklarını işaret eden bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Söz konusu kaygıları sırasıyla işyerinin kapanması (yüzde 12,3) ve işten çıkarılma (yüzde 11,7) takip etmektedir.

Bu süreçle paralel bir başka bulgu, gazetecilerin iş güvencesi ve yüksek ücret arasında bir kıyaslama yapmaları gerekse hangisini tercih edeceklerine dönük yanıtları oldu. (Görsel 32). Araştırmaya katılan gazetecilerin yarısından çoğu (yüzde 55,6) iş güvencesini, üçte biri (yüzde 33,5) ise yüksek ücret seçeneğini tercih edeceğini belirtti. Her iki talebin de yukarıda incelenen gelecek kaygısıyla bağlantısı olduğunu söylemek mümkün. Bu kaygı neticesinde ya güçlü bir eğilim olarak iş güvencesinin arandığı

Grafik-21: İş güvencesi mi yüksek ücret mi?

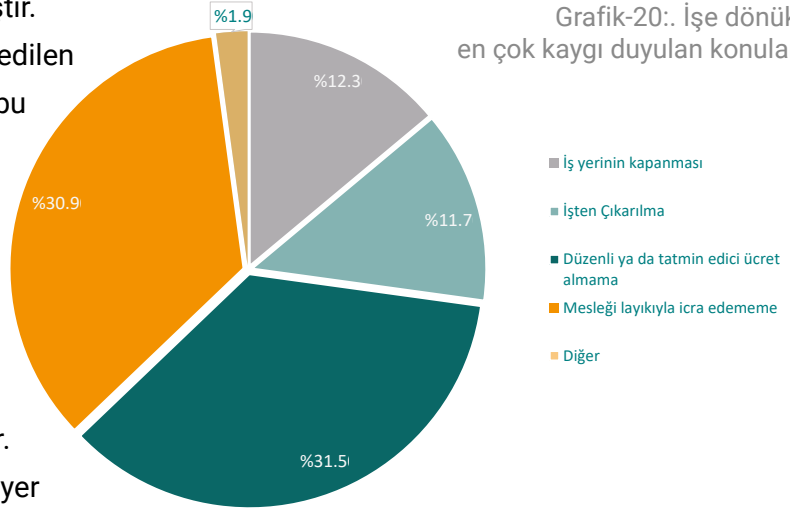
ya da kendi kendini güvenceye alma isteği olarak yüksek ücret arayışının öne çıktığı düşünülebilir.

Her iki seçeneğin dışında bir görüş belirtenlerin oranı ise yüzde 10. Bu seçeneği işaretleyenlerin bir kısmı tercihlerini "hem iş güvencesi hem de yüksek ücret" şeklinde açıkladı. Günümüz koşullarının ağırlığında "cüretkâr" görünebilecek bu talep, gazetecilerin hakları, talep ve mücadele ufukları için olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Bir diğer kesim ise tercihlerini "demokrasi ve hukukun tesisi", "ifade özgürlüğü ve özgür gazetecilik", "gazeteci olarak değer görmek", "mesleğin güvenilirliğinin yeniden kazanılması" ve "iş bulabilmek" şeklinde ifade etti. Bu ifadeler de gazeteciliğin

bir meslek olarak değersizleşmesine karşı oldukça anlamlı itirazlar olarak not edilebilir. Yanıtlar arasındaki "iş bulabilmek" ifadesi ise sektörde

işsizliğin giderek kalıcı ve derin bir sorun haline gelmekte olduğunu gösteren işaretlerden biri. Öyle ki geniş bir kapsama ve uzun sürelere yayılan işsizlik karşısında nasıl olursa olsun bir iş bulabilme

Grafik-20: İşe dönük en çok kaygı duyulan konular

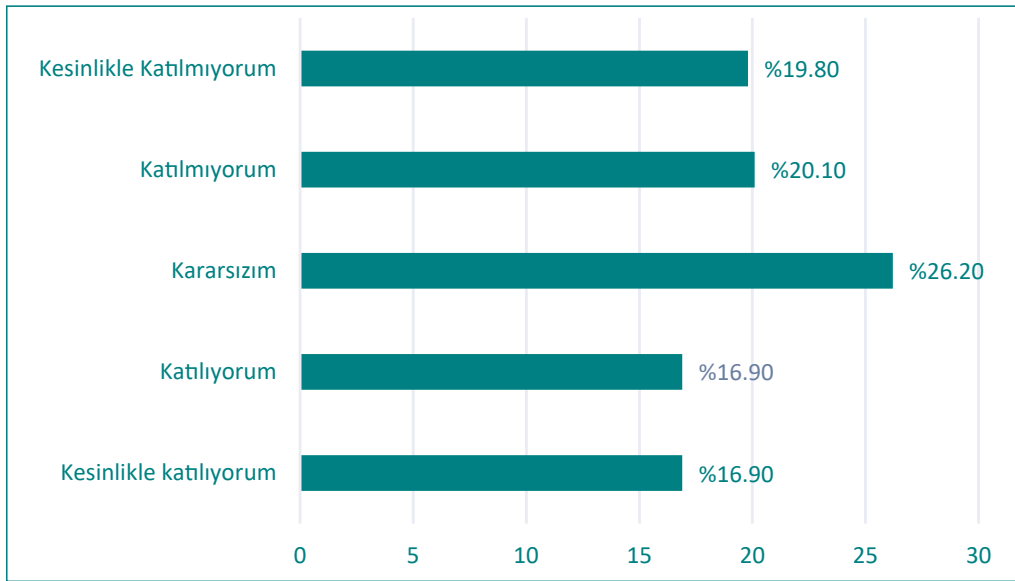

arayı, iş güvencesi ve yüksek ücret taleplerinden daha önce gelen ve bu iki talebi de dillendirmeye izin vermeyen yapısal bir sorun olarak değerlendirilebilir.

Gazetecilerin mesleğin anlamı ve toplumsal yararına ilişkin görüşleri

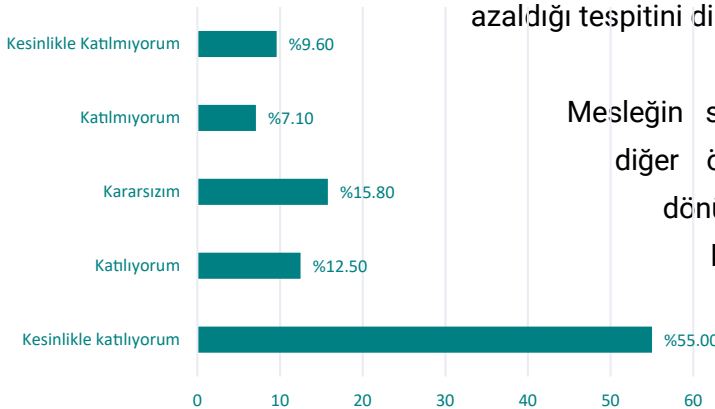
Basın Çalışanlarının Durumu başlığı altında, M4D Projesi'nin 2021 Yılı Mesleki Memnuniyet Anketi'nde gazetecilerin mesleğin anlamı ve toplumsal yararına ilişkin görüşlerini de paylaşmak gerekir. Ankette gazetecilere mesleğin saygınlığıyla, meslekle kurulan kişisel ilişkiyle ilgili sorular da yöneltildi. Bu bölümdeki yanıtlar gazetecilerin mesleki memnuniyet düzeyi açısından diğer başlıkları tamamlayıcı nitelikte olduğu için bu bölümde aktarıldı. Mesleğinin toplumda saygınlığını arttırmadığını düşünen gazetecilerin oranı (yüzde 39,9) azımsanmayacak düzeyde. Aynı şekilde kararsızların oranı da (yüzde 26,2) oldukça dikkat çekici.

Grafik-22: "Mesleğimin toplumda saygınlığını arttırdığını düşünüyorum"

Dr. Çağrı Kaderoğlu Bulut'a göre gazeteciliğin toplumsal saygınlığı konusundaki olumsuz imgenin nedenleri, gazetecilerin öznel deneyimlerini aşan yapısal sorunlarla birlikte düşünülmeli. Gazetecilerin mesleklerini özgürce yapabilmeleri ile mesleklerinin onlara saygınlık kazandırdığı düşünceleri arasında anlamlı bir ilişkiden bahsedebileceğini belirten Bulut, gazetecilerin mesleklerini özgürce

Grafik-23: "Mesleğimi eskiden daha çok severdim"

yapabildiklerine dönük düşünceleri azaldıkça, mesleklerinin onlara toplumda saygınlık kazandırdığına dönük inançlarının da azaldığı tespitini dile getirdi.

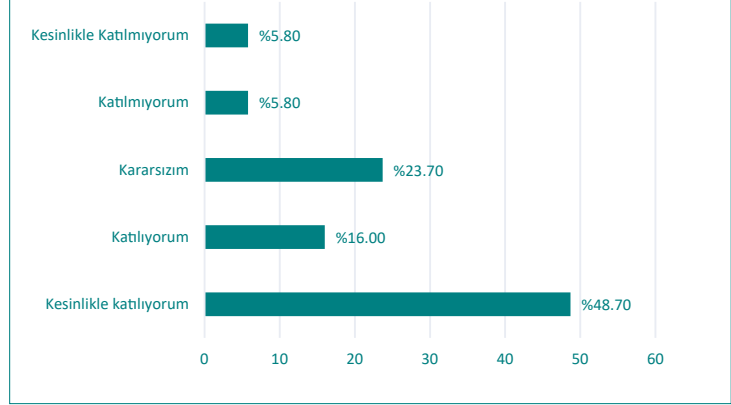
Mesleğin saygınlığına dönük sonuçlarla paralel bir diğer önemli bulgu, gazetecilerin mesleklerine dönük değerlendirmeler oldu. Araştırmaya katılan gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 67,5) mesleğini eskiden daha çok sevdiğini vurguladı. Bu yargıya itiraz edenlerin oranı yüzde 16,7 iken, yüzde 15,8'lik

kesim kararsız olduğunu ifade etti. Bu durum, gazetecilerin mesleklerinin mevcut durumuna dair sahip oldukları görece memnuniyetsizliği ve mesleğin gidişatı konusundaki olumsuz imgeyi gösteren önemli bir işaret olarak not edildi.

Gazetecilerin üçte ikisi (yüzde 65,9) seçme şansları olsa yine gazetecilik mesleğini seçeceğini söyledi. Yüzde 13,1'lik kesim bu konuda kararsız olduğunu belirtirken, gazetecilerin beşte biri (yüzde 21) bu yargıya itiraz etti. Başka bir ifadeyle, her beş gazeteciden biri, mümkün olsa bu mesleği yapmayacağını söyledi. Bu yargıyla ilgili gazetecilerin yaş grupları içerisinde anlamlı bir farklılık gözlemlenen tek grup 18-24 ile 25-34 yaş arası oldu. "Seçme şansım olsa yine gazetecilik mesleğini seçerdim" yargısına itiraz edenler arasında en yüksek oran yüzde 31,8 ile 25-34 yaş grubunda, en düşük oran ise yüzde 5,9 ile 18-24 yaş grubunda ortaya çıktı.

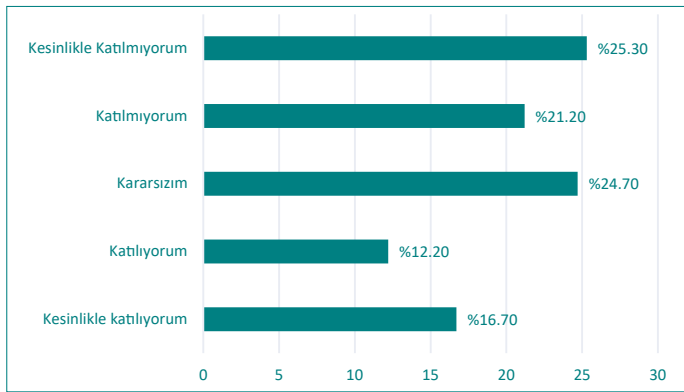
Grafik-24: "Gazeteci olmak beni mutlu ediyor"

Araştırmaya katılan gazetecilerin yaklaşık üçte ikisi (yüzde 64,7) gazeteci olmanın kendilerini mutlu ettiğini belirtti. Dörtte biri (yüzde 23,7) bu konuda kararsızlığını ifade ederken, onda birlik (yüzde 11,6) kesim ise meslekten mutlu olmadığını vurguladı. Kararsızların oranının yüksekliği ise dikkat çekti.

Bu yüksek oranlara karşın, gazetecilerin meslek seçecek olanlara bu mesleği tavsiye edip etmeyecekleri de çarpıcı bir bulgu olarak ortaya çıktı.

Grafik-25: "Meslek seçecek olanlara bu mesleği yapmalarını tavsiye ederim"

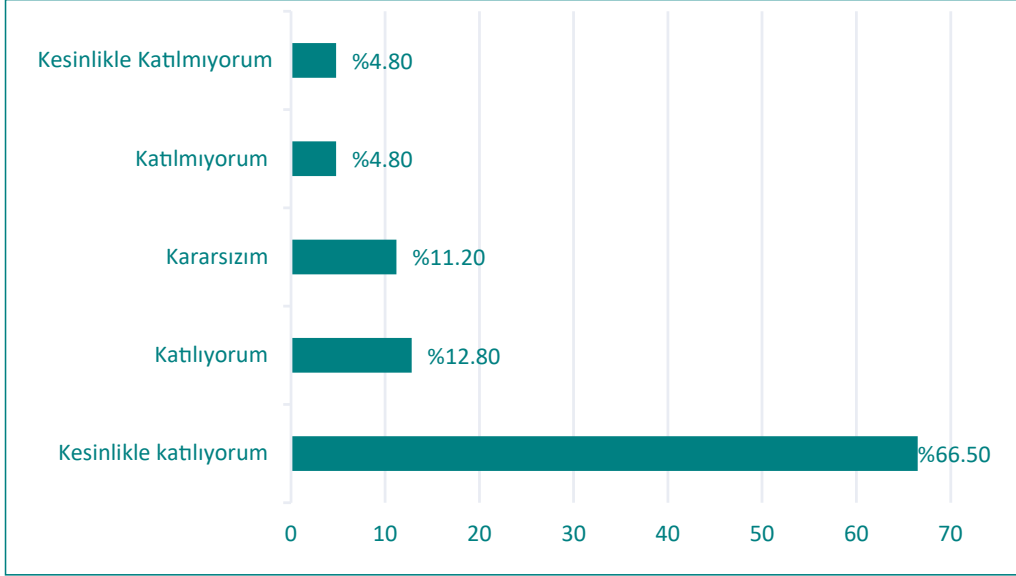

Gazetecilerin yarıya yakını (yüzde 46,5) bu mesleği tavsiye etmeyeceğini bildirirken, yaklaşık dörtte biri (yüzde 24,7) bu konuda kararsız olduğunu belirtti. Gazetecilerin yalnızca dörtte biri (yüzde 28,9) bu fikre katıldığını ifade etti. Bu konudaki bulgular cinsiyete, yaşa, mesleki deneyime, çalışılan pozisyona, kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermedi ve tüm gazeteciler arasında benzer eğilim tespit edildi.

Gazetecilerin mesleklerine dönük olumlu tavırlarına, mesleği yeniden seçme arzularına ve gazeteci olmaktan duydukları mutluluğa karşın mesleği başkalarına tavsiye etmeme yönündeki tavırları dikkat çekici bir not olarak bulgulara yansdı.

Grafik-26: "Gazeteci olmak giderek değersizleşiyor"

Araştırmaya katılan gazetecilerin çok büyük bir bölümü (yüzde 79,3) gazeteci olmanın giderek değersizleştiğini vurguladı. Bu sonuç cinsiyete, yaşa, mesleki deneyime, pozisyona, çalışma şekline, çalışılan kurumun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı bir farklılık taşımadı.

Tüm bu verilerin, gazeteciliğe ve gazetecilere dönük kritik bir dönüşüm sürecini işaret ettiği söylenebilir. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Dr. Çağrı Kaderoğlu, bu raporda bir kısmına yer verdiğimiz mesleki memnuniyet araştırmasının sonuç değerlendirmesinde şunları vurguladı:

"Derin mesleki ve toplumsal erozyona karşı gazetecilerin bir yandan bu yapısal durumla yüzleşmeye ve zaman zaman uzlaşmaya, diğer yandan ise bununla baş etmeye ve özsaygı yitimine karşı direnmeye çalıştıkları söylenebilir. Bu süreç aynı zamanda gazetecilerin mesleki memnuniyetlerine ilişkin de önemli göstergeler sunmaktadır. Çalışma koşulları, haber üretim süreci ve gazeteciliğin toplumsal anlam ve değerine yönelik görüşlerin, gazetecilerin mesleki memnuniyetinin temel boyutlarını oluşturduğu söylenebilir. Araştırma sonuçlarına göre, bu boyutların tümünde yüksek bir memnuniyetsizlikten söz edilebilir. Türkiye’de gazeteciler yoğun koşullarda çalışmaktadır, haber üretim süreçlerinde korunmasız bırakılmaktadır, mesleki ve toplumsal değersizleşmeyi deneyimlemektedir. Bir toplumda, hakikatin aktüel bilgisini üretmekle yükümlü gazetecilerin bu denli korunmasız, güvensiz-güvencesiz ve memnuniyetsiz olması söz konusu toplumun demokratik süreçleri ve mekanizmaları için de kaygı verici bir işaret olarak ele alınmalıdır. Bu nedenle Türkiye’de gazetecilik mücadelesi aynı zamanda demokratik bir toplum arayışının da önemli bir parçası olarak değerlendirilmelidir."¹¹⁵

115 M4D Projesi 2021 Yılı Mesleki Memnuniyet Araştırması'nın tamamına buradan ulaşabilirsiniz: <http://media4democracy.org/>

5- HABER ÜRETİMİ VE DEĞERİ

a. Haber üretimi ve araştırmacı gazetecilik

Haber üretim sürecinin ilk aşaması olan “seçme” aşamasında bile engellerin devreye girdiğini, habercilerin yaygın biçimde otosansür uyguladığını biliyoruz. Haber üretiminin önündeki temel engeller arasında bilgiye erişim yollarının kapalı olmasının yanı sıra otosansür de var. Gazetecilerin karşı karşıya kaldığı saldırılarda yaşanan artış, tehditlerin yaygınlaşması, yargılamalar ve sosyal medya linçleri hem otosansür hem de bilgiye erişimin engellenmesi sonuçlarını doğuran ağır hak ihlalleri ve haber üretimini sorunlu hale getirmeyi de hedefliyorlar. Haber üretim sürecinde ikinci engel verilere ulaşmada yaşanıyor. Devletin, yasama denetiminde bile mevcut verileri milletvekilleriyle paylaşmadığı dikkate alındığında gazetecilerin toplumun genelini yakından ilgilendiren önemli olaylara ilişkin verilere ulaşmasının zorluğu daha anlaşılır olacaktır. Bu koşullarda devlet kurumlarından veya hükümet yetkililerinden aktarılan resmi veriler birincil kaynak olarak işleniyor. Tek elden çıkan ve güvenilirliği şüpheli verinin doğrulanması da güçlük taşıyor. Medya sermayesi gri alanlardayken, kamu kaynaklarının harcanmasıyla ilgili haber soruşturmaları ya eksik/şüpheli veriyle yürüyor ya da hiç yapılmıyor. Yaygın basın kuruluşlarında muhabirler yöneticileri tarafından genellikle araştırmacı gazeteciliğe değil, daha güvenli alanlar olan sıcak rutine ve resmî açıklamalarla çerçevelenen güncel gelişmelere yönlendiriliyor. Editörlük pratiği de bu rutinin mümkün olan en hızlı ve en çok miktarda haber çıktısı olarak yayında yer alması çabasına dönüşüyor. Bu tür bir gazetecilik pratiği yayıncıyı daha az siyasi sorunla karşı karşıya bırakmasıyla güvenli görünüyor ama diğer taraftan haberin niteliğini zayıflatıyor.

Son dönemde artış gösteren bir başka uygulama da resmî kurumlardaki basın sorumlularının gazetecilerle bilgi paylaşırken İletişim Başkanlığı'nın koordinasyonunu daha fazla gözetmeye başlaması. Paylaşılacak bilgilerin çoğu zaman İletişim Başkanlığı onayından sonra gazetecilere iletiildiğine yönelik örnekler alanda artış gösteriyor. İletişim Başkanlığı Fahrettin Altun, bakanlıkların ve kurumların basın müşavirleriyle doğrudan bir araya gelerek Türkiye'nin iletişim stratejisini ele aldı, koordinasyon vurgusu yaptı. “Son dönemde yoğun şekilde karşı karşıya kalınan seri yalanlara, dezenformasyonlara ve hakikati tahrif etme çabalarına karşı daha dikkatli ve güçlü şekilde mücadele etmek gerektiğini” vurgulayan Altun, kriz ve süreç iletişimi bağlamında etkin ve hızlı koordinasyonun önemine işaret etti.¹¹⁶

“Tek kaynaktan resmi bilgilendirme ve onay” sisteminin yaratacağı sorunlara örnekler orman yangınları sırasında da yaşandı. M4D Projesi kapsamında orman yangınlarından etkilenen bölgelerdeki gazetecilerle yapılan “İklim Krizi ve Orman Yangınlarında Gazetecilik” başlıklı Durum Değerlendirme Toplantısı'nda da gazeteciler kentlerde onları bilgilendirebilecek herhangi bir iletişim masası, kriz merkezi, bilgi merkezi kurulmadığını vurguladı. Düzenli bilgi akışı olmadığı için ve sorulara da yanıt alınamadığından kriz zamanı halkın en çok ihtiyaç duyduğu haberler üretilmedi.

¹¹⁶ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/iletisim-baskani-altun-basin-musavirleri-ile-bir-araya-geldi-41755208>

Büyük basın kuruluşları gazetecilik ilkeleriyle ilgili bazı kurumsal yapıları barındırıyor. “Eşik bekçiliği” gibi olumsuz bir ton taşıyan editörya da bunlar arasında. Kurumsal geleneksel medyada çalışma imkânı kalmayan, işsiz kalan ya da yeni araçlarla okura/izleyiciye seslenmek isteyen pek çok gazetecinin sosyal medyada giderek daha aktif olduğu gözlenebiliyor. Yeni medyada giderek yaygınlaşan kullanıcı türevli içerik, yolsuzluk gibi bazı önemli belgelerin kamuoyuna yansımaya hizmet ettiği kadar geleneksel gazeteciliğin kolektif ve etik üretim süreciyle çelişen haberlerin de yayılmasına hizmet edebiliyor.

Mevcut durum bağımsız, alternatif ya da eleştirel haber üretiminin konvansiyonel medya organlarından dijital mecralara kayışının da bir nedeni olarak okunabilir. Reuters Gazetecilik Çalışmaları Enstitüsü’nün 2021 Dijital Haber Raporu da buna yönelik bulgular içeriyor. Türkiye’de hükümetin ve hâkim medyanın farklı bakış açılarına alan tanımadığı tespiti yapılan raporda, bu arayıştaki okurun çevrimiçi haber kaynaklarına, sosyal medyaya ve özel mesajlaşma uygulamalarına yöneldiği bulgusuna yer verildi. Raporda katılımcıların yüzde 61’inin sosyal medyayı haber için kullandığı bulgusuyla birlikte sosyal medyada da otosansürün yaygınlaştığı belirtildi. WhatsApp ve Telegram gibi kapalı mesajlaşma uygulamalarının haber için daha fazla kullanılır hale gelmesinin de diğer haber kanallarının ifade özgürlüğü üzerindeki baskıyla ilişkili olduğu yorumu yapıldı.¹¹⁷ Bununla birlikte bu tür kapalı mecralarda yalan haberlerin daha hızlı yayıldığı, haber kaynağı olarak bu alanları kullananların yankı odalarına daha fazla hapsoldüğü ve dezenformasyona çok daha açık hale geldiği ve ondan daha fazla etkilendiği biliniyor.

M4D Projesi kapsamında düzenlenen Karadeniz Bölgesi Durum Değerlendirme Toplantısı katılımcısı gazeteciler de haber kaynaklarına ve resmi bilgilere ulaşmada salgın bahanesiyle getirilen engellerin arttığını belirtti. İldeki resmî kurumların basın toplantılarına kentteki gazetecilerin salgın önlemleri gerekçesiyle davet edilmediğini, kimi zaman sadece Anadolu Ajansı’nın toplantılara katıldığı bilgisi verildi. Bu durum sadece yerelde değil Ankara’da da yaşanıyor. Çok kritik konularda bile bakanlar artık gazetecilerin sorularıyla karşılaşacakları “basın toplantısı” yerine “görüntülü basın açıklaması” yapmayı ya da Anadolu Ajansı’na konuşmayı tercih ediyor. Son dönemde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bile kısıtlama önlemleri gibi çok önemli kararlar verilen kabine toplantılarının ardından gazetecilerden soru almadığını, sadece Cuma namazları çıkışında, belirlenen bazı soruları yanıtladığını görüyoruz. Tek yanlı kaynak beslemesiyle oluşacak medya metninin de haber üretim süreci değil propaganda ürünü olduğunu hatırlatmak gerek.

Tüm bu süreçlerin haberin niteliğini, içeriğin kalitesini ve kamusal faydasını derinden etkilemesi kaçınılmaz. Günlük haber pratiğinin hazır gelen tanıtım bültenlerine yayın organının editöryal üslubuna uygun şekilde “takla attırmak” kadar basitleşmesi, en başta kopyala-yapıştır haberciliğe, hazırcılığın sıradanlaşmasına işaret ediyor. Dijitalleşmeyle birlikte yerel basında yükselen internet yayıncılığına odaklanan ve kopya haberlerin yaygınlığını ortaya koyan “Türkiye’nin haber çölleri” çalışması yılın ilk çeyreğinde yayınlanan önemli araştırmalardan biriydi. Journo editörü Emre Kızılkaya ve veri bilimci Emrah Yılmaz’ın araştırmasında 6 bin 500’ü aşkın haber sitesinde 1,1 milyon haber tarandı. Türkiye’nin 973 ilçesinden 14 gündeki toplam haber sayıları çıkarıldı, en az ve en çok haber üretilen yerler belirlendi. Bulgulardan biri Türkiye dijital medyasında yayına giren haberlerin yüzde 85’inin özgün değil kopya olduğuydu. “Haber

117 <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2021>

sayısının çokluğu, aslında haber bolluğunu göstermiyor. Binlerce haber sitesinin özellikle AA, DHA ve İHA'nın yerel haberlerini aynen kopyalayıp yapıştırmayı bir rutin hâline getirdiği gerçeği var” denildi.¹¹⁸

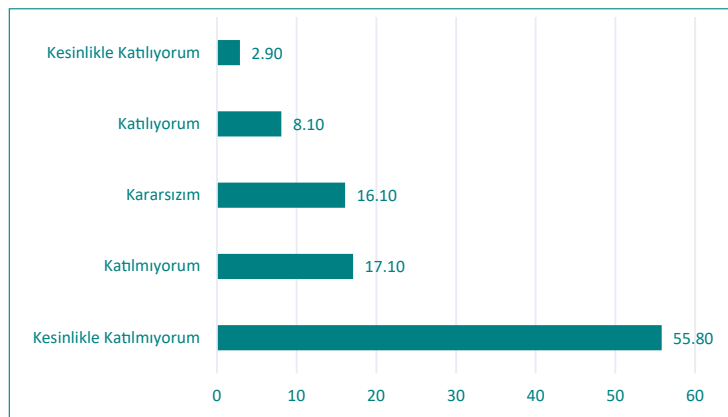
Medya Araştırmaları Derneği'nin Yerel Medya Veri Tabanı araştırmasına göre de bin 222 yerel medya kuruluşunun yüzde 89'u sosyal medya platformları üzerinden yayın yapıyor. Üretilen haberler de kültür-sanat, sağlık, spor, turizm, tarım ve hayvancılık gibi özel haber alanlarından çok gündem, siyaset, ekonomi, finans gibi genel temalar altında yoğunlaşıyor. Araştırmaya göre bu bulgu, yerel medya kuruluşlarının buldukları bölgenin dinamiklerini odağa alıp ve spesifik temalarda özgün haber üretmek açısından zayıf kaldığını gösteriyor. Bu tespit çalışan sayısı ile doğrulanıyor. Buna göre yerel medya kuruluşlarının yüzde 40,8'inde aktif olarak sahada görev yapacak ve haber üretecek tek bir muhabir veya kameraman bile yok. Kuruluş başına düşen ortalama muhabir sayısı 1,15 olarak ifade ediliyor.¹¹⁹

Doğrulama üzerine çalışmalar yayınlayan Malumatfuruş.org'un kopyalama ile yayılan sahte haberlerle ilgili derleme yaptığı çalışmasında da durum şöyle tarif ediliyor: “Basılı medyanın yerini alan dijital medya ekosistemi, birbirinin aynısı, sığ, özgün olmayan, katma değer sunmayan içeriklerle dolu binlerce haber sitesi işgâl etti. Hız yarışı, tık avcılığı, kopya içerik, haberciliğe kalite yerine seviyesizlik getirdi. Satın alınan şablon tema üzerinden diğer haber sitelerinin içeriğinden, sosyal medyada yayılan iddialardan, ajansların paylaştığı haberlerden, kendilerine servis edilen içeriklerden istifade edip, özgün içerik üretmeyen, muhabir yerine editör istihdamıyla yetinen, birbirinin aynısı binlerce haber sitesi, (özellikle kullandıkları SEO gibi yöntemlerle) interneti çöplüğe çevirdi.”¹²⁰

Haber üretim sürecinde gazeteciler

M4D Projesi'nin 2021 Yılı Mesleki Memnuniyet Anketi'ne katılan 317 gazetecinin yanıtları da haber üretim sürecinde sansür ve otosansürün etkisi üzerine kayda değer bulgular içerdi. Haber üretim sürecine ilişkin ilk önemli bulgu gazetecilerin mesleklerini özgürce yapıp yapamadıklarına dönük değerlendirmeleri oldu. Araştırmaya katılan gazetecilerin yaklaşık dörtte üçü (yüzde 72,9) mesleğini özgürce yapamadığını çeşitli düzeylerde belirtirken, yüzde 16,1'i bu konuda kararsız olduğunu ifade etti. Mesleğini özgürce yapabildiğini söyleyenlerin oranı ise yüzde 11 oldu.

Grafik-27: “Mesleğimi özgürce yapabiliyorum”

118 <https://journos.com.tr/haber-colleri>

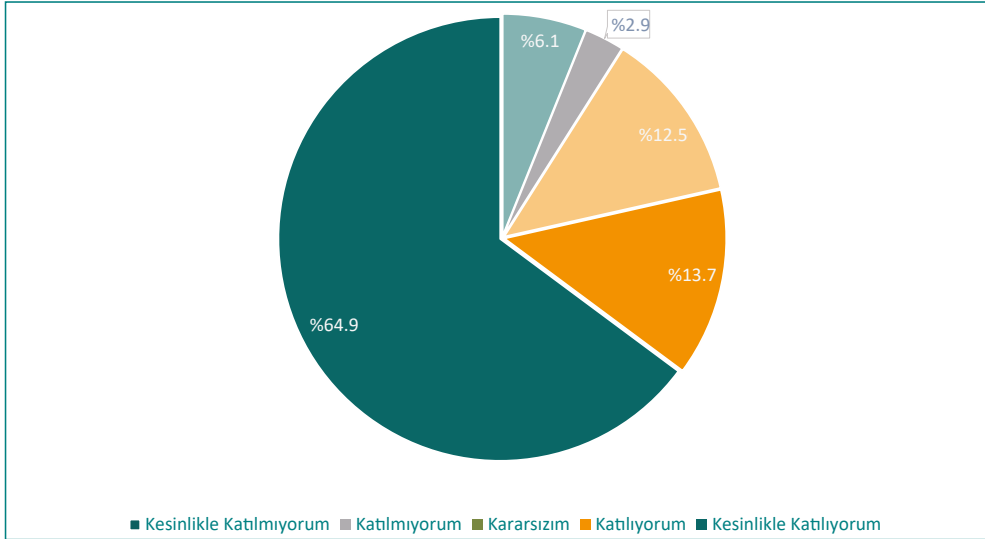
119 <https://yerelmedyavt.com/>

120 <https://www.malumatfurus.org/haber-siteleri-kopyala-yapistir/>

Mesleğin özgürce yapılamadığının belirtildiği noktada, güvencesizliğin rolüne ilişkin de önemli bulgular ortaya çıktı. Gazetecilerin dörtte üçünden fazlası (yüzde 78,6) güvencesizliğin ifade özgürlüğünü olumsuz etkilediğini vurguladı. Yüzde 12,5'lik kesim bu konuda kararsız olduğunu belirtirken, yüzde 9'u bu fikre katılmadığını ifade etti.

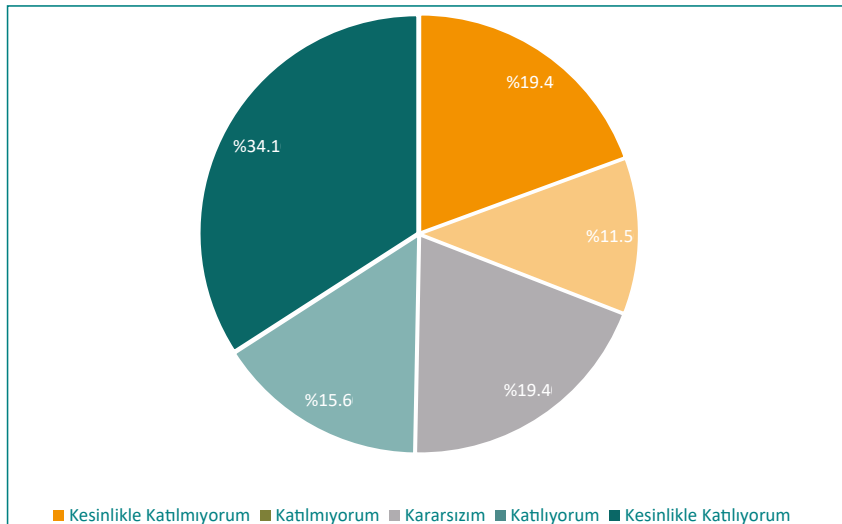
Grafik-28: "Güvencesiz çalışma ifade özgürlüğünü olumsuz etkilemektedir"

Bu tablo, gazetecilik mesleğinde çalışma koşullarının da mesleğin icrasına doğrudan etki ettiğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Haber üretim sürecinde bir diğer olgu da otosansürdür. Otoriter siyasi iklimlerde otosansür, neredeyse sansür kadar yaygın ve ciddi bir problem olarak ortaya çıkar. Araştırmaya katılan gazetecilerin yarısı (yüzde 49,7) "haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberdan vazgeçtiğim oldu" cümlesine kesinlikle katıldığını/katıldığını belirtmiştir. Yaklaşık üçte biri (yüzde 30,9) bu duruma katılmadığını/kesinlikle katılmadığını ifade etmiştir.

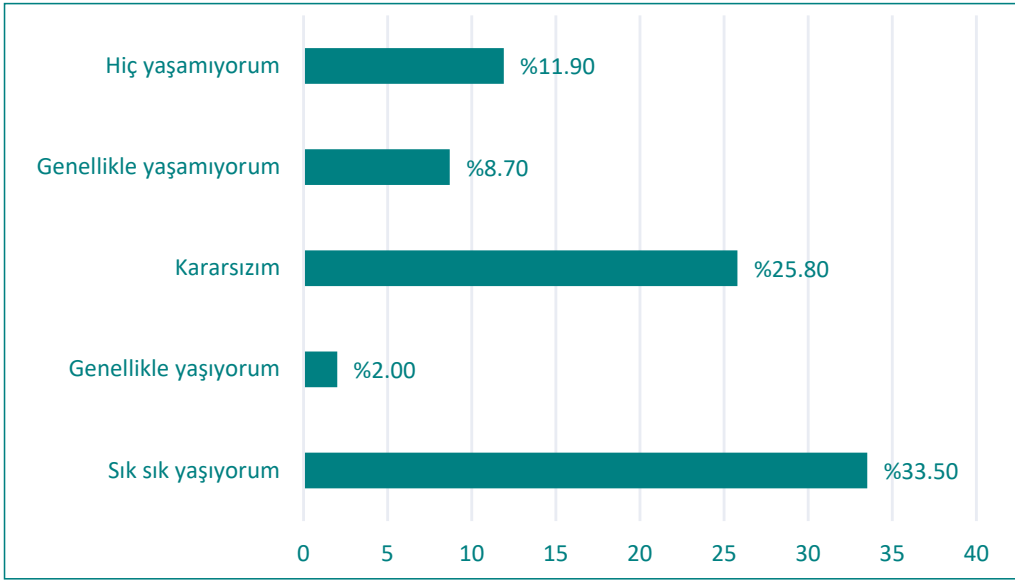
Grafik-29: "Haber üretirken içeriğin yayınlanmayacağı veya eleştirileceği kaygısıyla haberdan vazgeçtiğim oldu."

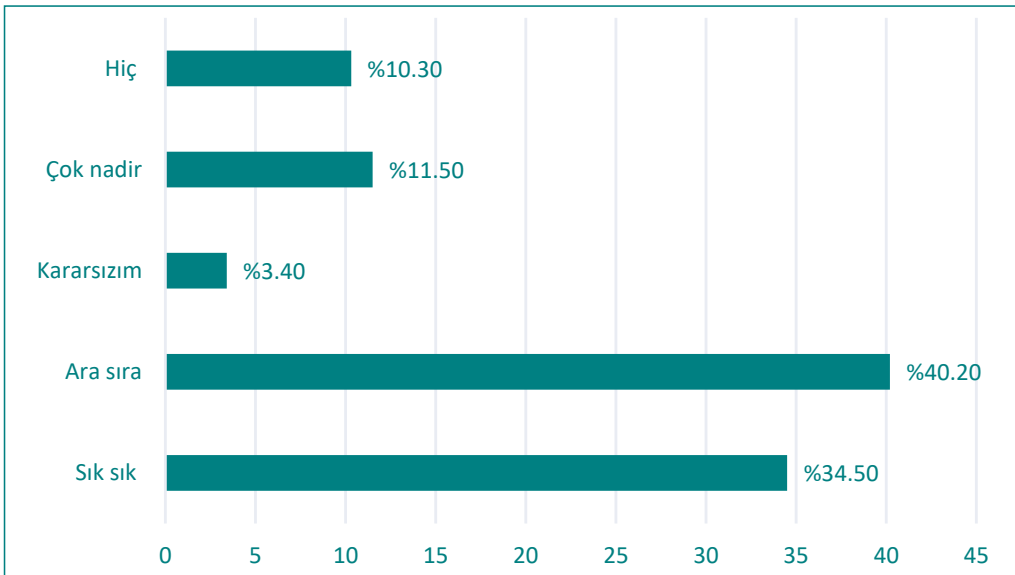
Araştırmayı yürüten Dr. Çağrı Kaderoğlu Bulut, gazetecilerin yaklaşık beşte birinin (yüzde 19,4) bu konuda kararsız olduğunu belirtmesini şöyle yorumladı: “Tahmin edilebilir ki otosansür uygulamak zorunda kalmak, gazeteciler için hem mesleki hem de insani olarak oldukça yıpratıcı ve zorlayıcı bir süreçtir. Kararsız olduğunu belirtenlerin yanıtlarını bu gözle de düşünmek mümkündür.” Haber üretim sürecine ilişkin bir başka bulgu gazetecilerin, yaptıkları haberlerden dolayı suçlanma ya da yargılanma kaygıları. “Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz?” sorusuna gazetecilerin yarısından fazlası genellikle/sık sık yaşadığı yanıtını verirken, dörtte biri (yüzde 25,8) kararsız olduğunu belirtti. Beşte biri (yüzde 20,6) ise böyle bir kaygıyı yaşamadığını ifade etti.

Grafik-30: “Yaptığınız haberler nedeniyle suçlanma ya da yargılanma kaygısını ne sıklıkla yaşıyorsunuz?”

Gazeteciler çalışma koşulları ve ifade özgürlüğü konusunda, sansür ve otosansür süreçlerinde karşı karşıya kaldıkları tüm zorluk ve kaygılara ek olarak suçlanma ya da yargılanma kaygısı da taşıyor. Bu durum, bir yandan gazetecinin üzerindeki yükün ağırlığını göstermesi açısından önemli, diğer yandan ise özgür haber üretimi önündeki engellerin boyutunu ortaya seriyor.

Grafik-31: Gazetecilik faaliyetlerini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama sıklığı

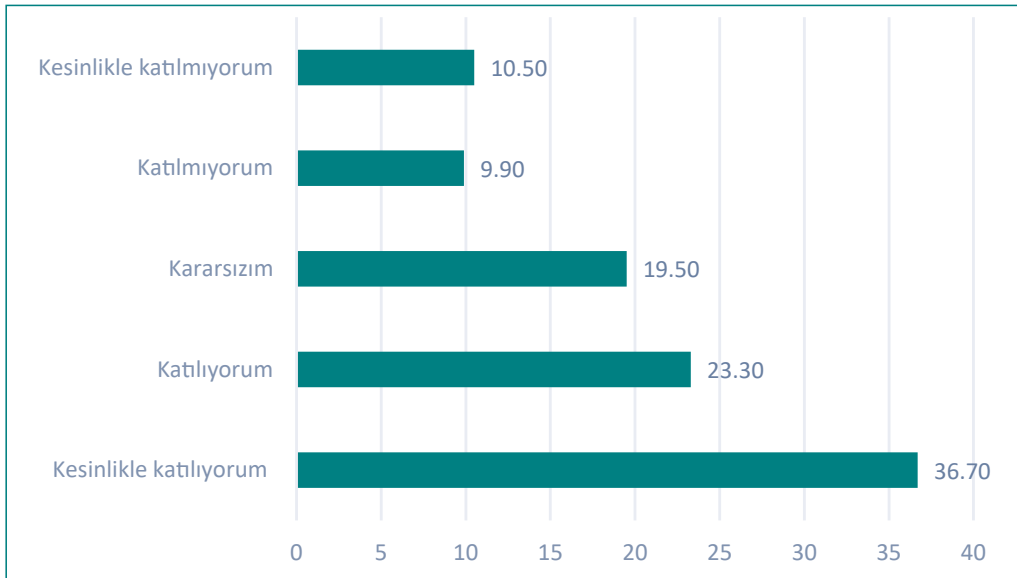

Haber üretim sürecinde bulunan diğer engellerin yanında kadın gazeteciler için geçerli olan bir başka unsur, cinsiyete dayalı ayrımcılık. Gazetecilik faaliyetini sürdürürken cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa maruz kaldığını belirten kadın gazetecilerin oranı yüzde 86,2 oldu. Bu yüksek oran Türkiye medya ortamında cinsiyete dayalı ayrımcılığın ne kadar yaygın olduğunu gösteriyor. Bu oran içerisinde her beş kadın gazeteciden ikisi (yüzde 40,2) ayrımcılığa ara sıra uğradığını belirtirken, her üç kadın gazeteciden biri (yüzde 34,5) ise sık sık ayrımcılığa uğradığını ifade etti.

Cinsiyete dayalı ayrımcılık pratikleri kadın gazetecilerin yaş gruplarına, çalışma şekillerine, çalıştıkları kuruluşun mecrasına ve kapsamına göre anlamlı farklılıklar göstermedi, tüm kadın gazetecileri ortak kesen bir eğilim olarak öne çıktı. Bu çerçevede, Türkiye’de haber üretim sürecinin kadın gazeteciler için özgün sorunlar barındırdığı, bu gazetecilerin mesleğin çeşitli zorluklarıyla baş etmenin yanı sıra cinsiyete dayalı ayrımcılık pratikleriyle de baş etmek durumunda kaldıkları vurgulanmalı.

Haber üretim sürecindeki tüm bu sorunlar, gazetecilerin meslekleriyle olan ilişkilerini olumsuz etkiliyor ve mesleğe dönük inançlarını erozyona uğrattıyor. Araştırmaya katılan gazetecilerin beşte üçü (yüzde 60) mesleğe olan inancının zamanla yıprandığını ifade etti.

Grafik-32: “Mesleğime olan inancımın zamanla yıprandığını hissediyorum”

Gazetecilerin üçte biri (yüzde 36,7) mesleğe olan inancının zamanla yıprandığı fikrine kesinlikle katıldığını belirtirken, dörtte biri (yüzde 23,3) bu fikre katıldığını belirtti. Gazetecilerin yaklaşık beşte biri (yüzde 19,5) bu konuda kararsız olduğunu, diğer beşte biri (yüzde 20,4) ise bu fikre katılmadığını ve kesinlikle katılmadığını vurguladı.

Özellikle 18-24 ve 25-34 yaş aralığındaki azımsanmayacak orandaki genç gazetecinin mesleğe olan inançlarının yıprandığını ifade etmeleri çarpıcı bir sonuç olarak ortaya çıktı. 18-24 yaş aralığındaki her üç gazeteciden biri (yüzde 35,2) mesleğe olan inancının yıprandığını ifade ederken, bu oran 25-34 yaş aralığında üçte ikiye (yüzde 66,3) yükseldi.

Tablo-17: Yaş gruplarına göre mesleğe olan inancın yıpranması

		“Mesleğime olan inancımın zamanla yıprandığını hissediyorum”				
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Yaş	18-24	17,6%	29,4%	17,6%	17,6%	17,6%
	25-34	9,3%	8,4%	15,9%	16,8%	49,5%
	35-44	10,5%	13,2%	25,0%	25,0%	26,3%
	45-54	9,5%	7,1%	23,8%	33,3%	26,2%
	55-64	8,2%	6,1%	22,4%	24,5%	38,8%
	65 ve üzeri	22,2%	5,6%	5,6%	27,8%	38,9%
	Diğer	33,3%	20,0%	6,7%	6,7%	26,7%

Dr. Çağrı Kaderoğlu Bulut, haber üretim süreciyle ilgili yanıtları şöyle yorumladı: “Araştırmada mesleği özgürce yapabilmek ile mesleğe olan inancın yıpranması arasında negatif yönlü bir ilişki tespit edildiğini vurgulamak gerekir. Gazetecilerin, mesleklerini özgürce yaptıklarına dönük inançları azaldıkça, mesleğe dönük yıpranmışlık hisleri artmaktadır. Bunun da hem haber üretim sürecinde hem de gazetecilerin kendilerine ve mesleklerine dönük motivasyonlarında önemli bir anlam kaybı ve erozyon yarattığı iddia edilebilir. Bu kısıtlayıcı süreçlerin gerçeğin haberleştirilmesi ve demokratik bir kamuoyunun oluşması önünde yarattığı engeller ise üzerinde ayrıca düşünülmesi gereken kritik sorun alanları olarak öne çıkmaktadır.”

b. Dezenformasyon ve bilgi tekeli

Haber alanları yönlendirme hedefiyle kasıtlı olarak yanlış bilgi yayma olarak özetlenebilecek dezenformasyonu sistemli biçimde yürütmenin sıradan internet kullanıcılarının kapasitesini aşan, politik ve organize yapıya duyduğu ihtiyaç ortadadır.

Türkiye’de gazetecilerin haber üretim süreçlerini sakatlayan, basın ve ifade özgürlüğünü engelleyen, çoğulcu basın yapısına karşı kutuplaşmış medya aktörleriyle kitle iletişimine nüfuz eden, yeni ve geleneksel medyayı birlikte kullanarak dolaşıma sokulan ve artık politik ve organize niteliği gizlenemeyen dezenformasyon kampanyaları yürütüldüğünü öne sürmek mümkündür.

Dezenformasyon kampanyaları arkasında profesyonel iletişim çalışması bulunan, çok araçlı, operasyonel kapasite ve tecrübe isteyen, tespit edilmesi güç süreçler olsa da medya izleme çalışmaları bunlara ilişkin fikir verebilir. Partizan medya, politikacılar, profesyonel troller ve bot ağları aynı konu üzerine aynı cümlelerle ve aynı hedefi karşılıklarına alarak zarar verme amaçlı mesaj ilettiğinde tek merkezden organize edilen dezenformasyon kampanyası yürütüldüğü ifade edilebilir.

Türkiye’de de iktidar sözcülerinin açıklamaları ile tarafgir basının manipülatif yayınlarıyla beslenen ve bot hesaplarla desteklenen örneklere çok sık rastlanır. Dezenformasyonun kutuplaşma altındaki

kitlelerde daha etkili olduğu ve mevcut fay hatlarını güçlendirmeyi amaçladığı yönündeki tespitleri de aktaran araştırmacı Barış Kırdemir atmosferi şöyle ifade eder: “Türkiye’nin dezenformasyon ekosistemi büyük ölçüde iç siyaset gündemlerinin, yıldırmanın, siyasi baskının ve mevcut sosyopolitik parçalanmaya hizmet eden hikayeleri güçlendirmenin peşinde olan troller, botlar, haber medyası ve partizan aktörler tarafından yönlendirilmektedir.”¹²¹

Yıl içinde dezenformasyon süreçlerinin işlediği bazı temel gündem maddelerini önceki çeyrek dönemlerde yayımladığımız izleme raporlarında ayrıntılarıyla aktardık. Bu süreçte açık kaynaklarda şunlara şahit olduk ve not ettik: Geleneksel medyada ortak manşet ve haber metinleri, sosyal medyada bot hesap ağları ve sahte paylaşım bombardımanı, eleştirenleri ve muhalefeti sorumlu tutma, ötekileştirme, karalama, dijital saldırılar, hedef gösteren ve tehdit eden mesajlar, kasıtlı yanlış kıyaslama ve korelasyonla bilgi çarpıtma, haberlerde gerçeğin bir bölümünü gizleyen çarpıtma...

Hatırlatmak gerekirse, dezenformasyon kampanyası yürütüldüğünü öne sürebileceğimiz kadar çok veri sunan ve M4D raporlarında da işlenen önemli gündem maddeleri şöyleydi:¹²²

- **Ocak-Şubat-Mart**

Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerinin protestoları

İstanbul Sözleşmesi’nden çıkılması ve buna karşı protestolar

Anayasa Mahkemesi’nin Enis Berberoğlu ve Ömer Faruk Gergerlioğlu kararlarıyla hedef alınması

Merkez Bankası’nın faiz arttırma kararı ve başkanının görevden alınması

- **Nisan-Mayıs-Haziran**

104 emekli amiralin Montrö bildirisi

HDP’nin kapatılması istemiyle başlatılan yargı süreci

CHP’nin “128 Milyar Dolar Nerede” kampanyasına karşı yürütülen kampanya

Sedat Peker’in açıklamalarına karşı iktidar yanlısı basının ortak tutumu

- **Temmuz-Ağustos-Eylül**

Orman yangınları ve hükümetin başarısızlığı

Göçmen sayısındaki artış, hakları ve sorunları

Medyada yabancı kaynaklı fon kullanımı

Sosyal medyanın sorun kaynağı olarak gösterilmesi ve dezenformasyonla mücadele söylemi

- **Ekim- Kasım- Aralık**

CHP’li belediyelerde teröristlerin çalıştığı iddiası¹²³

Ekonomik krize karşı medya manipülasyonu¹²⁴

Sosyal medya ve bağımsız medyanın hedef alınması

121 <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2020/07/T%C3%BCrkiyenin-Dezenformasyon-Ekosistemi-Genel-Bak%C4%B1%C5%9F-Bar%C4%B1%C5%9F-K%C4%B1rdemir.pdf>

122 <http://media4democracy.org/reports/>

123 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-59798529>

<https://www.birgun.net/haber/son-anket-ibb-de-terorist-calisiyor-iddiasina-inanilmadi-374455>

124 <https://farukbildirici.com/iktidar-medyasinda-ekonomik-sorunlari-ortme-yarisi/>

Tüm yıla yayılan, manipülatif içeriklerle medyaya yansıyan diğer konular ise şöyle: HDP'ye yönelik ötekileştirme, CHP'ye yönelik taciz, tecavüz, yalancılık iddiaları (ve tersinden bu iddialara karşı CHP'den yapılan açıklamaların muhalefete yakın medyada tek doğru kabul edilmesi), muhalefetteki yerel yönetimlerin hedef alınması, LGBTİ+ bireylere yönelik nefret söylemi ve ayrımcılık, İyi Parti lideri Meral Akşener'e yönelik karalamalar, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'na yönelik karalamalar, Türkiye ekonomisinin iyi yönetildiği ama krizin sorumlusunun muhalefet olduğu yönünde kamuoyu oluşturma çabası.

Tüm bunlara ek olarak yılın tümüne yayılan biçimde iktidar sözcüleri irili ufaklı pek çok eleştiri ve durum karşısında "yalan terörü", "milli güvenlik sorunu", "dijital faşizm" gibi kavramlar kullanarak karşılık verdi. Gazetecilerin eleştirileri ya da sıradan sayılabilecek tepkiler bile bu tür kavramlarla yanıtlanmaya başladı. Örneğin İletişim Başkanı Fahrettin Altun'a yönelik eleştiriler yönelten Habertürk TV'den Fatih Altaylı'ya karşı Altun, "Yalan haber, karalama ve dezenformasyon ile mücadelemiz sürüyor. Habertürk, karalama, dezenformasyon ve yalan haberden bir türlü vazgeçmiyor" açıklaması yaptı, hemen ardından RTÜK kanala ceza verdi.¹²⁵ Cumhurbaşkanı Erdoğan, Aralık ayında İletişim Başkanlığı'nın düzenlediği Stratejik İletişim Zirvesi'nde sosyal medya için "günümüz demokrasisi için ana tehdit kaynaklarından birine dönüşmüştür" dedi ve ekledi: "Yükselen dijital faşizm ve yalan haber furyası karşısında bizim gibi dünyanın gelişmiş demokrasileri de teyakkuz halindedir. Gelişen aşamada dezenformasyon sadece bir milli güvenlik meselesi olmanın ötesine geçerek, küresel bir güvenlik sorunu halini almıştır. Kamuoyunu doğrudan bilgilendirmek, dezenformasyon ve propaganda ile hakikat dairesinde mücadele etmek önem arz ediyor."¹²⁶ Cumhurbaşkanı Erdoğan sınır birlikleri komutanlarına hitap ederken de "bir yalan terörü Türkiye'de estiriliyor. Bu yalan terörünü biz sizinle beraber aşacağız" dedi¹²⁷, daha sonra parti teşkilatına seslenirken de şöyle konuştu: "Siyasi tükenmişlik yaşayan yalan terörü ve iftira haricinde millete söyleyecek hiçbir sözü olmayan muhalefetin toplumumuzun kutuplaştırmasına müsaade etmeyeceğiz."¹²⁸ İktidara yönelik eleştirilerin "yalan", bunları yöneltenlerin de "terörist" olduğu yönündeki ön kabulü barındıran "yalan terörü" tanımlamasının bir siyasi söylem olmanın ötesine geçerek yasal dayanağa kavuşması ve bir tür suç duyurusu halini alması Türkiye'de basın ve ifade özgürlüğü önündeki en büyük güncel tehlike olmayı sürdürüyor.

Dezenformasyonla mücadele gerekçesiyle iktidarın hazırladığı yasa teklifi üzerindeki çalışmalar ise açıklandığı biçimde tamamlanamadı. Cumhurbaşkanı Erdoğan yasa teklifinin Ekim ayında Meclis'e sunulacağını söylese de henüz yasa teklifi somut hale getirilmiş değil.

Eleştirel kesimlere "terörist, darbeci, beşinci kol, gayri milli, hain" gibi suçlamalarla karşı gelinmesi yeni değil ancak giderek artan bir eğilime sahip. Medyada yabancı kaynaklı fon kullanılmasıyla ilgili tartışmalarda da buna çokça şahit olduk. Yılın son çeyreğinde Milliyetçi Hareket Partisi bu konuda bir kanun teklifi verdi. "Yabancı Kaynaklardan Fonlanan Bazı Faaliyetler Hakkında Kanun Teklifi" başlığındaki teklif, tüm basılı, görsel ve işitsel medyada ya da internet ve sosyal medyada habercilik,

125 2021 yılı ikinci çeyrek dönemi raporu için bkz: <http://media4democracy.org/reports/>

126 <https://www.amerikaninsesi.com/a/erdoganin-dijital-fasizm-cikisi-ne-anlama-geliyor/6350287.html>

127 <https://www.dunya.com/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkiyede-yalan-teroru-estiriliyor-haberi-630845>

128 <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-kutuplasmaya-musaade-etmeyiz-41973172>

yayıncılık, yorumculuk yapanları kapsıyor. MHP, bu tür faaliyetlerde bulunan herkesin kayıt altına alınmasını istiyor. Teklifte İçişleri Bakanlığı'na kaydolun her kurum ve kişinin bakanlığa düzenli olarak faaliyet raporu sunması, yurtdışından aldıkları fonların kullanımını nasıl raporlayacaklarına ilişkin RTÜK'ün çıkaracağı yönetmeliğe uymaları isteniyor. Hükümlere uymayanlara para ve hapis cezaları öngörülüyor. Basın meslek örgütleri bu adımı fişleme girişimi olarak niteledi ve sert dille eleştirdi.¹²⁹

İletişim Başkanı Altun, Aralık ayındaki Ulusal Stratejik İletişim Politikası ve Dezenformasyonla Mücadele Çalıştay'ında Türkiye'nin yalan haberlere en fazla maruz kalan ülke olduğunu belirtti. Altun, "Bu gayri milli tutumun biz uluslararası dezenformasyon bombardımanı ile iş birliği halinde Türkiye'de siyaset alanını zehirlediğini gördük, görmeye devam ediyoruz. Türkiye'de devletimize, ulusal güvenliğimize zarar veren önemli unsurlardan bir tanesidir. Bunun önüne geçmek bir milli vazifedir" dedi.¹³⁰

Dijitalleşme ve sosyal medya kullanımının artmasıyla daha çok kullanılan "astroturfing" (suni kamuoyu oluşturma) üzerine odaklanan ve Twitter trendlerini inceleyen bir çalışma da Türkiye'de popüler trendlerin yüzde 47'sinin sahte olduğunu ve bot ağları tarafından yayıldığını tespit etti. Ezici çoğunluğu iktidar partisini destekleyen ve ana muhalefet partisini hedefleyen sloganlarla oluşturulan yapay "Trend Topic" listeleri dezenformasyon araçlarının bir parçası olarak kabul edildi.¹³¹ Otoriter hükümetlerin trol orduları kurarak kamuoyu oluşumuna etkide bulunmaya çalıştığı uzun zamandır sır değil. Uluslararası Af Örgütü'nün Dünyada İnsan Haklarının Durumu 2020/21 raporunda Türkiye'nin de bu ülkeler arasında sayıldığı "hükümet trol orduları kurdu ve kamuoyunun dikkatini belirli web siteleri, hesaplar ve 'sakıncalı bilgilerden' uzak tutmak için çevrimiçi sınırlandırmalara ve yanlış yönlendirmelere başvurdu" tespiti yapıldığı hatırlatılmalı.¹³²

Bu rapor yayına hazırlandığı sırada sosyal medyada bot ve bot+insan hesaplarla dezenformasyon kampanyalarına destek olunduğu yönündeki tespitleri doğrulayacak türden bir gelişme yaşandı. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu bir rapor hazırlattığını açıkladı ve rapordaki bazı ayrıntıları bir video ile paylaştı. Kılıçdaroğlu, sosyal medyada "devletten maaşlı troller" olarak ifade ettiği bir algı ordusunun çalıştığını, raporla bunun belgelendiğini söyledi. "Bu rapor, dünyada bir ilk. İlegal bir trol ağının nasıl çalıştığını gösteriyor. Ayrıca da isim isim deşifre ediyor bu trolleri" diyen CHP lideri, "Son altı ayda beni etiketleyen 700 binden fazla tweet atılmış. Bunların 300 binini bu maaşlı trollere ürettirmişler. Dijitalde de bir trol ordusu ile karalamalar yapıyorlar. Sarayın tüm meşgalesi bu" şeklinde konuştu. Kılıçdaroğlu, kamudan en çok ihale alan beş büyük holdingi de hatırlattı ve "Neden 6 milyar lira beşli çeteden birine aktarılıyor? Onlar bu parayla havuz medyası gibi kanalları finanse ediyorlar. Finanse edilen diğer bir illegal ordu da işte bu troller" dedi.¹³³ Böylece daha önce bazı sosyal medya kullanıcılarının bireysel çabalarıyla¹³⁴ hareketleri tespit edilmeye çalışılan troll ağlarıyla ilgili kurumsal bir tespit yapıldığı da ortaya çıkmış oldu.

129 <https://www.dw.com/tr/mhpden-medya-b%C3%BCy%C3%BCk-g%C3%B6zalt%C4%B1/a-59442615>

130 <https://www.indyurk.com/node/452246/haber/altun-t%C3%BCrkiye-yanan-habere-muhafaz-olma-noktas%C4%B1nda-d%C3%BCnyada-birinci-%C3%BCIke#.YchMygLe30E.twitter>

131 <https://actu.epfl.ch/news/mass-scale-manipulation-of-twitter-trends-discov-2/>

132 <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/3202/2021/en/>

133 <https://www.sozcu.com.tr/2022/gundem/kilicdaroglu-ahlaksizligin-siniri-yok-cocuklar-bile-arac-6921464/>

134 <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/fahrettin-altunun-troll-agini-ifsas-etti-1811483>

https://twitter.com/MemetcanBiber/status/1462836038003474442?t=drT8kgj_RsaIj4zWFBY00Q&s=19

6- SAVUNUCULUK FAALİYETLERİ VE GAZETECİLERİN KURDUĞU YENİ GİRİŞİMLER

2021’de gazeteci örgütlerinin, mesleki kuruluşların, siyasi partilerin ve uluslararası kurumların çalışmalarına ilişkin bir özetin aktarıldığı bu bölüm, alandaki sendikalar ve sivil toplum örgütlerinin yanı sıra basın özgürlüğü için çalışan diğer kuruluşların verileriyle hazırlandı.

a. Sendikal çalışmalar

Koronavirüs salgınının çalışma yaşamına yönelik etkileri 2021’de gazeteci sendikalarının odaklandığı konular arasındaydı. Gazetecilere artan şiddet, tehditler, yargılamalar, sansür ve diğer hak ihlallerinin yanı sıra sendikalar ekonomik haklar ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için de mücadele verdi.

Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), 2021 yılı içinde Evrensel gazetesi, İz gazetesi, Refinitiv Enformasyon, Reuters haber ajansı, 9 Eylül gazetesi, AP ajansı, AFP ajansı ile Gazete Duvar ve Dokuz8Haber internet sitelerinde toplu iş sözleşmeleri imzaladı. Cumhuriyet gazetesinde yönetimin sendikal çalışanlara karşı tutumuyla mücadele etti. İşverenin tüm direncine, işten atmalara ve davalara karşı mücadelesi sonucunda TGS, 18 yıl aradan sonra Cumhuriyet’te de toplu iş sözleşmesi imzaladı.

BBC İstanbul Bürosu ile toplu iş sözleşmesinde anlaşma sağlanamaması üzerine 2009 yılından bu yana ilk kez Türkiye’de gazeteciler greve gitti. 15 gün süren grev TGS öncülüğünde BBC İstanbul çalışanlarının kazanımıyla sonuçlandı.¹³⁵ TGS Halk TV’de de yeterli üye sayısına ulaşarak toplu sözleşme yetkisi kazandı ancak kanal yönetimi görüşme masasına oturmadı. Hürriyet gazetesinde işten çıkarılan 2019’da hiçbir hakları ödenmeden işten çıkarılan gazeteciler için yürütülen hukuki mücadelede de ilk kazanım elde edildi. Bakırköy 6. İş Mahkemesi, TGS’li gazetecilerin “sendikal oldukları için işten çıkarıldıklarına” hükmetti, 23 gazetecinin işe iadesine ve sendikal tazminat ödenmesine karar verdi.

TGS’nin 3 Mayıs Basın Özgürlüğü Günü’nde başlattığı #basınbelada kampanyası gazetecilerin yaşadığı sorunların görünür olmasını sağlayan etkili bir sosyal medya kampanyası oldu.¹³⁶ TGS bu kampanya ile birlikte Mayıs 2020-21 yıllık basın özgürlüğü raporunu yayımladı.¹³⁷ Raporda, 43 gazetecinin demir parmaklık arkasında olduğu, 322 basın kartının iptal edildiği belirtildi. Son bir yılda 57 gazetecinin toplam 144 gün gözaltında kaldığı aktarılan rapora göre, altı gazeteci gözaltındayken darp edildi. 128 farklı davada 274 gazeteci yargılandı. Güvencesiz ve sigortasız çalışanların da dahil edilmesiyle gazetecilikte işsizlik oranı yüzde 40’a dayandı. TGS yıl içinde

¹³⁵ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-60181051>

¹³⁶ <https://tgs.org.tr/gazeteciler-ayakta-basinbelada-kampanyasina-yogun-ilgi/>

¹³⁷ <https://tgs.org.tr/tgs-basin-ozgurlugu-raporu-2020-2021/>

kadın gazetecilerin pandemide uğradığı ayrımcılık ve basında kısa çalışma ödeneği uygulamasıyla ilgili raporlar yayımladı.¹³⁸

Yılın ikinci çeyreğinde gazeteci sendikalarının önemli gündemi sokak eylemleri sırasında görev yapmaya çalışan gazetecilere yönelik şiddet ve engellemelere karşı faaliyetler oldu. Emniyet Genel Müdürlüğü genelgesiyle daha da artan engelleme ve şiddete karşı diğer gazeteci örgütleriyle bir araya gelerek ortak tepkiler örgütleyen TGS ve DİSK Basın-İş gözaltına alınan ve şiddete uğrayan gazeteciler için de savunuculuk faaliyetleri yürüttü. DİSK Basın-İş ve TGS başkanları Faruk Eren ile Gökhan Durmuş, İstanbul Onur Yürüyüşü sırasında polisin şiddet uygulayarak gözaltına aldığı fotomuhabiri Bülent Kılıç'la ilgili olarak İstanbul Valisi Ali Yerlikaya ile görüştü.

DİSK Basın-İş Emniyet Genel Müdürlüğü genelgesini Kamu Denetçiliği Kurumu'na taşıdı.¹³⁹ Sendika, Çağdaş Gazeteciler Derneği ile birlikte TGS de Gazeteciler Cemiyeti ve Türkiye Foto Muhabirleri Derneği ile birlikte Basın Kartı Yönetmeliği'ne karşı Danıştay'da dava açtı.¹⁴⁰

Yılın başında Anadolu Ajansı ile toplu iş sözleşmesi imzalayan Medya-İş basın iş kolunun en çok üyeye sahip sendikası ve hükümetle yakın ilişkileri nedeniyle eleştiriliyor. Yılın başında 2 bin 743 olan üye sayısını bir yılda 4 bin 697'ye çıkaran sendika, TRT'de de örgütlendi ve yetki tespiti başvurusunda bulundu.¹⁴¹

b. Cemiyet, parti ve diğer STÖ'lerin çalışmaları

Basın meslek örgütlerinin 2021 yılında basın özgürlüğü çalışmalarını yoğunlaştırdığı alanlar gazetecilere artan şiddete karşı dayanışma, gazeteci yargılamalarını takip ve mevzuat düzenlemelerine karşı hukuki başvurular oldu.

Gazetecilerin takip ettikleri toplumsal olaylarda şiddete maruz kalmasında yaşanan artış gazetecilik kurumları tarafından yıl içinde pek çok farklı araçla protesto edildi. Aralarında TGS, DİSK Basın-İş, Gazeteci Dayanışma Ağı, Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği'nin de olduğu kuruluşlar eylemlerdeki kamu görevlileri hakkında suç duyurularında bulundu.¹⁴²

Yıl içinde basın meslek örgütleri ağırlaşan sorunlar karşısında birlikte hareket etmeye ağırlık verdi. 3 Mayıs Dünya Basın Özgürlüğü Günü, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün eylemlerde ses ve görüntü kaydını engelleyen genelgesi, yeni Basın Kartı Yönetmeliği, gazetecilere şiddet ve tehditlerin artması, suç örgütü lideri Sedat Peker'in açıklamalarıyla ortaya çıkan siyaset-mafya-medya ilişkileri gibi önemli gündem başlıklarına karşı verilen tepkilerde meslek örgütleri bir arada mücadele gereğini dile getirdi. Bu dönem, pek çok basın örgütünün ortak tavır aldığı, birlikte eylem yaptığı bir dönem olmasıyla öne çıktı.

138 <https://tgs.org.tr/tgs-kadin-ve-lgbti-komisyonu-raporu-pandemi-surecinde-calisan-gazeteci-kadinlar/>
<https://tgs.org.tr/medyada-covid-19-kisa-calisma-ve-ucretsiz-izin-suistimal-ediliyor/>

139 <https://www.diskbasinis.org/index.php/tr/haberler/1221-di-sk-bas-n-i-s-halk-n-haber-alma-hakk-n-engelleyen-emg-genelgesini->

140 <https://www.gazeteduvar.com.tr/cgd-ve-disk-basin-is-degistirilen-basin-karti-yonetmeligine-yeniden-dava-acti-haber-1526492>

141 <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/medya-is-trtde-toplu-is-sozlesmesi-yetkisi-aldi/2466998>

142 <https://bianet.org/bianet/insan-haklari/247940-gazetecilere-yonelik-polis-siddetine-suc-duyurusu>

14 meslek örgütünün katılımıyla Medya Dayanışma Grubu ve destek veren diğer basın meslek örgütleri İstanbul Onur Yürüyüşü sırasında polisin gazetecilere şiddet uygulamasını ve gözaltına alınmasını ortak eylemlerle protesto etti. İstanbul, Ankara ve İzmir’de valilikler önünde toplanan gazeteciler uzun yıllardır ilk kez bu denli geniş bir katılımı protesto eylemi düzenledi. İstanbul’da gözaltına alınan AFP fotomuhabiri Bülent Kılıç’ın “nefes alamıyorum” sözlerinden yola çıkan meslek örgütleri sokağa “basının nefesini kesemezsiniz” sloganıyla çıktı.¹⁴³

Cemiyetler, sendikalar, STK’lar ve diğer gazetecilik örgütleri 2021 yılında ortak protestolarının yanı sıra hukuki başvurularında da birlikte harekete etti, ortaklaşma zeminlerini arttırdı. Gazeteciler Cemiyeti (GC) Emniyet genelgesinin iptali ve yürütmesinin durdurulması talebiyle Danıştay’da dava açtı. Sadece GC değil, TGS, Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği, Ankara Barosu, Diyarbakır Barosu gibi basın ve ifade özgürlüğü için çalışma yapan pek çok kuruluş genelgeyi Danıştay’a taşıdı. Danıştay genelgenin yürürlüğünü durdurdu. Yılın en önemli gelişmesi ise Basın Kartı Yönetmeliği’ne karşı verilen ortak mücadeleydi. 12 basın örgütünü bir araya getiren Medya Dayanışma Grubu adına yapılan açıklamada yönetmeliğin hukuka aykırı yanları vurgulandı “Basın kartının basın meslek örgütü temsilcileri tarafından oluşturulacak komisyonca verilmesi ve kurallarının kanunla belirtilmesi zorunlu hale gelmiştir” denildi. GC, TGS, Türkiye Foto Muhabirleri Derneği, Çağdaş Gazeteciler Derneği ve DİSK Basın-İş yönetmeliğin iptali ve yürütmesinin durdurulması istemiyle Danıştay’da dava açtı. Aralık ayının ikinci yarısında basın kartı için hukuki mücadeleyi gazeteciler kazandı, yönetmeliğin yürürlüğü durduruldu.¹⁴⁴

Suç örgütü lideri Sedat Peker’in açıklamalarının ardından da meslek örgütleri bir araya geldi. Örgütler etkili soruşturma için kurumları harekete geçmeye çağırdı. Peker’in gazeteciler Uğur Mumcu ve Kutlu Adalı cinayetleri ve medyadaki usulsüzlük iddialarına yönelik savcılık soruşturması açılması, TBMM’de araştırma yapılması çağrısında bulunuldu. Avrupa Gazeteciler Birliği Türkiye Temsilciliği, Basın Konseyi, Çağdaş Gazeteciler Derneği, Diplomasi Muhabirleri Derneği, Ekonomi Muhabirleri Derneği, Gazeteciler Cemiyeti, Haber-Sen, İzmir Gazeteciler Cemiyeti, Parlamento Muhabirleri Derneği, Türkiye Foto Muhabirleri Derneği, Türkiye Gazeteciler Sendikası, Türkiye Haber Kameramanları Derneği ortak açıklamasında “Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin de demokratik toplum için vazgeçilmez önemdeki basın özgürlüğünü etkileyen boyutlarını da içine alacak şekilde tüm bu iddiaları araştırarak bir komisyon kurmalıdır” denildi.¹⁴⁵

Gazeteciler Cemiyeti’nin Avrupa Birliği finansmanı ile yürüttüğü M4D Projesi kapsamında ikinci Yıllık Medya Konferansı 11-15 Ocak’ta düzenlendi. Konferansta Türkiye’nin basın özgürlüğü karnesi, gazetecilere yönelik destekler, ulusal ve uluslararası savunuculuk faaliyetleri ve COVID-19 salgınında gazetecilerin çalışma şartlarıyla ilgili konular online toplantılarla tartışıldı. Mart’ta ayında Karadeniz Bölgesi Durum Değerlendirme toplantısıyla bölgede görev yapan gazeteciler ve cemiyet başkanları bir araya geldi, gazetecilerin sorunları görüşüldü. Eylül’de Güney ve Doğu İlleri Durum Değerlendirme

143 <https://www.gazeteduvar.com.tr/14-basin-meslek-orgutunden-aciklama-basinin-nefesini-kesemezsiniz-haber-1526901>

144 <https://m.bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/255000-basin-karti-mucadelesini-gazeteciler-kazandi>

145 <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/basin-orgutlerinden-ortak-bildiri-savcilar-ve-parlamento-goreve-6501299/>

Toplantısı'nda Hatay, Kilis, Gaziantep ve Şanlıurfa'dan gazeteciler bir araya geldi. Türk-Alman Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Murat Erdoğan'ın da katılımıyla göç ve bölge basınının sorunları masaya yatırıldı. Aralık'ta İç Anadolu Bölgesi Durum Değerlendirme toplantısında da gazeteciler ve cemiyet başkanları artan kâğıt maliyetleriyle yaşanan sorunu, dijital yayıncılığın önemini ele aldı.

Gazetecilerin en önemli sorunları Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne de taşındı. Muhalefet milletvekilleri soru ve araştırma önergeleriyle gazetecilere artan şiddeti, basın kartı sorununu, medyada kamu kaynakları kullanımındaki adaletsizliği, medya ekonomisine ilişkin gelişmeleri Meclis gündemine getirdi. CHP Genel Başkan Yardımcısı Gülizar Biçer Karaca yeni bir basın kanunu için hazırlık çalışması başlattı, meslek örgütlerinin görüşlerini topladı.

2021 yılında yayımlanan bazı basın özgürlüğü raporları şunlar oldu:

- Basın Konseyi 2021 yılı raporu: <https://www.basinkonseyi.org.tr/basin-konseyi-2021-yili-basin-ozgurlugu-raporu/>
- BİA Medya Gözlem Raporları: <https://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/119085-bia-medya-gozlem-raporlari>
- Çağdaş Gazeteciler Derneği Medya İzleme Raporları: <https://cgd.org.tr/raporlar/>
- Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği 1 Ocak- 15 Temmuz 2021 Dava Gözlem Raporu:
<https://www.mlsaturkey.com/dava-gozlem-temmuz-2021/>
- Medya Çoğulculuğu ve Medya Özgürlüğü Merkezi (CMPF) 2020 Raporu:
https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/71965/turkey_results_mpm_2021_cmpf.pdf?sequence=3
- KaosGL Derneği Medyada LGBTİ+ İzleme Raporu:
<https://kaosglidernegi.org/images/library/medyadalgbtiiizlemeraporu-1.pdf>
- CHP Eskişehir Milletvekili Utku Çakırözer'in yıllık raporu:
<https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/chpden-basin-ozgurlugu-raporu-en-az-475-kez-hakim-karsisina-cikarildi-1899046>
- Gazetecilikte Kadın Koalisyonu raporları: <https://womeninjournalism.org/reports#country-REPORTS>
- İfade Özgürlüğü Derneği EngelliWeb 2020 raporu:
https://ifade.org.tr/reports/EngelliWeb_2020.pdf
- Twitter 2021 Şeffaflık Raporları:
<https://transparency.twitter.com/content/dam/transparency-twitter/country-reports/turkey/2021-Jan-Jun-Turkish-Report.pdf>
<https://transparency.twitter.com/content/dam/transparency-twitter/country-reports/turkey/2021-Dec-Turkish.pdf>
- Medya Araştırmaları Derneği Sosyal Medya Yasası İzleme Araştırması ve Yerel Medya Araştırması:
<https://medarder.org/wp-content/uploads/2021/09/Sosyal-Medya-Yasasinin-Basin-Ozgurlugu-Uzerine-Etkileri-Izleme-Arastirmasi-12.pdf> / <https://yerelmedyavt.com/>
- Türkiye Gazeteciler Sendikası Mayıs 2020/21 yıllık raporu
<https://tgs.org.tr/tgs-basin-ozgurlugu-raporu-2020-2021/>
- Freedom House İnternette Özgürlük Raporu:
<https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2021/global-drive-control-big-tech>
- Uluslararası Basın Enstitüsü Dijital Medya Raporu "Yeni Ana Akım Yükseliyor":
<https://freeturkeyjournalists.ipi.media/tr/ipi-turkiye-dijital-medya-raporu/>
- Özgürlük Araştırmaları Derneği 2021 Basın Özgürlüğü Raporu:
<https://oad.org.tr/yayinlar/rapor/turkiyede-basin-ozgurlugu-raporu-agustos-2020-eylul-2021/>

c. Uluslararası sivil toplum ve Avrupa Birliği çalışmaları

Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler kurumlarının Türkiye’de basın özgürlüğünün gelişmesi için doğrudan ya da sivil toplum aracılığıyla destekleri sürüyor. Bu alanda çalışan uluslararası örgütler de gazetecilerin yaşadığı sorunları takip ediyor, ortak çalışmalar ve dayanışma faaliyetleri yürütülüyor. Bunlar arasında Türkiye’deki gazetecileri ve basın özgürlüğü atmosferini yakından ilgilendiren çalışma, rapor ve açıklamalar da var. Ülkenin uluslararası sivil toplum nezdindeki demokratik görünümü hakkında da bilgi veren bu çalışmalara ve öne çıkan gelişmelere bu bölümde yer verdik.

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü’nün (RSF) Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi 2021 yılı için güncellendi.¹⁴⁶ Buna göre, dünya genelinde 488 gazeteci mesleği nedeniyle cezaevinde. Bu yıl 46 medya mensubu öldürüldü. Meksika ve Afganistan gazeteciler için en tehlikeli ülkeler. Türkiye bir önceki yıla göre bir basamak yükselerek 180 ülke arasında 153. sıraya yerleşti. Raporda, Türkiye’de medyanın yaklaşık yüzde 90’ının hükümet kontrolünde olduğuna işaret ediliyor. Endekste bir sıralık yükselişin nedeni olarak önündeki bazı ülkelerde koşulların kötüleşmesi, Türkiye’de cezaevindeki gazeteci sayısının azalması ve geçmişe oranla tutuklamaya değil adli kontrole ağırlık verilmesi gösteriliyor.¹⁴⁷ Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay ise endekse ilgili Ankara’nın görüşünü şöyle özetledi: “Bu endekslerde halen karışıklık, savaş yaşanan, demokratik yönetimleri ve insan hakları uygulamaları sorgulanan, basın yönünden oldukça geride pek çok ülkenin, Türkiye’nin önünde yer almasının, objektif verilere dayanmadığı aşikar.”¹⁴⁸

Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), 10 Aralık İnsan Hakları Günü’nde sansür temalı bir reklam kampanyasıyla Türkiye’de bağımsız yayıncılığa vurgu yaptı. IPI, son yıllarda adli taciz, orantısız yasalar, çevrim içi saldırılar ve karalama kampanyaları, düzenleyici para cezaları, reklam ve yayın yasakları gibi çeşitli yöntemlerle iktidarın medya üzerindeki baskıyı sistematik olarak artırdığını ve ana akım basının çoğunu sahiplik yapıları aracılığıyla ele geçirdiğini ifade etti.¹⁴⁹

Gazetecilikte Kadın Koalisyonu (CFWIJ), 10 Aralık İnsan Hakları Günü’nde, kadın gazetecilere yönelik hak ihlalleri raporunu yayımladı. Raporda Türkiye’deki kadın gazetecilerin risk haritasının hep kırmızıya boyandığına vurgu yapıldı, tekrarlanan ihlallere maruz kaldıklarının altı çizildi. CFWIJ raporuna göre önceki yıla oranla 2021’de Türkiye’deki kadın gazetecilere yönelik hak ihlallerinde yüzde 244,11’lik artış yaşandı.¹⁵⁰

Gazetecilerin kurduğu uluslararası örgütlerin Türkiye’deki meslektaşlarıyla dayanışmasının bir parçası da Türkiye’deki basın ve ifade özgürlüğü atmosferini izlemek ve reaksiyon geliştirmek. Türkiye’deki gazetecileri yakından ilgilendiren bazı uluslararası gelişmeler arasında yılın üçüncü çeyreğinde en öne

146 https://rsf.org/en/ranking_table

147 <https://rsf.org/en/taxonomy/term/145>

148 <https://www.sonhaberler.com/fuat-oktaydan-basin-ozgurlugu-endeksine-tepki-haber-848876>

149 <https://t24.com.tr/haber/uluslararasi-basin-enstitusu-nden-turkiye-de-basin-ozgurlugu-kampanyasi-sansur-gercegi-bukemez,999918>

150 <https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/254643-cfwij-2021-de-en-az-810-kadin-gazeteci-siddetin-hedefindeydi>

çıkan konu “yabancı kaynaklı fon kullanımı” tartışmasının basın özgürlüğüne yeni engeller getirmesi olası bir boyuta varması oldu. Medya Özgürlüğü Acil Müdahale (MFRR) partnerlerinin de aralarında olduğu 23 basın örgütü ortak bir açıklamayla fon alan kuruluşların suçlanmasını kınadı.¹⁵¹

Artan hak ihlalleriyle ilgili temaslarda bulunmak ve hazırlanan yeni sosyal medya/internet/dezenformasyon yasası hakkında yetkililerle görüşmek isteyen uluslararası örgüt temsilcileri Ankara’ya geldi. Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), ARTICLE 19, Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ), English PEN, Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi (ECPMF), İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), Norveç PEN, OBCT, PEN International, Sınır Tanımayan Gazeteciler (RSF) ve Güney Doğu Avrupa Medya Örgütü (SEEMO) temsilcilerinin ortak açıklamasında Türkiye’nin basın özgürlüğü krizinin artan dijital sansürle birleştiği, planlanan dezenformasyon yasasının “ifade özgürlüğünün ve internette bağımsız gazeteciliği daha fazla suç haline gelmesine neden olacağı” vurgusu yapıldı. Heyete iktidar partisinden ve hükümetten randevu verilmediği belirtildi.¹⁵²

Avrupa Birliği, doğrudan ve alt-hibe programları dışında basın özgürlüğüne dönük sivil toplum çalışmalarını Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), European Centre for Press and Media Freedom ve The Centre for Media Pluralism and Media Freedom (CMPF) aracılığıyla destekliyor. CMPF 2020 raporuna göre ifade özgürlüğünün korunması, doğru bilgiye ulaşma hakkı, medyanın politik bağımsızlığı, editöryal bağımsızlık ve kamu yayıncılığının yönetimi ile finansmanının bağımsızlığı yüzde 90’ın üzerinde risk altında. Raporda on medyadan dokuzu devlete bağlı sektörlere yatırım yapıyor: En çok izlenen 10 televizyon kanalının ve en çok okunan 10 gazetenin sahibinin dokuzu inşaat, enerji, madencilik, turizm, telekomünikasyon gibi devlete bağlı sektörlere yatırım yapıyor. Türkiye, son beş yıldır demokrasi ve hukukun üstünlüğü konusunda geri adım atarken, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü endekslerinde Avrupa’nın çok gerisinde” denildi.¹⁵³

Avrupa Konseyi Gazeteciliğin Korunması ve Geliştirilmesi Platformu, “Wanted! Real Action for Media Freedom in Europe” 2021 raporunda, Türkiye’de ana akım medyanın hükümet kontrolünde olduğunu, RTÜK’ün iktidar tarafından kontrol edildiğini ve bağımsız yayıncılara yönelik tehditlerin arttığını vurguladı.¹⁵⁴ Raporda, hükümetin, muhalif medyayı cezalandırırken, kendisini destekleyen medya organlarını devlet fonlarıyla mükafatlandığı belirtilerek, Evrensel ve Birgün gibi gazetelerin resmi ilan alamadığı kaydedildi. Raporda, Türkiye ve Azerbaycan’daki gazeteciler, Avrupa’da “kamu görevlilerine hakaretten”, “gizli bilgileri açıklamaktan” ve “terör örgütü üyeliği” gibi suçlardan en fazla yargılanan medya mensupları olarak gösterildi. Türkiye ve Rusya’daki gazeteciler, gösteriler ve protestolar sırasında en fazla taciz edilen medya temsilcileri arasında gösterildi. Raporda gazetecilere yönelik fiziksel saldırılardaki artışa vurgu yapıldı, 70’e yakın gazetecinin ise gözdağı ve tacize uğradığı kaydedildi. Fox TV ve Halk TV’ye yayınlarında dolayı verilen yayın durdurma ve para cezaları da raporda yer aldı.

151 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57940421>

152 <https://www.evrensel.net/haber/444985/uluslararasi-basin-orgutleri-turkiyenin-basin-ozgurlugu-krizi-dijital-sansurle-birlesti>

153 <https://cmpf.eu/mpm2020-results/>

154 <https://rm.coe.int/final-version-annual-report-2021-en-wanted-real-action-for-media-freed/1680a2440e>

Dünyada İnsan Hakları ve Demokrasi Avrupa Birliği 2020 Yıllık Raporu Haziran ayında yayınlandı.¹⁵⁵ Raporun Türkiye ile ilgili bölümünde, insan hakları ve temel haklar alanındaki olumsuz gidişatın 2020'de de sürdüğü belirtildi. Gazetecilerin de aralarında bulunduğu, eleştirel seslerin faaliyetlerine yönelik kısıtlama ve gözetimin sürdüğü bunun da temel özgürlükleri engellediği ve otosansüre neden olduğu tespiti yapıldı.

Suç örgütü lideri Sedat Peker'in iddialarına ilişkin Türkiye'de etkili soruşturma başlatılmamış olması uluslararası tepkilere de neden oldu. 17 uluslararası basın ve ifade özgürlüğü örgütü, dönemin Adalet Bakanı Abdulhamit Gül ve siyasi parti liderlerine 1993 ve 1996'da öldürülen gazeteciler Mumcu ve Adalı'nın faili meçhul cinayetleriyle ilgili iddiaların araştırılması çağrısında bulundu.¹⁵⁶ Mektupta, Peker'in Doğan Medya Grubu'nu elden çıkaran Aydın Doğan'ı korkutmak amacıyla Eylül 2015'te Hürriyet gazetesine yapılan saldırıları itiraf etmesine de dikkat çekildi.

Freedom House, "Demokrasi Kuşatma Altında" raporunda, "Özgür olmayan ülkeler" kategorisinde yer alan Türkiye, son 10 yıl içinde özgürlükler alanında en büyük gerilemenin yaşandığı ülkeler arasında değerlendirildi. Raporda, "Özgür olmayan ülkeler" kategorisine giren ülkelerin oranında 2006 yılından bu yana en yüksek seviyeye ulaşıldığı belirterek, demokrasi için küresel ölçekte kaygı duyulduğu kaydedildi. Türkiye'de ana akım medyanın özellikle de televizyon yayıncılarının hükümetin duruşunu yansıttığı ve sık sık benzer manşetlerin atıldığı, bazı bağımsız gazete ve internet siteleri faaliyetlerine devam etse de bunların büyük bir siyasi baskı altında oldukları ifade edildi. Türk vatandaşlarının görüşlerini yakın çevrelerinde açık bir şekilde dile getirdikleri ancak sosyal medyadaki paylaşımlarına ya da kamuoyunda söylediklerine dikkat ettikleri belirtildi.¹⁵⁷

155 https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/eeas_annual_report_humanity_2021_web.pdf

156 https://freeturkeyjournalists.ipi.media/wp-content/uploads/2021/06/ENG-Letters_merged.pdf

157 <https://freedomhouse.org/country/turkey/freedom-world/2021>

7- DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Türkiye’de gazetecilerin ve basın özgürlüğü savunucularının en önemli güncel sorunu hükümetin üzerinde çalıştığı yeni yasa taslağıdır. Dezenformasyon ve yalan haberle mücadele gerekçesiyle hazırlanan yeni internet ve sosyal medya yasası bugüne kadar gazetecilerin karşı karşıya kaldığı en ağır sansür ve engelleme sonuçlarını doğurabilir. Gündemin nabzının internet ve sosyal medyada attığı, geleneksel medyada doğan ana akım boşluğunun dijital alanda doldurulmaya başladığı bir dönemdeyiz. Böyle bir dönemde, mesleki birikimi geleneksel medya kurumlarındaki deneyimlerine dayanan gazetecilerin basın meslek örgütleriyle yürüttüğü basın ve ifade özgürlüğü mücadelesinin yeni medyada özgürlük taleplerinden ayrı olmadığı vurgulanmalı. Alanda yeni bir yasaya gazeteciliğin temel ilkelerinin, değerlerinin, çoğulculuğun, özgürlüklerin yansiyabilmesi için meslek örgütlerinin sürece katılması şart. İktidarla siyasi ve ekonomik bağımlılık ilişkisi içindeki medya sahipleri ya da temsilcilerinin görüşlerinin gazetecileri ve basın özgürlüğünü gözetmesini beklemek söz konusu olamaz. Basın meslek örgütlerinin yasa teklifiyle ilgili TBMM nezdinde girişimlerini arttırması gerekir. Bununla birlikte, meslek örgütlerinin ayrı ayrı yürüttüğü çalışmalar olsa da yeni basın kanununda gazetecilerin taleplerinin neler olduğunu ortaya koyan bir çalışma başlatılmalı. Meslek örgütleri, basın özgürlüğü savunucuları, iletişim akademisyenleri ve alanın uzmanları yeni bir basın kanunu için bir araya gelmeyi hedeflemelidir. Ayrıca yalan haber, dezenformasyon, etik ilkeler konusunda görüşleri netleştirmeye ihtiyaç olduğu da belirtilmeli. Bu çerçevede meslek örgütlerinin bu konularda rehber olacak politika metinlerini oluşturmaları, gazeteciler, akademisyenler ve hukukçularla hakikat sonrası dönemde yalan haber, gazetecilik etiği ve basın yasası konularına odaklanan merkezi bir ortak çalışma yürütülmesi önerilebilir.

Üzerinde çalışılan yasa teklifinin, yabancı fon alan medya kuruluşlarıyla ilgili kayıt ve denetim zorunluluğu veya ceza gibi hükümler içeren başka yasa teklifleriyle birleştirilmesi, benzer hükümlerin mevcut hazırlığa eklenmesi de beklenmelidir. Yanı sıra giderek yaklaşan seçim atmosferinde kutuplaşmanın artacağı ve bu atmosferin siyasi sonuçlarına bel bağlanacağı tahmin edilebilir. Bu ortamda eleştirel, bağımsız gazeteciliğin hedefe konulacağına da kesin gözüyle bakılmalıdır. Dolayısıyla basın meslek örgütlerinin bu zorlu mücadele döneminde olası gelişmeleri nasıl karşılayacaklarını çalışmaları gerektiğini, sorumluluklarının arttığını görüyoruz.

Gazetecilere artan tehditlere ve şiddete, sokak saldırılarına, bıçaklı, silahlı saldırganların cezasız kalmasına vurgu yaparak can güvenliği endişesinin arttığını vurgulamıştık. Yerel veya merkezden siyasetçilerin gazetecileri hedef göstermesine, tehdit etmesine karşı alınabilen bir önlem yok. Radyo programcısı Hazım Özsu ve bu rapor yayına hazırlandığı sırada Kocaeli’de gazeteci Güngör Arslan yayınları nedeniyle öldürüldü. Basın meslek örgütlerinin artan şiddete karşı bir araya gelerek meydanlara çıkması bu yılın önemli gelişmeleri arasındaydı. Ancak yeterli olmadığı ortada.

Gazetecilere şiddet uygulanmasını sıradanlaştırabilecek söylemlerin, sert siyasi polemiklerin artacağı bir seçim dönemine giriyoruz. Gerginliğin ve kutuplaşmanın karşısında demokratik değerleri, uzlaşma kültürünü öne çıkarmak gerekiyor. Bu değerlerden uzaklaşılacak dönemlerde basın özgürlüğü önündeki engellerin ve gazetecilere yönelik hak ihlallerinin arttığı, şiddetin ve cinayetlerin sıradanlaştırıldığı unutulmamalı. Gazetecilerin can güvenliğini sağlamayı hedefleyen bir mesleki dayanışma örülmesine ihtiyaç var.

Anayasa Mahkemesi, Danıştay ve idare mahkemelerinin basın özgürlüğünü gözetemeyen, ifade özgürlüğü vurgusu yapan kararlar verdiği ve idare uygulamalarında temel hak ve özgürlüklere karşı pek çok hükmün üzerini çizdiği bir dönemi geride bıraktık. Birlikte mücadele, hukuki kazanımlarla sonuçlandı. Emniyet Genel Müdürlüğü genelgesi ve Basın Kartı Yönetmeliği'nin yürürlüğünün durdurulması yılın en önemli gelişmeleri arasındaydı. Basın İlan Kurumu'nun resmi ilan kesme cezalarına karşı gazeteler lehine çıkan kararlar, basın meslek örgütlerinin hukuki başvurularında şikâyet konusu mevzuatın yürürlüğünün durdurulması, basın kartlarına mahkeme kararıyla kavuşan gazetecilerin sayısındaki artış, RTÜK cezalarına karşı televizyonlar lehine çıkan kararlar idarenin Anayasayı ve hukuku ne kadar zorladığına örnek oluşturdu. Hukuki mücadelede bu birikimi ve dayanışmayı arttırmak gerekiyor. Pek çok alanda bir araya gelebilen basın özgürlüğü savunucularının medya ekonomisinde şeffaflık talebiyle de ortak çalışmalar yürütmesi gerekiyor. Gazete tirajlarının şeffaf biçimde belirlenip açıklanması, Basın İlan Kurumu aracılığıyla basına verilen desteğin kamuoyuna ilan edilmesi, yerel basının dile getirdiği ilan kesintilerinin açıklanması, medya sermaye gruplarının kamu otoritesiyle siyasi ve ekonomik bağımlılık ilişkisinin sona ermesi için ekonomik şeffaflık talebinde buluşulması fayda sağlayabilir. Bu alanda yürütülen çalışmalara raporumuzda yer verdik. Neredeyse tamamı veriler üzerindeki perdeye, bu alanda bilgiye ulaşmadaki zorluğa vurgu yapıyor. Şeffaflık talebinde dayanışmayla veri tabanını genişletmek, medya ekonomisi üzerine yürütülen çalışmaların niteliğini, etkisini arttırmak mümkün olabilir.

Medyanın iktidarla ilişkisi itibarıyla ikiye bölünmüş yapısında önceden ana akımın kapladığı alanın boşluğu ortada. Bu boşluğu doldurmaya aday yeni yayın organlarının yeni sermaye yapılarıyla yola çıkması söz konusu olabilir. Bu ihtimalin yaklaşan seçim ve olası iktidar değişikliği beklentisiyle de doğru orantılı olduğunu belirtmek gerek. Çok sesliliğe duyulan ihtiyaç nedeniyle bu tür girişimlerin desteklenmesi beklenir. Ancak sadece seçime odaklı ve siyasi rakipleri hedefleyen yayın organlarının bu tür dönemlerde yayın hayatına başladığı, geleceklerinin seçim sonucuna bağlandığı biliniyor. Dezenformasyonun, propagandist ve manipülatif içerikli haberlerin artması da güçlü olasılıktır. Sınırlı bütçelerle yayınlarını sürdürmeye çalışan alternatif mecraların, yeni yayıncılık arayışlarının, bağımsız yayıncılığın desteklenmesi gerekiyor.

Geleneksel gazetecilik pratiklerinde bilginin en az iki kaynaktan doğrulanması, haber filtreleri ve editör masası gibi uygulamalar doğru haber için yeterli olabiliyorken yeni medyada haberin doğrulanması önemli bir sorun. Gazetecilik tarihi kadar eski yalan haber sorunu, yeni iletişim teknolojileriyle geniş kitleler üzerinde çok daha fazla etkili oluyor ve kimileri için kullanışlı bir araç haline gelmiş durumda. Akıllı telefonlarla dijital medyadan haber alan ya da habere maruz kalanların sayısındaki

artış ve sosyal medya iletişimi de toplumların dezenformasyona karşı daha kırılgan hale getiriyor. Dolayısıyla geleneksel gazeteciliğin ilkelerinin dijital alanda da uygulanmasına yönelik zorlukları ortadan kaldıracak araçların geliştirilmesi bir ihtiyaç olarak görülmeli. Genç gazetecilerin mesleğe kazandırılmasında, STK ve meslek örgütlerinin alternatif eğitim modellerinde ve yeni mecraların kapasitelerinin geliştirilmesinde bu durum da dikkate alınmalı. Dezenformasyona karşı ve haberlerin şeffaflığı için genç gazetecilerin daha duyarlı olmasını sağlamak, haber doğrulama yöntemleri ve yeni teknolojik araçlar hakkında donanımlarını arttırmak bunlar arasında sayılabilir.

M4D Projesi Medya İzleme Raporları değerlendirme ve önerilerle ilgili gelişmeleri takip edip aktarmayı, ilgili kurum ve kuruluşlarla diyalog geliştirmeyi sürdürecektir.

Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu

Başkan
Nazmi Bilgin

Mali Sekreter
Ali Topçu

Başkan Vekili
Savaş Kıratlı

Üyeler
Ümit Gürtuna

Başkan Yardımcıları
Ayhan Aydemir
Ertürk Yöndem
Yusuf Kanlı

Güray Soysal
Ali Oruç
Önder Yılmaz
Önder Sürenkök

Genel Sekreter
Kenan Şener

Nursun Erel
Zeynep Gürcanlı

M4D Projesi Ulusal Komitesi

Başkan
Nazmi Bilgin

Akademisyen Üye
Prof. Dr. Korkmaz Alemdar

Hukukçu Üye
Av. Tuncay Alemdaroğlu

STK Üyesi
Sefa Özdemir

Kıdemli Gazeteci Üyeler
Nursun Erel, Sedat Bozkurt, Yusuf Kanlı

M4D Proje Ekibi

Proje Direktörü
Yusuf Kanlı

Kıdemli Kapasite Gelişmesi ve Etkinlik Koordinatörü
Görkem Bağcı
Yıldız Yazıcıoğlu

Proje Sorumlusu
Ozan Acar

Görsel- İşitsel Tek. Uzm.
Alican Sağın

Finans Müdürü
Kağan Kıraç

Muhasebeci
Feridun Doğan

Basın Evi Ofis Sekreteri
Sibel Güven

Finansal Destek Programı Uzmanı
Merve Kartal

Tercüman /İletişim Asistanı
Deniz Savaş

Kıdemli Politika Uzmanı
Kenan Şener

İletişim ve Destek Programı Uygulama Asistanı
Deniz Rende

Editör
Göksel Bozkurt

Finans ve Destek Programı Uygulama Asistanı
Ebru Önal

Gazeteciler Cemiyeti

Gazeteciler Cemiyeti, 10 Ocak 1946'da gazeteciler Mekki Sait Esen, Niyazi Acun, Aka Gündüz, Bilal Akba, Adil Akba, Sebahattin Sönmez ve Muvaffak Menemencioğlu tarafından kuruldu. Cemiyetin kuruluş amacı, basın organlarındaki gazetecileri bir araya toplamak, mesleki ve sosyal hakları geliştirmek, mesleğin gerekliliği olan hak ve özgürlükleri savunmak olarak belirlendi.

Kurucu başkanlığı üstlenerek 1946-1956 yılları arasında Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı'nı yürüten Mekki Sait Esen'in ardından 1956-1957 döneminde eski kontenjan senatörlerinden Ecvet Güresin cemiyet başkanlığını üstlendi.

Kudret gazetesi kurucusu ve sahibi Gazanfer Kurt'un, 1959 yılına kadar Gazeteciler Cemiyeti'ne başkanlık yapmasının ardından bu görevi 1960 yılına kadar Atilla Bartınlioğlu üstlendi. CHP'nin eski Milletvekili Altan Öymen, 1960 ve 1961 yıllarında sürdürdüğü Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı görevini 1961 yılında İbrahim Cüceoğlu'na bıraktı. Akis dergisi yönetici ve yazarı Metin Toker ise, 1957 yılında yedi ay 53 gün hapis yatmasının ardından 1962 yılında Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı'na getirildi.

Ekspres gazetesi kurucu sahipliğini yapan Doğan Kasaroğlu, 1963 - 1968 döneminde Gazeteciler Cemiyeti Başkanı olarak görevi devralmasından sonra TRT Genel Müdürlüğüne atandı.

Yenigün, Ulus, Ankara Telgraf, Ankara Ekspres, Dünya gazetelerinde yazı işleri müdür-lüğü, yazarlık, başyazarlık ve Genel Yayın Yönetmenliği yapan Beyhan Cenkçi, bu süre içerisinde beş yıl boyunca Gazeteciler Sendikası başkanı olarak görev aldı. 1960 yılı öncesi bir buçuk yıl hapis cezası alarak bazı meslektaşları ile birlikte cezaevine giren Cenkçi, 1969 yılında Gazeteciler Cemiyeti başkanı seçildi. 1992 yılına kadar Gazeteciler Cemiyeti Başkanı olarak görevini sürdürdü. Cenkçi, 24 yıllık Başkanlığı sırasında Cumhuriyet Senatosu Kontenjan Senatörlüğü de yaptı.

1971 yılında Son Havadis gazetesinde mesleğe başlayan Nazmi Bilgin, Güneş gazetesi sahipliği ve Yazı İşleri Müdürlüğü görevini üstlendi, daha sonra Dünya gazetesinde Haber Müdürü olarak görev yaptı. Bilgin, Tercüman gazetesinde Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı muhabirliği görevlerini de yürüttü. TRT-2'nin kuruluşunda yer aldıktan sonra TRT'ye, beş yıl "Uzman Haberci" ve "Genel Müdür Danışmanı" olarak hizmet verdi. Bilgin 1992 yılında ittifakla cemiyet Genel Başkanı seçildi. 1996 yılında kuruculuğunu üstlendiği Türkiye Gazeteciler Federasyonu'nda Genel Başkanlık görevi yapan Bilgin, bu görevi 2009 yılına kadar sürdürdü.

BRT televizyonunun Ankara temsilciliği görevini de yapan Bilgin, Unesco Türkiye Milli Komitesi üyeliği ve Denetçiliği görevinde de bulundu. Basın İlan Kurumu Genel Kurul üyeliği, Türk Silahlı Kuvvetleri Elele Vakfı Mütevelli Heyet ve Yönetim Kurulu üyeliği ve Reklam Kurulu üyeliği görevlerini de sürdürüyor.

Türkiye'nin çok partili siyasi hayata geçişiyle, daha açık bir deyimle, çoğulcu demokrasi dönemiyle yaşıt ve koşut olan Gazeteciler Cemiyeti, bir avuç gazeteci üye ile çıktığı yolu, sevgi ve mesleki dayanışma ile pekiştirmiş, 2000'i aşkın üye sayısı ve bağımsız mali gücü ile bugün, Türkiye'nin en eski, en büyük ve saygın meslek kuruluşlarından ve sivil toplum örgütlerinden birisidir.

Cemiyetimiz, 1946 yılındaki kuruluşundan bu yana her zaman cumhuriyet, çoğulcu demokrasi ile ifade ve basın özgürlüğü başta olmak üzere özgürlüklerin yılmaz bekçisi oldu. Gazeteciler Cemiyeti üyelerine aşıladığı bu güvenle ülkemizin mesleki ve diğer önemli kurumları arasında hak ettiği yeri aldı.

Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi

Avrupa Birliği (AB) finansmanı ile Gazeteciler Cemiyeti tarafından demokrasinin güvencesi olarak Türkiye’de çoğulcu medya ve özgür basın güçlendirilmesi için Ocak 2019’da hayata geçirildi ve Mart 2022’ye kadar devam edecek. Projenin genel hedefi: Demokrasinin güvencesi olarak Türkiye’de çoğulcu medya ve özgür basının güçlendirilmesidir.

Projenin özel hedefleri: Birinci hedef toplumda çoğulcu ve özgür medyanın toplum tarafından destek gördüğü ve farkındalığın arttığı bir zemin oluşturulması, ikinci hedef ise, Gazeteciler arasında dayanışmanın güçlendiği ve gazetecilerin kendini güvende hissettiği bir zeminin oluşturulmasıdır. Proje kapsamında yürütülecek faaliyetler genel hatları ile aşağıdaki gibidir:

Proje kapsamında yıllık Basın Özgürlüğü İzleme Raporları ve üç ayda bir Medya Ortamının İzlenmesi Raporları yayınlanacaktır. Bu raporlar üniversitelere, medya kuruluşlarına, devlet kurumlarına, ilgili tüm sivil toplum örgütlerine, AB Komisyonlarına, Türkiye’deki AB ülkelerinin elçiliklerine ve gazetecilere dağıtılacaktır.

Sivil izleme kapsamında veri toplama ve bilgi ağlarının geliştirilmesi için Türkiye’nin her bölgesinde durum değerlendirme toplantıları yapılacaktır. Toplantılar, mevcut ağların birleştirilmesi, işbirliği fırsatlarının artırılması, gözlem kapasitelerinin genişletilmesi ve yerel medya sivil toplum örgütleri ile gazetecilere ulusal ve uluslararası konularda görüş alışverişinde bulunmaları için değerli fırsatlar sunulması konularında katkı sağlayacaktır. Toplantılar aynı zamanda, Basın Özgürlüğü ve İfade Özgürlüğü ile ilgili raporlara içerik sağlanması konusunda katkıda bulunacaktır.

Proje kapsamında yazılacak yıllık sivil izleme raporları bulgularına ve yıllık konferanslarda yayınlanan mütalaa belgelerine dayanarak, medya ortamının iyileştirilmesi ve ifade özgürlüğü için kulis faaliyetlerinin yapılması amacıyla Ankara’daki devlet kurumlarına düzenli ziyaretler yapılacaktır.

Uluslararası savunuculuk eylemlerinin

yürütülmesi kapsamında Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve ilgili sivil toplum örgütleriyle ziyaretler düzenlenecek ve program kapsamında hazırlanan raporlar paylaşılacaktır.

Projenin her yılının sonunda belirlenecek bir tema ile ulusal bir konferans düzenlenecek olup, konferanslar sektör temsilcilerine, gazetecilere, akademisyenlere, gazetecilik öğrencilerine, program destek programları faydalanıcılarına açık olacak ve katılımcılar doğrudan davet ve açık çağrı yoluyla seçilecektir.

Proje kapsamında Türk medyasına uzun vadeli katkıları veya Türkiye’deki ifade veya basın özgürlüğüne kendini adayarak yaptığı katkılar, veya uzun süredir devam eden başarı öyküsünü takdir etmek için bir gazeteci veya medya kuruluşuna her yıl “Gazetecilik Mesleği Onur Ödülü” verilecektir.

Gazeteciler Cemiyeti’nde bir Basın Evi oluşturulmuştur. Bu Basın Evi, program hedef grubunun bir araya gelebileceği, stüdyo ve toplantı salonu ile birlikte bilgisayarlardan, yazılımdan ve uzmanlık desteğinden faydalanabileceği bir ortak çalışma alanı içermektedir.

Basın Evi’nde gazetecilere yönelik olarak bir dizi kapasite geliştirme eğitimleri verilecektir.

Medya alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütleriyle işbirliği ile gazetecilerin kapasitesinin güçlendirilmesi için yerel eğitimler düzenlenecektir. Bu yerel eğitimler, Gazeteciler Cemiyeti’nin de işbirliği içerisinde olduğu yerel gazeteci cemiyetleriyle işbirliği içinde verilecektir. Sektördeki gazetecilerin dayanışma içerisinde olabilmeleri, ağ kurabilmeleri ve paylaşım yapabilmeleri için Basın Evi’nde haftalık olarak gazeteci buluşmaları gerçekleştirilecektir.

Gazeteciler Cemiyeti

Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi
Üsküp Caddesi No:35 Çankaya/Ankara

+90 312 468 12 09

www.media4democracy.org
www.gc-tr.org
www.24saatgazetesi.com

facebook.com/media4democracy
twitter.com/democracy4media
instagram.com/media4democracy
youtube.com/media4democracy

Demokrasi için Medya, Medya için Demokrasi Projesi kapsamında yayımlanan raporlara ulaşmak için [tıklayınız.](#)